

UVODNIK	
Sandra Panjković, odvjetnica u Sisku i predsjednica Odvjetničkoga zbora Sisak	2
IZ HOK-a	
Donacije Hrvatske odvjetničke komore i odvjetničkih zborova	4
Odvjetnički zbor Osijek dodijelio priznanje odvjetnici Mariji Burić za dugogodišnji rad u odvjetništvu	6
ČLANCI I RASPRAVE	
Antonio Marečić: Postupanje drugostupanjskoga suda po odredbi čl. 373.a Zakona o parničnom postupku	7
Tadija Bubalović i Lena Bubalović: Zakonski okvir i sadržaj žalbe branitelja okrivljenika u kaznenom postupku	14
Berislav Matijević: Povreda prava osobnosti (neimovinska šteta) – slijepa ulica teorije i prakse?	34
IZ STRANOG TISKA	
Blaž Kovačić: Sloboda izražavanja odvjetnika: pravo ili dužnost?	46
IZ SUDSKE PRAKSE	
Marijana Konforta: Nova praksa Ustavnoga suda Republike Hrvatske o povredi aspekata prava na pravično suđenje u kontekstu zastare	50
Priznata specijalnost Davoru Radiću, odvjetniku u Splitu	57
ENGLESKI ZA ODVJETNIKE	
<i>Incitement, insurrection, impeachment</i>	58
HRVATSKI ZA ODVJETNIKE	
O posebnostima pravnog nazivlja	60
PRISEGE	
Prisege dane 16. prosinca 2020.	62
Prisege dane 27. siječnja 2021.	64
Prisege dane 17. veljače 2021.	66
IN MEMORIAM	
Mladen Žuvela	68
Boris Klaić	70
Branislav Brožičević	70
Ante Batarelo	71
Nedžad Hüsein	72
Branko Knežević	72

Piše:
Sandra Panjković,
odvjetnica
u Sisku i
predsjednica
Odvjetničkoga zbora
Sisak

Poštovane kolegice i kolege,

kad sam na početku svog mandata predsjednice OZ-a Sisak bila upoznata s činjenicom da ću u nekom trenutku pisati uvodnik u časopisu „Odvjetnik“ nisam slutila da će to biti u ovakvom životnom trenutku i moja su razmišljanja išla u jednom potpuno drugačijem smjeru.

Trebao je to biti uvodnik o prošlosti našeg Zbora, odvjetnicima koji već generacijama žive odvjetništvo na ovim prostorima i mislima u jednoj svjetlijoj budućnosti, a onda se dogodio 29. prosinca 2020. godine, vrijeme je u 12:20 stalo i tijek misli drastično se promijenio. Neki bi poznavatelji prilika u mom zavičaju rekli da je vrijeme ovdje

odavno stalo jer ipak smo mi najsiromašnija županija u Republici Hrvatskoj – godinama zanemarivana i uništavana gospodarski. U takvim okolnostima i na takvom području rade odvjetnici Odvjetničkoga zbora Sisak. Često se i sami pitamo kako?

Možda nam je na ovo pitanje odgovoreno upravo tog 29. prosinca 2020. godine.

Pokazalo se tada veliko srce Hrvatske, ali i nosalomljivi duh stanovnika moga kraja. Stanovnika koji malo traže, a istovremeno su spremni dati i posljednje ostatke sebe i svoga. Primjer velikog srca Hrvatske je predsjednica Odvjetničkoga zbora Split i donacija članova tog Zbora – kontejnera za obitelj u Majskim Poljanama koji sam

ODVJETNIK 1/2021.

Glasilo-Časopis Hrvatske odvjetničke komore, Zagreb, 1 - 2021., god. 94.

Journal of the Croatian Bar Association, Zagreb, 1 - 2021, annual file 94

Glavni i odgovorni urednik: Josip Šurjak, odvjetnik, Zagreb **Urednik:** Igor Hrabar, odvjetnik, Zagreb **Izvršna i grafička urednica:** Nataša Barac, Zagreb, Koturaška cesta 53, tel: 6165 218, fax: 6170 838, e-mail: hok-cba@hok-cba.hr, natasa.barac@hok-cba.hr, **Uredništvo:** Leo Andreis, dr. sc. Atila Čokolić, Višnja Drenški Lasan, Davor Bubalo, Maša Gluhinić, Mario Janković, Mladen Klasić, dr. sc. Tin Matić, Sanja Mišević, Ingrid Mohorovičić-Gjanković, Matija Potočnjak, Robert Travaš – odvjetnici, Mato Arlović, sudac Ustavnog suda RH, mr. sc. Iris Gović Penić, sutkinja Županijskog suda u Zagrebu, mr. sc. Hrvoje Momčinović, sudac Ustavnog suda u m., Dražen Tripalo, sudac Vrhovnog suda RH, Arno Vičić, odvjetnik u m., **Lektor:** Zvonko Šeb, **Tisak:** Kerschoffset d.o.o., Zagreb, **Grafička priprema:** Krešimir Godina. **Fotografije:** Grgur Žučko, Nataša Barac, Lukša Marotti.

Svi potpisani tekstovi odražavaju stavove i mišljenja isključivo njihovih autora, a ne Hrvatske odvjetničke komore, urednika i Uredništva Časopisa-glasila „Odvjetnik“. Uredništvo zadržava pravo objave primljenih materijala u časopisu i/ili na web stranici HOK-a. Materijali objavljeni na web stranici ne honoriraju se.

Prvi broj časopisa „Odvjetnik“ objavljen je 25. studenoga 1927. godine. Prvi urednik bio je dr. Ivo Politeo.

„Odvjetnik“ je i stvarni sljednik „Pravnika“ – glasila kluba odvjetnika u području odvjetničkog odbora u Osijeku koji je izlazio od 1913. do 1914. godine a urednik glasila bio je dr. Hugo Spitzer.

IBAN HR66 2360000-1101268409

Godišnja pretplata za tuzemstvo 200,00 kn,

za inozemstvo 40 eura,

pojedinačni broj za tuzemstvo 40,00 kn,

za inozemstvo 8 eura.

Copyright © Hrvatska odvjetnička komora 2008.

Niti jedan dio ove publikacije ne smije se objaviti bez posebnog odobrenja izdavača.

Uredništvo

Zagreb, Koturaška cesta 53/II

tel: 6165 207; **fax:** 6170 838

e-mail: hok-cba@hok-cba.hr

Prodaja oglasnog prostora-marketing

1/1-6.800,00 kn / 1/1 (omot)-7.800,00 kn /

1/2-3.800,00 kn

Izdavač

Hrvatska odvjetnička komora,

Zagreb

Koturaška cesta 53/II

tel: 6165-200; **fax:** 6170-686

www.hok-cba.hr

preuzela i osobno im ga predala u njihovo ime. Nesalomljivi duh i nesebičnost u teškim trenucima je Vesna Sladojević čiji je osmijeh razgalio čitavu Hrvatsku, a koja mi je na odlasku „gurala“ u ruke domaće proizvode da ih ponese svojoj djeci u Sisak. A ne treba ni zaboraviti pomoć velikog broja odvjetnika iz svih krajeva Hrvatske koji žele ostati anonimni. Neizmjeran je to osjećaj tuge i ponosa u istom trenutku.

U tim prvim danima poslije razornog potresa kontaktirala sam sa svim članovima mog Zbora na stradalom području. Svi odvjetnici u Petrinji ostali su bez svojih ureda koji su potpuno uništeni. U Sisku su potpuno uništeni uredi deset odvjetnika, a velika većina je pretrpjela znatna oštećenja. Uz neograničenu potporu vodstva Komore osigurani su uvjeti da se ti odvjetnici u najkraćem mogućem roku nastave baviti odvjetništvom. Stava sam da je Komora snažna koliko i svaki njen član i u tom sam trenutku spoznala da je moj cilj i zadatak pružiti svakom članu moga Zbora sigurnost da je u najtežim trenucima Komora kao organizacija podrška i vjetar u leđa. Nastojala sam i nastojat ću i ubuduće među članovima moga Zbora jačati svijest da iako smo u sudnici na suprotnim stranama, izvan nje moramo prevladati međusobne različitosti i biti ujedinjeni kada želimo

ostvariti zajednički cilj. Neki me, meni bliški ljudi, zbog ovakvog stava nazivaju utopistom, ali nekako sam mišljenja da je zbog nas „utopista“ svijet ponekad ipak malo bolje mjesto.

A da je moj Zbor to malo bolje mjesto pokazali su mi moji odvjetnici koji su nesebično ustupili dodatne sobe u svojim uredima onim kolegama koji su ostali bez ureda, koji su si međusobno pomagali ulazeći u urede s crvenim naljepnicama, iznosili kolegama opremu i spise riskirajući pri tome i vlastiti život, i u svemu tome još nalazili i povoda za smijeh. Možda upravo tu leži i odgovor na ranije postavljeno pitanje kako smo kao odvjetnici opstali u teškim uvjetima. Samo snagom volje, požrtvovnošću i ljubavlju prema kraju iz kojeg smo potekli, a ovaj utopist u meni za budućnost koja nam slijedi samo bi citirao moto meni najdraže udruge na svijetu, moje kvartovske Udruge Zibel: „Zajedno smo veći, zajedno smo jači!“

Donacije Hrvatske odvjetničke komore i odvjetničkih zborova

Pripremila:
Nataša Barac,
izvršna urednica
„Odvjetnika“

Pandemija izazvana koronavirusom, a i razorni potresi koji su pogodili Sisak, Petrinju, Glinu i okolna mjesta na Banovini, potaknuli su odvjetnike i odvjetničke zborove u cijeloj Hrvatskoj na nesebično i svesrdno pružanje pomoći bolesnima i unesrećenima.

Nakon razornih potresa koji su pogodili Banovinu dana 28. i 29. prosinca prošle godine, Hrvatska odvjetnička komora odmah se uključila u pružanje pomoći potresom pogođenom stanovništvu, a posebice odvjetnicima koji žive i rade na tom području. Već 30. i 31. prosinca 2020. godine u suradnji s HOK-om pogođenom je stanovništvu dopremljeno šest kontejnera pribavljenih sposobnošću i zalaganjem jednog odvjetnika iz Zagreba koji želi ostati anonimn, a nekoliko dana kasnije dopremljen je još jedan kontejner. Zakup za šest kontejnera platio je zagrebački odvjetnik, a jedan kontejner podmirio je Zbor Splitsko-dalmatinske županije uz organizaciju i uredovanje predsjednice toga Zbora.

Kako bi odvjetnici na području Petrinje i Gline koji su ostali bez svojih ureda mogli

nastaviti raditi, jedan od tih šest kontejnera opremljen je računalima i printerima – kao privremeno rješenje koje im omogućuje da mogu obavljati odvjetničku službu dok se ne osposobe njihovi odvjetnički uredi koji su srušeni.

Hrvatska odvjetnička komora također je, uz izrazitu suradnju vodstva Odvjetničkoga zbora Sisak, prostorije tog Zbora opremila računalima i printerima, kako bi kolege iz Siska kojima su srušeni ili oštećeni uredi, mogli obavljati svoju odvjetničku službu u prostorijama Zbora. Predsjednica Odvjetničkoga zbora Sisak Sandra Panjković bila je primjer organiziranosti i pribranosti u tim vrlo teškim trenucima za Odvjetnički zbor Sisak i njegove članove.

U pružanje daljnje pomoći individualno se uključio i veliki broj odvjetnika i skupina odvjetnika koji su željeli ostati anonimni, te je na taj način u područje Banovine dopremljeno i mnogo drugih potrepština i razne pomoći. Kako bi se pomoglo stanovnicima pogođenog područja, Upravni odbor HOK-a donio je odluku o donaciji u visini od milijun

kuna. Taj je iznos odmah uplaćen na poseban račun hrvatske Vlade za pomoć postradalima, a kolege s tog područja oslobođeni su plaćanja članarine.

Predsjednik HOK-a Josip Šurjak, dopredsjednik HOK-a Mladen Klasić i odvjetnik Mićo Ljubenko, nekoliko dana nakon razornog potresa posjetili su OZ Sisak te razgovarali s odvjetnicima čiji su uredi i domovi stradali u potresu kako bi od njih saznali s kojim se sve problemima suočavaju. Želju za pružanjem pomoći iskazali su i mnogobrojni odvjetnički zborovi iz cijele Hrvatske, ali je s predsjednicom Odvjetničkoga zbora Sisak dogovoreno da se pričekava, te da se nakon nekog vremena, u skladu s razvojem situacije, procijeni koja bi vrsta pomoći bila najpotrebnija.

Hrvatska odvjetnička komora do danas je poslala više dopisa predsjednicama Općinskoga i Županijskoga suda u Sisku, kao i ministrima pravosuđa i uprave i financija, upozoravajući na tešku situaciju u kojoj se nalaze odvjetnici koji djeluju na tom području. Hrvatska odvjetnička komora nastavit će pratiti situaciju na tom području te pravovremeno djelovati u pružanju daljnje pomoći kolegama.

Odgovarajući na epidemiološku situaciju i krizu koju je izazvala u zdravstvenom sustavu, odvjetnici iz raznih dijelova Hrvatske dali su donacije bolnicama u borbi protiv pandemije koronavirusa. Odvjetnički zbor Splitsko-dalmatinske županije lani je u rujnu donirao Klinici za infektologiju KBC-a Split visokoprotlačni neinvazivni uređaj za ventilaciju bolesnika – generator protoka AIRVO 2, vrijedan

43.562,50 kuna. Tom se donacijom uvelike pomoglo u podizanju kvalitete skrbi za najteže pacijente koji boluju od covid-19, a donaciju je predala Zdenka Monterisi, predsjednica Odvjetničkoga zbora i članica Izvršnog odbora HOK-a.

Odvjetnički zbor Zagreb u prosincu 2020. godine donirao je medicinsku i zaštitnu opremu Klinici za infektivne bolesti „Dr. Fran Mihaljević“. Za potrebe medicinskog osoblja donirane su grijalice, zimske jakne, majice dugih rukava, čizme i pulsni oksimetri, u ukupnoj vrijednosti od 23.782,58 kuna. Radilo se o opremi nužnoj djelatnicima Klinike koji s pacijentima rade u vanjskim jedinicama.

Odvjetnički zbor Osijek donirao je 10.000 kuna Dječjem domu „Klasje“, a donirana novčana sredstva bit će utrošena za izgradnju prostora koji će služiti za igru i boravak najmlađim štíćenicima doma. Odvjetnički zbor Osijek ove je godine odlučio odobriti još jednu novčanu donaciju u iznosu od 10.000 kuna, a ona je dodijeljena Klinici za pedijatriju KBC-a Osijek. U dogovoru s vršiteljem dužnosti predstojnika Klinike za pedijatriju, donacija će biti iskorištena za nabavu digitalnog toplomjera za dojenčad, kombiniranog hladnjaka za čuvanje izdojenog mlijeka te za nabavu dvaju računala.

Odvjetnički zbor Karlovac donirao je Općoj bolnici Karlovac monitor osnovnih funkcija i dva pulsna oksimetra, a vrijednost uređaja je 29.992,70 kuna. Donaciju Općoj bolnici Karlovac predala je predsjednica Odvjetničkoga zbora Karlovac Iva Zlatić.

Odvjetnički zbor Osijek dodijelio priznanje odvjetnici Mariji Burić za dugogodišnji rad u odvjetništvu

Piše:
Andreas Mlikota,
predsjednik
OZ-a Osijek

U studenome 2019. godine Upravni odbor OZ-a Osijek donio je odluku kojom će se svim odvjetnicima koji su u odvjetničkoj službi navršili 30, 40, 50 ili više godina rada dodjeljivati posebna priznanja u obliku plakete, kao i prigodni darovi. Tom praksom započelo se u prosincu 2019. godine kada su na tradicionalnom božićnom domjenku OZ-a Osijek uručena prva takva priznanja našim dragim kolegicama i kolegama za ovo iznimno postignuće i predani rad.

Ta se tradicija trebala nastaviti i 2020. godine, a priznanje je trebalo biti dodijeljeno našoj dragoj kolegici Mariji Burić, odvjetnici iz Osijeka, i to za 50 godina predanog i nesebičnog obnašanja odvjetničke službe. Međutim, kako je zbog loše epidemiološke situacije uvjetovane širenjem virusa Covid-19 došlo do otkazivanja božićnog domjenka, Upravni odbor OZ-a Osijek odlučio je dodjelu priznanja kolegici Mariji Burić prirediti u Odvjetničkom domu u Osijeku. Dodjela priznanja održana je 29. prosinca 2020. godine, a tom su svečanom događaju bili nazočni predstavnici Upravnog odbora OZ-a Osijek, kao i kolege iz Odvjetničkoga društva Burić & Mišljenović-Dasović.

U vrlo nadahnutom govoru kolegica Marija Burić zahvalila je cijelom Odvjetničkom zboru Osijek na ukazanoj časti i danom priznanju te istaknula da je te 1970. godine

bila prva odvjetnica u gradu Osijeku, a i šire. Odvjetnica Marija Burić rođena je u Subotici, gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju. Nakon diplome na Pravnom fakultetu u Novom Sadu, preselila se u Valpovo gdje je radila kao sutkinja i jedno vrijeme i v. d. predsjednica Općinskog suda. U imenik odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore Marija Burić upisala se 1. travnja 1970. godine sa sjedištem odvjetničkog ureda u Osijeku. Osim kratkog prekida od četiri godine, kada je radila kao sutkinja na Županijskom sudu u Osijeku, Marija Burić je čitav svoj preostali radni vijek provela u odvjetništvu. Kao što je i sama napisala: „Smatram potrebnim nastaviti posao i radi interesa stranaka, a i svog, jer volim svoj posao“.

Postupanje drugostupanjskoga suda po odredbi čl. 373.a Zakona o parničnom postupku

1. Uvod

U povodu žalbe protiv prvostupanjske presude, drugostupanjski sud može: 1. odbaciti žalbu kao nepravovremenu, nepotpunu ili kao nedopuštenu; 2. odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi prvostupanjsku presudu; 3. ukinuti prvostupanjsku presudu i uputiti predmet prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje; 4. (djelomično) ukinuti prvostupanjsku presudu bez potrebe vraćanja; 5. ukinuti prvostupanjsku presudu i odbaciti tužbu; 6. preinačiti prvostupanjsku presudu.¹

U ovom članku bit će riječi o odredbi čl. 373.a ZPP-a koja drugostupanjskom sudu daje ovlast odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno preinačiti prvostupanjsku presudu ako na temelju stanja spisa može utvrditi bitne činjenice. Međutim, ta ovlast drugostupanjskoga suda nosi sa sobom i određene dužnosti koje taj sud mora poštivati postupajući po odredbi čl. 373.a ZPP-a. U nastavku članka prikazat ćemo pod kojim pretpostavkama drugostupanjski sud može primijeniti odredbu čl. 373.a ZPP-a i koje su pri tome njegove

dužnosti, uz osvrt na sudsku praksu Vrhovnoga suda Republike Hrvatske.

2. Dužnosti drugostupanjskoga suda u primjeni odredbe čl. 373.a ZPP-a

Odredba čl. 373.a ZPP-a u primjeni je od 1. listopada 2008., odnosno stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, broj 84/08, dalje: ZIDZPP/08) kojim je ta odredba unesena u ZPP. Od tada pa do danas, odredba čl. 373.a izmijenjena je jednom Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, broj 148/11, dalje: ZIDZPP/11) koji je pak stupio na snagu 2. lipnja 2011., što znači da je od tada pa do danas ostala nepromijenjena. U nastavku dajemo usporedni prikaz odredbe čl. 373.a ZPP-a prije i nakon izmjena, uz naznaku koje su riječi brisane odnosno izmijenjene. ZIDZPP/08

čl. 373.a

(st. 1.) Drugostupanjski će sud presudom odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno presudom će preinačiti prvostupanjsku presudu ako prema stanju spisa nađe:

1. da bitne činjenice među strankama nisu sporne, ili

Piše:
Antonio Marečić,
mag. iur.

¹ čl. 366. st. 1. Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 i 70/19, dalje: ZPP)

2. da ih je moguće utvrditi i na temelju isprava i **posredno izvedenih dokaza** koji se nalaze u spisu, neovisno o tome je li prvostupanjski sud prigodom donošenja svoje odluke uzeo u obzir i te isprave, odnosno **posredno izvedene dokaze**.

(st. 2.) Prigodom donošenja odluke iz stavka 1. ovoga članka, drugostupanjski je sud ovlašten uzeti u obzir i činjenice o postojanju kojih je prvostupanjski sud izveo nepravilan zaključak na temelju drugih činjenica koje je po njegovoj ocjeni pravilno utvrdio.

(st. 3.) U slučaju u kojem su ispunjeni uvjeti za donošenje presude iz stavka 1. ovoga članka, drugostupanjski sud **će** je donijeti i ako nađe da postoji bitna povreda odredaba parničnoga postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ovoga Zakona.

ZIDZPP/11

čl. 373.a

(st. 1.) Drugostupanjski će sud presudom odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno presudom će preinačiti prvostupanjsku presudu ako prema stanju spisa nađe:

1. da bitne činjenice među strankama nisu sporne, ili

2. da ih je moguće utvrditi i na temelju isprava i **izvedenih dokaza** koji se nalaze u spisu, neovisno o tome je li prvostupanjski sud prigodom donošenja svoje odluke uzeo u obzir i te isprave, odnosno **izvedene dokaze**.

(st. 2.) Prigodom donošenja odluke iz stavka 1. ovoga članka, drugostupanjski je sud ovlašten uzeti u obzir i činjenice o postojanju kojih je prvostupanjski sud izveo nepravilan zaključak na temelju drugih činjenica koje je po njegovoj ocjeni pravilno utvrdio.

(st. 3.) U slučaju u kojem su ispunjeni uvjeti za donošenje presude iz stavka 1. ovoga

članka, drugostupanjski sud **može** je donijeti i ako nađe da postoji bitna povreda odredaba parničnoga postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ovoga Zakona.

Iz navedenog slijedi da prema čl. 373.a iz ZIDZPP/08, drugostupanjski je sud imao ovlaštenje odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno preinačiti prvostupanjsku presudu, samo ako je bitne činjenice mogao utvrditi na temelju isprava i posredno izvedenih dokaza, ali ne i neposredno izvedenih dokaza. Jednako shvaćanje izrazio je i Vrhovni sud Republike Hrvatske u revizijskoj odluci poslovni broj Rev-307/12 od 16. svibnja 2017.: *Nadalje, proizlazilo bi da je drugostupanjski sud primijenio odredbu čl. 373.a ZPP-a i to na način da je drugačije cijenio neposredno izvedene dokaze koji se sastoje u saslušanju svjedoka, a što u trenutku donošenja odluke nije bio ovlašten temeljem odredbe čl. 373.a st. 1. t. 2. ZPP-a obzirom da je mogao preinačiti prvostupanjsku presudu ako prema stanju spisa je našao da bitne činjenice među strankama nisu sporne ili da ih je moguće utvrditi i na temelju isprava i posredno izvedenih dokaza koji se nalaze u spisu i to neovisno o tome je li prvostupanjski sud prigodom donošenja svoje odluke uzeo u obzir i te isprave, odnosno posredno izvedene dokaze. Dakle, u vrijeme odlučivanja drugostupanjskog suda isti nije mogao utvrditi bitne činjenice drugačije na temelju neposredno izvedenih dokaza, a što je u ovom slučaju učinio drugostupanjski sud čime je počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 1. u vezi čl. 373. st. 1. t. 2. ZPP-a i koja povreda je bila od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude.*

No, kao što je vidljivo iz ZIDZPP/11 brisanjem riječi 'posredno' iz odredbe čl.

373.a st. 1., drugostupanjskom sudu sada je dana ovlast da bitne činjenice utvrđuje na temelju cjelokupnog stanja spisa ocjenom svih izvedenih dokaza, uključujući i neposrednih dokaza. Ali, treba imati na umu da tu proširenu ovlast drugostupanjski sudovi ne bi trebali uzimati suviše olako, jer su ipak prvostupanjski sudovi ti koji neposredno izvode dokaze pa, primjerice, kod saslušavanja svjedoka prvostupanjski sud ocjenjuje je li njegov iskaz istinit ili lažan ne samo na temelju sadržaja iskaza, već i dojma koji je svjedok ostavio pred sucem npr. govorom tijela, načinom govora i sl. Stoga, drugostupanjski sud imajući u vidu samo sadržaj zapisnika o ročištu na kojem je saslušan svjedok, ne bi (opravdano) mogao na temelju ovlaštenja iz odredbe čl. 373.a ZPP-a izvesti drugačiji zaključak o istinitosti iskaza svjedoka od prvostupanjskog suda, bez toga da održi drugostupanjsku raspravu u skladu s odredbom čl. 373.b ZPP-a i tog svjedoka sasluša. U tom kontekstu izdvajamo revizijsku odluku Vrhovnoga suda Republike Hrvatske poslovni broj Revr-8/15 od 26. listopada 2016.: *Po shvaćanju revizijskog suda, drugostupanjski sud je u ovoj pravnoj stvari nepravilno uporabio odredbe iz članka 373.a ZPP-a jer mu ta zakonska odredba ne daje ovlaštenje da, u situaciji kada je sud prvog stupnja iskaz određenog svjedoka ocijenio nevjerodostojnim (što je bilo odlučno za odluku o tužbenom zahtjevu) ne prihvati takvu ocjenu prvostupanjskog suda bez da je sam (neposredno) saslušao odnosnog svjedoka. To je zato jer u konkretnom slučaju bitne činjenice među strankama nisu nesporne, naprotiv, one su itekako sporne, a te činjenice nije bilo moguće utvrditi prema stanju spisa jer sud prvog stupnja izrijekom*

nije prihvatio iskaz svjedoka A. vjerodostojnim. U takvoj situaciji zapravo ne postoje pretpostavke za postupanje po odredbama članka 373.a ZPP-a iz jednostavnog razloga jer to nije bilo moguće bez održavanja drugostupanjske rasprave.

Posljedica druge izmjene u čl. 373.a st. 3. kojom je riječ ‘će’ zamijenjena riječju ‘može’, je ta da je dužnost drugostupanjskoga suda da odbije žalbu i potvrdi prvostupanjsku presudu, odnosno da preinači prvostupanjsku presudu kada nađe da je počinjena bitna povreda parničnog postupka iz odredbe čl. 354. st. 2. t. 11. ZPP-a, postala njegovo ovlaštenje. Stoga, bit novelirane odredbe čl. 373.a st. 3., kako ona glasi i danas, jest da drugostupanjski sud može odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno preinačiti prvostupanjsku presudu i onda kada obrazloženje prvostupanjskog suda glede bitnih činjenica koje je utvrđivao na temelju isprava i drugih izvedenih dokaza ima nedostatke zbog kojih se presuda ne bi mogla ispitati, a drugostupanjski bi sud našao da se na temelju stanja spisa bitne činjenice mogu utvrditi.

Iz teksta odredbe čl. 373.a ZPP-a proizlazi da drugostupanjski sud odluku donosi prema stanju spisa kada bitne činjenice među strankama nisu sporne ili kada ih je sam utvrdio na temelju isprava i izvedenih dokaza koje prvostupanjski sud nije uzeo u obzir, odnosno jer je isprave i izvedene dokaze drugačije ocijenio te formirao drugačiji zaključak o postojanju bitnih činjenica od prvostupanjskog suda. **Primjenom odredbe iz čl. 373.a ZPP-a, drugostupanjski bi sud bio ovlašten sam preinačiti činjenično utvrđenje prvostupanjskoga suda, ali samo ako bi zaključak drugostupanjskoga suda**

o drugačijem činjeničnom stanju bitoliko uvjerljiv da bi sasvim isključivao činjenično utvrđenje i zaključak prvostupanskoga suda.² U protivnome, drugostupanski bi sud trebao ukinuti prvostupansku presudu i predmet vratiti na ponovno suđenje ili provesti drugostupansku raspravu u skladu s odredbom čl. 373.b ZPP-a. Dakle, svrha odredbe čl. 373.a ZPP-a je da drugostupanski sud odbije žalbu i potvrdi prvostupansku presudu, odnosno preinači prvostupansku presudu na temelju stanja spisa kada mu je jasno (nema dvojbe) kako treba suditi, zbog čega nije potrebno presudu ukinuti i predmet vratiti prvostupanskome sudu na ponovno suđenje radi pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja ili zato što treba otkloniti nedostatke u kojima se sastoji bitna povreda parničnog postupka iz odredbe čl. 354. st. 2. t. 11. ZPP-a.

Vodeći računa o rečenome u prethodnome odlomku, dolazimo do pitanja je li opravdano da drugostupanski sud na temelju ovlaštenja iz odredbe čl. 373.a ZPP-a formira drugačiji zaključak o (ne)postojanju neke bitne činjenice od prvostupanskoga suda primjenom odredbe čl. 221.a ZPP-a. Tom odredbom propisano je da ako sud na temelju izvedenih dokaza (članak 8.) ne može sa sigurnošću utvrditi neku činjenicu, o postojanju činjenice zaključit će primjenom pravila o teretu dokazivanja. Drugim riječima, primjenom pravila o teretu dokazivanja sud će uzeti za nedokazanu onu tvrdnju za čiju istinitost stranka koja se na određenu činjenicu poziva u svoju korist, nije bila u stanju pružiti sudu dovoljno adekvatnih dokaznih sredstava.

² tako Vrhovni sud Republike Hrvatske u revizijskoj odluci Rev-x 214/18 od 12. rujna 2018.

Odgovor na to pitanje dao je Vrhovni sud u više svojih revizijskih odluka od kojih izdvajamo sljedeće:

Prema shvaćanju ovog suda navedena odredba ovlašćuje drugostupanski sud na preinačavanje, odnosno potvrđivanje prvostupanske presude unatoč pogrešno ili nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju, ali samo onda kada u spisu ima dovoljno odlučnih činjenica i dokaznog materijala za svoje (drugačije, odnosno suprotne) činjenične zaključke. Time je kod primjene odredbe čl. 373.a ZPP-a isključena istodobna primjena odredbe čl. 221.a ZPP-a o teretu dokazivanja jer takvo suđenje može dovesti (s aspekta prava na pravično suđenje) do tzv. iznenađujućih presuda.

U tom smislu ovaj sud već je izrazio shvaćanje u odluci Revr-1076/15-2 od 5. travnja 2016., u kojoj je – u odnosu na primjenu odredbe čl. 221.a ZPP-a kod korištenja ovlaštenjem iz odredbe čl. 373.a ZPP – navedeno „(...) iz teksta, ali i svrhe ove odredbe, prema kojoj drugostupanski sud odluku donosi prema stanju spisa, tj. nakon što je na temelju isprava i izvedenih dokaza koji se nalaze u spisu drugačije utvrdio neku činjenicu, proizlazi da drugostupanski sud nema ovlaštenje prvostupanskog suda da, u nemogućnosti da se neka činjenica s dovoljnom sigurnosti utvrdi, o postojanju te činjenice odluči primjenom pravila o teretu dokazivanja (čl. 221.a ZPP).

*Kako je drugostupanski sud donoseći pobijanu presudu pogrešno primijenio odredbu čl. 221.a ZPP-a, što je bilo od utjecaja na donošenje pravilne i zakonite odluke, to je počinjena bitna povreda odredaba parničnog postupka iz odredbe čl. 354. st. 1. u vezi s odredbom čl. 221.a ZPP-a.*³

³ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 1160/17 od 4. rujna 2019.

Primjenom odredbe iz čl. 373.a ZPP-a, drugostupanjski bi sud u ovakvoj situaciji bio ovlašten sam preinačiti činjenično utvrđenje prvostupanjskog suda, ali samo ako bi zaključak drugostupanjskog suda o drukčijem činjeničnom stanju bio toliko uvjerljiv da bi sasvim isključivao činjenično utvrđenje i zaključak prvostupanjskog suda, u protivnom njegov zaključak o relevantnim činjenicama, budući da u konkretnom slučaju nije provedena (drugostupanjska) rasprava, a niti su izvedeni svi predloženi dokazi, ne bi mogao biti siguran u mjeri koja opravdava primjenu odredbe iz čl. 221.a ZPP-a.

Prema odredbi čl. 221.a ZPP-a o postojanju odnosno nepostojanju činjenice primjenom pravila o teretu dokazivanja, sud zaključuje tek ako na temelju izvedenih dokaza (čl. 8. ZPP) ne može sa sigurnošću utvrditi neku činjenicu. Dakle, da bi se mogla primijeniti odredba čl. 221.a ZPP-a, moraju biti ispunjene dvije pretpostavke: da je sud izveo (predložene) dokaze i da na temelju izvedenih dokaza sa sigurnošću ne može utvrditi postojanje neke (odlučne) činjenice.

Iz stanja spisa proizlazi da je prvostupanjski sud odbio predloženi dokaz saslušanjem svjedoka T. B., oštećenika iz štetnog događaja od 2. lipnja 1998.

U procesnopravnoj situaciji kakva je konkretna, kad sud nije izveo sve dokaze, kojima bi se utvrdilo postojanje odnosno nepostojanje odlučnih činjenica, a koje je tužitelj predložio, odredba čl. 221.a ZPP-a nije se mogla primijeniti.

Osim toga, u situaciji kad je prvostupanjski sud prihvatio tužbeni zahtjev (smatrajući da je činjenično stanje u pogledu odgovornosti tuženika dovoljno raspravljeno) tužitelj nije imao razloga prvostupanjsku presudu pobijati zbog neprimjene, odnosno nepravilne primjene odredbe čl. 220. st. 2.

ZPP-a kojom je propisano da sud odlučuje o tome koje će od predloženih dokaza izvesti radi utvrđivanja odlučnih činjenica.

Nadalje, u takvoj situaciji kad je prvostupanjski sud odbio dokazni prijedlog tužitelja (za saslušanje svjedoka T. B.), tada ni drugostupanjski sud, postupajući sadržajno na način propisan odredbom čl. 373.a st. 1. t. 2. ZPP-a, a ne, kako to navodi odredbom čl. 373. t. 1. ZPP-a, nije o postojanju činjenica mogao odlučiti na temelju odredbe čl. 221.a ZPP-a i zaključiti da tužitelj nije dokazao postojanje odlučnih činjenica.⁴

Ovlaštenjem koje je dano drugostupanjskom sudu odredbom čl. 373.a ZPP-a odstupljeno je od načela neposrednosti koje traži da između suda i izvora informacija o odlučnim činjenicama ne bude posrednika i da sud koji zapaža procesni materijal bude onaj isti sud koji odlučuje o njegovoj dokaznoj vrijednosti. U situaciji kad drugostupanjski sud koristi ovlaštenje iz čl. 373.a ZPP-a, dakle, ovlaštenje da odlučuje o dokaznoj vrijednosti dokaznih sredstava iako nije sud koji neposredno zapaža procesni materijal, drugostupanjski sud izvedene dokaze mora, jednako kao i prvostupanjski sud, ocjenjivati na način propisan odredbom čl. 8. ZPP-a. Pored toga, treba dati i dodatne razloge o tome zbog čega ne prihvaća ocjenu dokaza izvedenu od prvostupanjskog suda, kao suda koji je neposredno zapažao procesni materijal.⁵ Slijedom navedenog, obrazloženje drugostupanjske odluke mora biti odgovarajućeg sadržaja kako to proizlazi i

⁴ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 214/18 od 12. rujna 2018.

⁵ Tako i Vrhovni sud Republike Hrvatske u odlukama poslovni broj Revr-1540/14 od 1. prosinca 2015., Rev-1762/14 od 28. veljače 2018., Rev-237/14 od 25. rujna 2018., Rev-x 123/18 od 22. siječnja 2020.

iz revizijske odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovni broj Rev-x 205/15 od 4. veljače 2020.: *Kad drugostupanjski sud postupi po odredbi čl. 373.a. st. 1. t. 2. ZPP-a dužan je u obrazloženju presude određeno navesti koje su sporne bitne činjenice nepotpuno i/ili pogrešno utvrđene, koje je od tih činjenica utvrđivao, zašto i kako ih je utvrdio, a ako ih je utvrdio dokazivanjem, koje je dokaze izvodio i zašto te kako ih je ocijenio, odnosno iznijeti razloge zbog kojih je dokaze drugačije cijenio u odnosu na ocjenu prvostupanjskog suda.*

Daljnja dužnost drugostupanjskoga suda da kada preinačuje presudu prvostupanjskoga suda na temelju ovlaštenja iz odredbe čl. 373.a ZPP-a, jest da odluči o svim spornim pravnim pitanjima i prigovorima stranaka iznesenim u postupku.⁶ Dakle, drugostupanjski sud ne može se ograničiti samo na sporno pitanje na kojem je prvostupanjski sud temeljio svoju odluku, već je dužan odlučiti i o svim prigovorima stranaka iznesenim u postupku. Primjerice, ako je prvostupanjski sud odbio tužbeni zahtjev jer je zaključio da tužitelj nije dokazao da bi tuženik sklopio s tužiteljem ugovor o kupoprodaji, dok drugostupanjski sud koristeći se ovlaštenjem iz odredbe čl. 373.a ZPP-a utvrđuje na temelju stanja spisa suprotno, tada mora odlučiti i o drugim istaknutim prigovorima tuženika kao što su prigovor visine ili zastare o kojem prvostupanjski sud nije odlučio.

3. Utjecaj novele ZPP-a iz 2019. na odredbu čl. 373.a

Odredbama čl. 67. do 86. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom

postupku (Narodne novine, broj 70/19, dalje: ZIDZPP/19) izmijenjen je institut revizije te više nije moguće podnijeti redovnu reviziju prema kriteriju načina odlučivanja drugostupanjskoga suda, odnosno kada je drugostupanjska presuda donesena prema odredbama čl. 373.a i 373.b. ZPP-a (osim ako se radilo o sporovima male vrijednosti kada je bila dopuštena samo izvanredna revizija, i to samo na temelju dopuštenja drugostupanjskoga suda). Umjesto toga uveden je institut revizije po dopuštenu kao „glavne“ revizije, uz postojanje iznimki revizije bez dopuštenja kod određenih vrsta sporova. Dakle, neovisno o tome što drugostupanjski sud donosi presudu na temelju odredbe čl. 373.a ZPP-a, stranke će u parničnom postupku moći Vrhovnome sudu Republike Hrvatske podnijeti samo reviziju po dopuštenu.

Sljedeća izmjena ZPP-a koja može dovesti do različitog tumačenja odredbe čl. 373.a ZPP-a je odredba čl. 61. ZIDZPP/19 kojom je izmijenjena odredba čl. 365. st. 2. pa sada glasi: *Drugostupanjski sud ispituje prvostupanjsku presudu u granicama razloga navedenih u žalbi pazeći po službenoj dužnosti na bitne povrede odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točaka 2., 4., 8., 9., 13. i 14. ovoga Zakona i na pravilnu primjenu materijalnog prava, osim u odnosu na primjenu materijalnog prava u odluci o troškovima postupka.* Iz navedenog slijedi da drugostupanjski sud, ispitujući presudu prvostupanjskoga suda u granicama žalbenih razloga, više na pazi po službenoj dužnosti na bitnu povredu iz odredbe čl. 354. st. 2. t. 11. ZPP-a. No, unatoč toj izmjeni, odredba čl. 373.a ZPP-a u cijelosti je ostala neizmijenjena

⁶ Tako i Vrhovni sud Republike Hrvatske u odluci poslovni broj Revt-424/17 od 28. siječnja 2020.

pa se postavlja pitanje utječe li novela iz odredbe čl. 61. ZIDZPP/19 na ovlast drugostupanjskoga suda iz odredbe čl. 373.a st. 3. ZPP-a koja glasi: *U slučaju u kojem su ispunjeni uvjeti za donošenje presude iz stavka 1. ovoga članka, drugostupanjski sud može je donijeti i ako nađe da postoji bitna povreda odredaba parničnoga postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ovoga Zakona.*

Tumačenja mogu biti dvojaka. Prvo, da drugostupanjski sud može odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno preinačiti prvostupanjsku presudu na temelju ovlaštenja iz odredbe čl. 373.a st. 3. ZPP-a samo onda kada stranka u žalbi ukaže na bitnu povredu iz odredbe čl. 354. st. 2. st. 11. ZPP-a, odnosno da drugostupanjski sud to neće moći učiniti kada stranka u žalbi na tu bitnu povredu ne ukazuje jer na nju više ne pazi po službenoj dužnosti. S druge strane, moguće je tumačenje da odredba čl. 61. ZIDZPP/19 ne utječe na ovlaštenje drugostupanjskoga suda iz odredbe čl. 373.a st. 3. ZPP-a, jer iz dikcije te odredbe proizlazi da kada su za to ispunjeni uvjeti drugostupanjski sud može odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno preinačiti prvostupanjsku presudu i **kada nađe** (sam po službenoj dužnosti) da je počinjena bitna povreda iz odredbe čl. 354. st. 2. st. 11. ZPP-a. Autor ovog članka priklanja se potonjem tumačenju. Kakvo će shvaćanje zauzeti sudska praksa, konkretno Vrhovni sud Republike Hrvatske, ostaje tek za vidjeti.

Umjesto zaključka

Cilj ovog članka bio je prikazati ovlasti i dužnosti drugostupanjskoga suda u primjeni odredbe čl. 373.a ZPP-a kroz osvrt

na sudska praksu. Iako nekima naizgled neproblematična odredba ZPP-a, možemo vidjeti da je u sudskoj praksi izazvala više dvojbi koje je Vrhovni sud Republike Hrvatske otklonio u svojim revizijskim odlukama. Odredbu čl. 373.a ZPP-a koja otvara mogućnost drugostupanjskim sudovima da brže meritorno rješavaju predmete, dakle smanjenjem broja ukidanja odluka prvostupanjskoga suda, drugostupanjski bi sudovi trebali primjenjivati samo u slučajevima u kojima će na temelju stanja spisa i dokaza koji su u njemu sadržani, sa sigurnošću moći formirati drugačiji zaključak o bitnim činjenicama od onog do kojega je u svojoj presudi došao prvostupanjski sud.

Literatura:

- Zakon o parničnom postupku (Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14 i 70/19, dalje: ZPP)
- Triva, S., Dika, M.: *Gradansko parnično procesno parvo*. Zagreb, 2004.
- Dika, M.: O standardima utvrđenosti činjenica u parničnom postupku. Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 36 No 1, 2015.
- Dika, M.: O načelu neposrednosti u parničnom postupku *de lege lata* uz neke projekcije *de lege ferenda*. Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 58 No 4, 2008.
- Dika, M.: *Novela Zakona o parničnom postupku iz 2011.* – Opći pregled, <https://www.vtsrh.hr/index.php?page=conference&clang=hr> (datum pristupa 4. prosinca 2020.)
- <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home>

Zakonski okvir i sadržaj žalbe branitelja okrivljenika u kaznenom postupku

Pišu:
dr. sc.
Tadija Bubalo,
profesor
Pravnoga fakulteta
u Rijeci
u mirovini

Lena Bubalo
mag. iur.
odvjetnica u
Zagrebu

Sažetak

Nakon pojmovnog određenja kaznenoprocenih pravnih lijekova i njihove ustavne i međunarodnopravne zajamčenosti, autori u radu analiziraju oblike sudjelovanja branitelja u formalnoj (stručnoj) obrani okrivljenika u kaznenom postupku, detaljnije analiziraju njegova prava, dužnosti i odgovornosti, te posebice daju prikaz zakonskog okvira i sadržaja braniteljeve žalbe protiv kaznenih presuda. Pritom posebno ukazuju da glavna sadržajna odrednica svake žalbe nije samo pravo pobijanja nepravilnih i nezakonitih sudskih odluka nego i opredijeljeni zahtjev da druga, u pravilu viša instanca, preispita odluku prvostupanjskoga tijela sudbene vlasti tako što će otkloniti nepravilnosti u pobijanoj odluci donošenjem nove pravilne i zakonite odluke koja će uz to biti i povoljnija za žalitelja. U tom segmentu obrane okrivljenika njegov branitelj ima veliku ulogu koju ne smije iznevjeriti.

Ključne riječi: pravni lijekovi, žalba, okvir i sadržaj braniteljeve žalbe, žalbeno odlučivanje.

1. Uvod

U suvremenim zakonodavstvima tijela sudbene vlasti odlučuju o najvažnijim ljudskim pravima i slobodama. Pritom se očekuje da

sudske odluke budu pravilne i zakonite. To, međutim, najčešće nije tako jer idealno pravosuđe ne postoji. Odluke donose ljudi (suci) čija saznanja i mogućnosti podliježu prirodnim zaprekama. Do pogrešne sudske odluke najčešće dolazi zbog nepravilno utvrđenoga činjeničnog stanja, nedovoljnosti i nepouzdanosti dokaznih sredstava, pogrešne ocjene dokaza te zbog neodgovarajuće primjene zakona. Pri tome treba imati na umu da valjanost njihovih odluka ovisi i o sposobnosti i brižljivosti sudaca te o njihovoj oslobođenosti od utjecaja, zabluda i sl. Uzroci tih pogrešaka u kaznenom postupku su mnogobrojni i raznovrsni.¹ Upravo zbog toga mora postojati zakonska mogućnost ispravljanja pogrešnih sudskih odluka, odnosno moraju postojati odgovarajuća pravna sredstva pomoću kojih će građanin doći do pravilne, zakonite i pravedne odluke pravosudnog tijela vlasti, što bi bilo u skladu s načelom pravne države i konvencijskim jamstvima ljudskih prava. Ta se pravna sredstva u hrvatskom pravnom nazivlju zovu pravnim lijekovima.²

1 O izvorima pogrešaka u kaznenom postupku, v. K. Peters, Fehlerquellen im Strafprozeß, C. F. Müller, Band 1, Karlsruhe, 1970. (Band 2, 1972.; Band 3, 1974.); Mommsen, C., Verfahrensfehler und Rügeberechtigung im Strafprozess, Lang, Göttingen, 1997.

2 O općoj problematici pravnih lijekova, opširnije: Bayer, V., Problematika pravnih

Idealno pravosuđe bilo bi ono koje bi, s jedne strane kažnjavalo sve krivce, a s druge nikada ne bi osudilo nedužnoga. Pravedna je svaka ona odluka kojom se „krivcu pravno osiguranim putem izrekne kazna, a nekriovac uopće ne podvrgne kaznenom progonu ili, pak, iz njega izađe netaknut“.³ U praksi se, međutim, događa da pravi krivac izbjegne očekivanoj osudi, a da, ponekad, što je još gore, nedužna osoba bude osuđena. Do toga dolazi zbog pogrešnih sudskih odluka. One mogu biti procesnopravno, materijalno-pravno ili činjenično nepravilne i nezakonite. U takvim je slučajevima zakonodavac predvidio da pod određenim uvjetima zainteresirani i ovlaštteni subjekti mogu odgovarajućim pravnim sredstvima pobijati takve sudske odluke i zahtijevati njihovo preispitivanje. S tim u vezi valja istaknuti da za svaku kaznenu presudu vrijedi zakonska presumpcija da je ona pravilna i zakonita. Ako koja od procesnih stranaka stekne drukčije uvjerenje, može se usprotiviti toj presumpciji tako što će se poslužiti odgovarajućim pravnim lijekom.⁴

lijekova protiv prvostupajskih kaznenih presuda u kontekstu suvremene reforme kaznenog procesnog prava, Zagreb, Rad JAZU, Razred za društvene znanosti, knj. XXI., 1982. (u nastavku: Bayer, V., Problematika, 1982.); Grubiša, M., Krivični postupak – Postupak o pravnim lijekovima, Informator, Zagreb, 1987., str. 7–176.; Bubalović, T., Pravni lijekovi u kaznenom postupovnom pravu, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2015., str. 23–26.

3 Peters, K., izlaganje na 52. godišnjici njemačkih pravnikâ u Wiesbadenu 1978., svezak I., München, 1978., str. C 9.

4 Prema prijašnjim shvaćanjima, pravni je lijek, zapravo, bila povlastica, a ne pravo. Taj je nazor u suvremenom kaznenom pravu davno napušten. Ovlaštenik prava na žalbu to svoje pravo ne ostvaruje na temelju pogodnosti, nego na temelju ovlasti sadržanih u tom pravu. O tome: Ogorelica, N., Zakonik o sudskom krivičnom postupku,

Iako sudovi postoje od davnina, što znači da su se i prije donosile pogrešne sudske odluke, ustanova pravnih lijekova razmjerno je novijega datuma. U dijelu današnje Hrvatske, koja je do 1918. bila u sastavu ugarsko-hrvatske države, pravo na priziv⁵ kao jedinu vrstu pravnog lijeka u kaznenim stvarima do 1791. imali su samo plemići. Vrlo je zanimljiva spoznaja da englesko pravo uopće nije poznavalo pravni lijek protiv kaznenih presuda sve do 1907. godine. Tek nastankom suvremenoga kaznenog procesnog prava nastaje i ustanova pravnoga lijeka u pravom smislu riječi.

2. Općenito o pojmu, opravdanju i cilju pravnih lijekova

Pravni lijekovi (eng. *legal remedies*, njem. *Rechtsmittel*) zakonom su uređene radnje stranaka i drugih ovlaštenih subjekata u kaznenom postupku kojima pobijaju nepravilnu i nezakonitu sudsku odluku i istodobno zahtijevaju da viši sud u propisanom postupku ispravi postojeće nepravilnosti i nezakonitosti tako što će pobijanu odluku ukinuti ili preinačiti novom odlukom.⁶

Zagreb, 1929., str. 583–584.

5 Mažuranić, V., u svojem djelu: Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik, Informator, Zagreb, 1975., pod pojmom ‘priziv’ (*appellatio*) upućuje i na pojam ‘pozov’, što bi značilo: prizvati (dozvati) nekoga sebi, uzeti pravdu (str. 1162.), a pod pojmom ‘prizvati’ (*appellare*) razumijeva i „na viši sud prenieti pravni spor“ (str. 1163.).

6 Tako: Bubalović, T., Pravni lijekovi u kaznenom postupovnom pravu, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2015., str. 25. Slične definicije daju i: Pavišić, B., Kazneno postupovno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2010., str. 372. (u nastavku: Pavišić, B., KPP, 2010.); Krapac, D., Zakon o kaznenom postupku – i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, Narodne novine, Zagreb, 2008., str. 550. (u nastavku: Krapac, D., ZKP, 2008.); Platzgummer, W., Grundzüge des österreichisch-

Pojam 'pravni lijekovi' treba razlikovati od pojma 'pravna sredstva'. Pod pravnim se sredstvima u kaznenoprocenoj pravnoj teoriji najčešće razumijevaju ona sredstva sudionika kaznenog postupka kojima oni pokušavaju dovesti do izmjene neke, za njih nepovoljne i štetne, procesnopravne situacije do koje je došlo nezakonitim radnjama samoga suda, drugih tijela ili nekoga od sudionika kaznenog postupka.⁷ U pravna se sredstva, kao sveobuhvatniji i širi pojam, ubrajaju: prigovor protiv optužnice, zahtjev za povrat u prijašnje stanje, odgovor na žalbu, prijedlog za ukidanje pritvora, zahtjev za izuzeće, molba za rehabilitaciju, ali i druga procesna sredstva koja služe za ostvarenje vlastitih prava i interesa u postupku. Pravnim se sredstvima pobijaju radnje i postupci ili propuštanje poduzimanja određenih radnji i postupaka, a pravnim se lijekovima pobija sudska odluka. Pravnim se lijekom traži ukidanje jedne takve odluke ili barem njezino preinačenje. Pravnim se sredstvima želi utjecati na neko tijelo da ispunjava svoje zakonske dužnosti i da ažurnije radi. Glavno opravdanje uporabe redovitih pravnih lijekova sastoji se u davanju mogućnosti strankama i drugim ovlaštenim subjektima da pred višim sudom traže ispravak pogrešne sudske odluke donošenjem pravilne i zakonite odluke, koja bi istodobno bila i povoljnija za žalitelja. Popravljanjem nepravilne sudske odluke, odnosno uklanjanjem pogrešaka u postupanju i odlučivanju sudbenih tijela u kaznenom postupku, strankama se vraća jednakost šansi za uspjeh, što je glavni čimbenik legitimacije sudskih odlu-

hen Strafverfahrens, 8. Aufl., Wien, 1997., str. 182.

7 Zlatarić, B., Damaška, M., Rječnik kaznenog prava i postupka, Zagreb, 1966., str. 245.

ka.⁸ Najznačajniji cilj, a time i glavna funkcija redovitih pravnih lijekova, jest, dakle, ishođenje pravilne odluke ispravljanjem pogrešaka u prvostupanjskoj odluci. Njihovom se uporabom zaštićuju temeljna prava i slobode čovjeka i građanina, ali i najviše društvene vrijednosti. Stoga je opravdan interes, ne samo građanina kao pojedinca nego i društva u cjelini, da se pogrešne sudske odluke isprave prije nego postanu pravomoćne i izvršne.

3. Ustavna i međunarodnopravna zajamčenost prava na pravni lijek

3.1. Ustavnopravno jamstvo prava na pravni lijek

Pravo na pravni lijek ustavno je pravo građanina, čije su odrednice detaljno razrađene u Zakonu o kaznenom postupku (čl. 463.–519.).⁹ Ustav Republike Hrvatske¹⁰ u čl. 18. st. 1. izrijekom navodi: „Jamči se pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom.“ I neki drugi članci Ustava također impliciraju zaštitu toga prava, kao npr., čl. 19. st. 2., čl. 24. st. 3., čl. 25. st. 2. Time je i u hrvatskom pravnom sustavu provedena tzv. konstitucionalizacija prava na žalbu (postavljene prava na žalbu),¹¹ prema kojoj

8 O tome. Becker, M., Kinzig, J., Rechtsmittel im Strafrecht, Band I. i II., Freiburg, Max-Planck-Inst. für Ausländisches und Internat., 2000., str. 556.

9 Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19. – na snazi od 1. siječnja 2020.

10 Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/01, 76/2001 i 5/2014.

11 Konstitucionalizacija u pravu sastoji se od „usklađivanja pravnih normi neke pravne grane s ustavom kao temeljnim i najvišim pravnim aktom“. O konstitucionalizaci-

je to pravo postalo neizostavna sastavnica zaštite temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina.¹² Ustavni sud u više svojih odluka potvrdio je veliko ustavnopravno značenje prava na pravni lijek, određujući ga kao temeljno jamstvo ostvarenja prava i sloboda u svim postupcima u kojima se odlučuje o tim pravima i slobodama. Tako, Ustavni je sud u svojoj odluci U-III-1927/2006 od 21. II. 2008. zauzeo stajalište da je pitanje „osiguravanja djelotvornog pravnog lijeka jedno od temeljnih procesnih jamstava u svim pravnim postupcima, koje je zbog svog iznimnog značenja zajamčeno Ustavom kao temeljno ljudsko pravo.“

Prema stajalištima Ustavnoga suda, povreda ustavnoga prava na djelotvoran pravni lijek u kaznenom postupku može se počinuti: od zakonodavca; nepostojanjem upute o pravu na žalbu ili davanjem pogrešne upute; nezakonitim odbačajem žalbe; nepostojanjem pravilnoga i potpunog obrazloženja sudske odluke; nenavođenjem pravnoga propisa u odluci; ukidanjem suspenzivnog učinka žalbe, ali i na druge načine.

Posebno je važna odluka Ustavnoga suda u kojoj ističe da je pravo stranke na obrazloženu presudu neizostavan aspekt prava na pravično suđenje zajamčenog člankom 29. stavkom 1. Ustava i člankom 6. stavkom 1. Konvencije. Obveza suda na obrazlaganje odluke i pažljivog ispitivanja navoda stranke ima osobitu važnost i to ne samo kad je u pitanju korištenje prava na djelotvoran pravni lijek (članak 18. Ustava, članak 2.

stavak 1. Protokola broj 7 uz Konvenciju), već i zato što predstavlja potvrdu časti i dostojanstva subjekata o čijim se pravima i obvezama odlučuje. (U-III-1692/2014, od 14. srpnja 2016.).

3.2. Međunarodnopravno jamstvo prava na pravni lijek

Pravo na pravni lijek temeljno je pravo čovjeka i građanina,¹³ zajamčeno u više međunarodnih dokumenata. Tako, pravo na djelotvoran pravni lijek proizlazi iz odredbe čl. 8. Opće deklaracije o pravima čovjeka,¹⁴ čl. 14. st. 5. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP),¹⁵ čl. 13. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (EKLJP)¹⁶ te posebice čl. 2. st. 1. Protokola 7 uz EKLJP. Iz navedenih odredaba proizlazi da je pravo na pravni lijek, npr. okrivljenikovo pravo

13 O tome: Krapac, D., Osnovna prava čovjeka i građanina i načela kaznenog postupka, Zbornik PFZ, Zagreb, br. 5–6. (Supplement), 1989., str. 838.; Pavišić, B., Kazneno pravo Vijeća Europe – izvori, komentari, praksa, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 82.; Matulović, M., Suvremene teorije ljudskih prava, u: Ljudska prava, Zbornik tekstova iz suvremenih teorija ljudskih prava, 2. izd., Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992.

14 Opću deklaraciju o pravima čovjeka prihvatila je i proglasila Opća skupština UN-a Rezolucijom 219 A (III), 10. XII. 1948.

15 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i uz njega Fakultativni protokol usvojila je Opća skupština UN-a 16. XII. 1966., a stupio je na snagu 23. III. 1976.; Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/1993, 4/2005, 6/2005, 12/2005.

16 Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda usvojilo je Vijeće Europe 4. XI. 1950. u Rimu, a stupila je na snagu 3. IX. 1953.; Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 8/1997, 6/1999, 8/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010.

ji kaznenog prava općenito, detaljnije: Krapac, D., Konstitucionalizacija kaznenog procesnog prava u Republici Hrvatskoj, u: Dvadeseta obljetnica Ustava Republike Hrvatske (ur. Bačić, A.), HAZU, Zagreb, 2011., str. 169–212.

12 Tako, Triva, S., Belajec, B., Dika, M., Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, Narodne novine, 1986., str. 540.

na žalbu u kaznenom postupku, istodobno njegovo ustavno, zakonsko, ali i temeljno ljudsko pravo.¹⁷

EKLJP u čl. 6. st. 1. i čl. 13. te u čl. 2. Protokola 7 uz Konvenciju eksplicitno propisuje i razrađuje pravo na pravični postupak, odnosno pravo na pravni lijek, posebice pravo na žalbu u kaznenom postupku. Tako je člankom 6. EKLJP-a propisano da svatko ima pravo na pravično i nepristrano suđenje i da zakonom ustanovljeni sud u razumnom roku odluči o njegovim pravima. EKLJP u članku 13. propisuje da svatko čija su prava i slobode, priznate u Konvenciji, povrijeđeni ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom, čak i kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu. U vezi s člankom 13. treba kazati da se ta odredba primjenjuje u slučajevima koji nastaju zbog izostanka djelotvornoga pravnog lijeka „kada se radi o kršenju prava koja nemaju ni kaznena ni građanska obilježja prema Konvenciji“. Protokol 7 uz Konvenciju¹⁸ u članku 2. propisuje da svatko, osuđen od suda za kazneno djelo, ima pravo od višega suda tražiti ponovno razmatranje svoje osude ili kazne. Ostvarivanje toga prava uređuje se zakonom. Od toga se prava zakonom mogu propisati iznimke za lakša kaznena djela, ili u slučajevima kad je nekoj osobi u prvom stupnju suđeno pred najvišim sudom, ili ako je osuđena u povodu žalbe protiv oslobođajuće presude.

17 Usp. Krapac, D., Osnovna prava čovjeka i građanina i načela kaznenog postupka, Zbornik PFZ, Zagreb, br. 5–6. (Supplement), 1989., str. 838., Buregenthal, T., Shelton, T., Stewart, D. P., Međunarodna ljudska prava, II. hrv. izd., Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci (ur. Matulović, M.), Rijeka, 2011.

18 Protokol 7 uz Konvenciju usvojen je u Strasbourgu 22. studenoga 1984.

Pravo na djelotvoran pravni lijek proistječe iz zajamčenoga prava na pravični postupak¹⁹, koje se smatra stožernim načelom kaznenoga procesnog prava²⁰. O toj uskoj vezi prava na pravično suđenje i prava na djelotvoran pravni lijek svjedoče brojna stajališta izražena u većem broju predmeta koje su rješavali Europski sud za ljudska prava i Europska komisija za ljudska prava.²¹

4. Supstancijalni pojam prava na žalbu u kaznenom postupku

Pravo na žalbu u kaznenom postupku pravo je pobijanja nepravilnih i nezakonitih sudskih odluka²², koje istodobno sadrži i zahtjev da drugi, u pravilu viši sud, u propisanom postupku preispita pobijanu odluku, ukloni nedostatke u njoj tako što će je ukinuti ili izmijeniti donošenjem nove, pravilne i zakonite odluke. Omogućavanje prava na žalbu protiv sudskih odluka i odluka drugih tijela vlasti u suvremenom je pravu bitna sastavnica temeljnih ljudskih prava čovjeka i građanina.²³

S gledišta opće teorije prava, bitne odred-

19 O načelu pravičnog postupka pred kaznenim sudom, detaljnije: Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Zagreb, 2000., str. 83–94.; Bavcon, Lj., Kaznenopravna zaštita prava čovjeka, HLJKPP, br. 2/1997., str. 395–402.; Ashworth, A., Article 6, 1999., str. 261–272.

20 Krapac, D., Kazneno procesno pravo, 2000., str. 45.

21 Usp. Bubalović, T., Drenški Lasan, V., Pravo na žalbu u novom Zakonu o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, broj 5-6/2014, Zagreb, 2014., 989-1011. O tim stajalištima, više u: Reid, K., A Practitioner's guide to the European convention on human rights, London, Sweet & Maxwell, 1998.

22 O pojmu prava na žalbu, opširnije: Bubalović, T., Pravo na žalbu u kaznenom postupku, 2006., str. 85–127.

23 Tako, Krapac, D., Osnovna prava čovjeka i građanina, 1989., str. 839.

nice prava na žalbu obuhvaćaju: (a) opseg prava na žalbu, (b) sadržaj prava na žalbu, (c) postojanje neposrednoga pravnog interesa te (d) postojanje *gravamena* na strani onoga tko podnosi pravni lijek.²⁴ Opseg prava na žalbu u kaznenom postupku ovisi o: zakonskoj dopustivosti pobijanja odluka svih ili samo nekih kaznenih sudova; pobijanju svih ili samo nekih odluka jednoga suda; broju odnosno krugu ovlaštenika koji se mogu koristiti tim pravom; opsegu prava pobijanja pojedinih odluka; vrstama i broju presuda te vrstama odlučivanja u okviru iste presude; postojanju većih ili manjih formalnosti prilikom uporabe pravnog lijeka te nekim drugim pitanjima. Opseg prava na žalbu u kaznenom postupku određuje država, preko svojega zakonodavnog tijela, putem kaznenih zakona. Sadržaj prava na žalbu bitna je konstanta toga prava koja ga pojmovno i sadržajno određuje i po čemu ga razlikuje od drugih, posebice sličnih prava.²⁵ Sadržaj prava na žalbu u kaznenom postupku, kao njegov supstantivni dio, sastoji se u pravu okrivljenika na: tvrdnju da je određena sudska odluka nepravilna i nezakonita; neslaganje s pogrešnom sudskom odlukom i njezino odbijanje; pobijanje nepravilne i nezakonite sudske odluke; zahtjev za njezinim preispitivanjem pred drugim, u pravilu višim sudom; zahtjev za uklanjanje činjeničnih i pravnih nedostataka, donošenjem nove, pravilne odluke; pravu okrivljenika da ne bude terećen presudom koja pogoršava njegov pravni položaj; pravu na odbijanje ne samo stvarne i postupovnoppravne, već i normativne ne-

pravde; zahtjev za donošenje pravilne i zakonite sudske presude koji obuhvaća pravo na traženje nove odluke određenog sadržaja, pravu okrivljenika na traženje da se i njegov slučaj tretira isto kao i u svim prethodnim istim ili sličnim slučajevima, odnosno pravu očekivanja i zahtijevanja stvarne, ali i proceduralne pravедnosti.²⁶ Svaki ovlaštenik prava na žalbu njime se može koristiti samo u okviru svojega neposrednog pravnog interesa.²⁷ Pravni interes postoji uvijek ako žalitelj, podnošenjem svoje žalbe, u slučaju da ona bude prihvaćena, može očekivati poboljšanje svog pravnog položaja, odnosno postizanje određene (pravne) koristi u vezi s konkretnim slučajem.²⁸ Priroda pravnog interesa ovlaštenika prava na žalbu proistječe iz prirode neposredne pravne pogođenosti onoga tko namjerava podnijeti pravni lijek. Pravna teorija i sudska praksa kao bitan uvjet podnošenja žalbe zahtijevaju postojanje *gravamena* na strani onoga tko podnosi žalbu.²⁹ Procesne stranke i drugi ovlaštenici imaju pravo žalbe samo ako im je određena sudska presuda nanijela stvarnu, neposrednu štetu (lat. *gravamen*, njem. *die Beschwer*).³⁰ Na

26 O pojmu i sadržaju prava na žalbu, detaljnije: Bubalović, T., Pravo na žalbu u kaznenom postupku, 2006., str. 85–127.

27 O tome: Pavišić, B., KPP, 2010., str. 379–380.; Krapac, D., ZKP, 2002., str. 133.; Vasiljević, T., Grubač, M., Komentar Zakonika o krivičnom postupku, 11. izd., Službeni Glasnik, Beograd, 2011., str. 766.

28 Tako: Triva, S., Belajec, V., Dika, M., GPPP, 1986., str. 547.

29 O tome: Kaiser, G., Die Beschwer als Voraussetzung strafprozessualer Rechtsmittel, C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1992., str. 7. i sl.

30 Prema: Kaiser, G., Die Beschwer, 1992., str. 7. O *gravamenu* kao uvjetu podnošenja pravnih lijekova, opširnije: Bubalović, T., Pojam i primjena gravamena u kaznenom postupku, Decennium Moztanicense

24 Više o tome: Bubalović, T., Pravni lijekovi u kaznenom postupkovnom pravu, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2015., str. 62–65.

25 Pojam sadržaja, neovisno o kojem je pravu riječ, uvijek se odnosi na bit, srž, nukleus toga prava.

hrvatskom jeziku ta bi se neposredna šteta (štetna pogodenost) mogla nazvati: otežica (otegotnost, nepogodnost).³¹ *Gravamen* je nepisana procesnopravna ustanova, uvedena i oblikovana u pravnoj teoriji i sudskoj praksi, pod kojom se razumije bitno pogoršan nepravilnom sudskom odlukom pravni položaj onoga tko podnosi pravni lijek.³² Kako pravni lijek protiv takve odluke može podnijeti samo onaj tko je njome terećen, *gravamen* je bitan uvjet uporabe pravnog lijeka protiv pogrešnih sudskih odluka.³³

5. Pravo na obrazloženu sudsku odluku – kao bitan uvjet djelotvornosti pravnog lijeka

Institucionalni sustav zaštite ljudskih prava u kaznenom postupku, zajamčen međunarodnim pravom o ljudskim pravima, obuhvaća i zaštitu nekoliko temeljnih kaznenoprocenih prava okrivljenika, kojima pripada i pravo na obrazloženu sudsku odluku. Riječ je, zapravo, o jednom važnom pravu optuženika koje je zajamčeno na više razina: ustavnoj, međunarodnopravnoj i zakonskoj. Ustav u članku 29., uz druga prava, jamči i pravo na pravično suđenje. Međunarodnopravna obveza obrazlaganja sudskih odluka proizlazi iz odredbe članka 6. stavka 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Zakon-

– Zbornik radova Zavoda za kaznene znanosti Pravnoga fakulteta u Rijeci, Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 2008., str. 314–336.

31 Otežicu kao hrvatsku riječ za *gravamen* koristio je i Grubiša, M., KP-PoPL, 1987., str. 98. i sl.

32 Tako: Kaiser, G., Die Beschwer, 1992., str. 7.

33 Usp. Bubalović, T., Drenški Lasan, V., Pravo na žalbu u novom Zakonu o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 18, 2/2011, 579–602.

ska obveza izrade pisane presude proizlazi iz više odredaba Zakona o kaznenom postupku, posebice članka 459. stavka 1., prema kojem pisana presuda mora imati i obrazloženje. Osim ove normativnopravne zajamčenosti, pravo na obrazloženu sudsku odluku proizlazi i iz brojnih judikata najviših domaćih kaznenih sudova, Ustavnoga suda te Europskoga suda za ljudska prava. Stoga, kazneni postupak koji ne bi rezultirao ne samo zakonitom već i pravilno obrazloženom sudskom odlukom, ne bi udovoljio ustavnim i međunarodnim standardima o općeprihvaćenom pravu građanina na pravično suđenje kao vrhovnog načela kaznenog postupka.³⁴

Pravo optuženika na obrazloženu sudsku odluku (*right to a reasoned decision*)³⁵ opći je, dakle, element prava na “pravični postupak” iz članka 6. stavka 1. Konvencije.³⁶ Temeljno opravdanje (*ratio legis*) postojanja ovoga prava sadržano je u potrebi omogućavanja strankama da nepravilnu i nezakonitu sudsku odluku mogu učinkovito pobijati pravnim lijekom. U teoriji je općeprihvaćeno mišljenje da obveza obrazlaganja sudskih odluka znači sljedeća jamstva pravičnog postupanja: (a) kvalitetu (kakvoću) odluke – obveza obrazlaganja potiče sud na kvalitetnije odlučivanje i bolje obrazloženje odluke, (b) informacijsku osnovicu za odluku – na temelju koje stranke mogu odlučiti hoće li je i u kojim pravcima pobijati prav-

34 Usp. Krapac, D., Kazneno procesno pravo, knjiga prva: Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2012., str. 137.

35 Detaljnije: Bubalović, T., Pravo optuženika na obrazloženu sudsku odluku, Zbornik Pravnoga fakulteta u Zagrebu, broj 5-6/2014, Zagreb, 2014., str. 989–1011.

36 O različitim aspektima pravičnosti vidi Trechsel, S., Human Rights in Criminal Proceedings, Oxford University Press, Oxford, 2005., str. 114–116.

nim lijekom te (c) potvrdu časti i dostojanstva subjekta o čijim pravima se odlučuje.³⁷ I Ustavni je sud izrekao da je djelotvorno ostvarivanje prava na obrazloženu sudsku odluku „potvrda časti i dostojanstva građanina“³⁸ te da je ljudsko dostojanstvo „središnja točka vrijednosnog ustrojstva Ustava“.³⁹ Za slučaj povrede prava na obrazloženu sudsku odluku postoje različiti načini pravne zaštite. Prije svega, predviđena je procesnopravna zaštita koja se sastoji u podnošenju odgovarajućega pravnog lijeka protiv nepravilno obrazložene sudske odluke.⁴⁰ Zbog nedostataka u obrazloženju presude opisanih u članku 468. stavku 1. točki 11. ZKP-a, koji čine bitnu povredu odredaba kaznenog postupka, ukida se prvostupanjska presuda i predmet vraća na ponovno suđenje.⁴¹ Kaznenopravna zaštita sastojala

bi se u tome što bi u određenim slučajevima mogla biti riječ i o kaznenom djelu s određenim vidovima zlouporaba. Ustavnopravna zaštita podrazumijeva mogućnost podnošenja ustavne tužbe zbog povrede prava na pravični postupak iz članka 29. Ustava, ali i zbog povrede prava na pravni lijek iz članka 18. Ustava, jer, prema stajalištu Ustavnog suda, „neodgovarajuće obrazloženje sudske odluke“ i „nedovoljno obrazloženi relevantni razlozi na temelju kojih je donijeta predmetna odluka, predstavljaju povredu ustavnog prava na žalbu“.⁴² Ako su iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi, daljnja mogućnost je apelacija Europskom sudu za ljudska prava zbog povrede prava na pravičan postupak iz članka 6. stavka 1. Konvencije te prava na žalbu iz članka 2. Protokola 7 uz Konvenciju.

6. Oblici sudjelovanja branitelja u formalnoj (stručnoj) obrani okrivljenika

Pod pojmom ‘obrana’ treba razumjeti skup različitih procesnih radnji osumnjičenika odnosno optuženika i njegovog branitelja koje su usmjerene na: pobijanje optužbe, utvrđivanje bitnih činjenica u optuženikovu korist, predlaganje primjene onih pravnih propisa koji su za njega najpovoljniji te postizanje najpovoljnije sudske odluke.⁴³

Pravo obrane zasniva se na potrebi zaštite okrivljenika u kaznenom postupku, postizanju zakonitosti suđenja, što je interes i društva a ne samo građanina, te postizanje jednakih mogućnosti stranaka i jednakih šansi na ostvarenje svojih prava i pravno

37 O tome više: Galligan, D. J., *Due process and Fair Procedures: a Study of Administrative Procedures*, Clarendon Press, London, 1996., str. 431. i dalje.

38 Odluka Ustavnoga suda, U-III-2374/2009, od 4. listopada 2010.

39 Protokol 13. uz Konvenciju govori o „urođenom dostojanstvu svih ljudskih bića“, a članak 1. Povelje o temeljnim pravima Europske unije govori o tome da je „ljudsko dostojanstvo nepovredivo... i mora se poštovati i štiti“.

40 O pravu pobijanja prvostupanjskih kaznenih presuda zbog propusta u obrazloženju, detaljnije: Bubalo, T., *Pravni lijekovi u kaznenom postupkovnom pravu*, Rijeka, 2011., str. 117–124. Za brojnu sudsku praksu u tom području vidjeti: Garačić, A., *Zakon o kaznenom postupku – pravni lijekovi*, Libertin naklada, Rijeka, 2014.

41 Valja upozoriti da je u ZKP-u nepotrebno uvedena nova bitna povreda odredaba kaznenog postupka koja postoji u slučajevima teške povrede prava na pravično suđenje zajamčeno Ustavom i Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 468. stavak 2.). O opravdanoj kritici i neslaganju s tim zakonskim rješenjem, detaljnije: Đurđević, Z., *Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija*,

europizacija hrvatskog kaznenog postupka V. novelom ZKP/08: prvi dio, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 2, 2013., str. 345–346.

42 Odluka Ustavnoga suda, U-III-120/2009, od 5. veljače 2009.

43 Usp. Krapac, D., KPP 2015., str. 242., Tomašević, G., KPP 2011., str. 73.

zaštićenih interesa pred kaznenim sudom. Načelo uspješne (odgovorne, dobre) obrane⁴⁴ podrazumijeva: posebnu stručnost branitelja, potpuno i pravodobno obavještanje o dokazima protiv optuženika, omogućavanje pripremanja obrane, neometano komuniciranje okrivljenika i branitelja, aktivno sudjelovanje u postupku provođenja procesnih radnji, očitovanje o prijedlozima i izvedenim dokazima protivne strane, podnošenje pravnih lijekova i drugih pravnih sredstava protiv nezakonito i nepravično provedenog postupka i protiv nepravilne i nezakonite sudske odluke i dr.⁴⁵

Osim materijalne obrane, koja razumijeva osobnu obranu samoga okrivljenika, zakon omogućuje i tzv. formalnu obranu koju u korist okrivljenika obavlja njegov branitelj. Pravo na formalnu (stručnu) obranu, osim zakonske zajamčenosti predviđeno je i u čl. 6. st. 3. toč. c) EKLJP-a, prema kojoj se odredbi osumnjičenik, odnosno optuženik, ima pravo braniti i uz pomoć branitelja prema vlastitom izboru ili uz branitelja po službenoj dužnosti kojega odredi sud. Stručna pravna pomoć branitelja ostvaruje se pobijanjem pojedinih optužnih navoda (npr. onih o krivnji), zatim pri utvrđivanju činjenica koje su njemu od koristi, predlaganju primjene najpovoljnijih zakonskih propisa, te na druge načine, koristeći se pritom stručnim pravnim znanjem i procesnim vještinama.⁴⁶ Pravo na materijalnu i formalnu obranu moguće je ostvarivati tijekom cijelog postupka.⁴⁷

⁴⁴ O pojmu i pretpostavkama odgovorne obrane, detaljnije: Kos, D., *Odgovorna odbrana u kaznenom postupku*, HLJKPP, Zagreb, vol. 16, broj 2/2009., str. 573–582.

⁴⁵ O tome: Pavišić, B., KPP 2011., str. 104.

⁴⁶ Pavišić, B., KPP 2014., str. 92., Krapac, D., KPP 2015., str. 242–243.

⁴⁷ Pritom treba istaći da materijalna (osobna) i formalna (stručna) obrana nisu alternativne

Branitelj je procesni pomoćnik okrivljenika koji mu svojim stručnim pravnim znanjem i procesnom vještinom pomaže u obrani pred pravosudnim tijelima, posebice pred kaznenim sudom, te tako doprinosi djelotvornom vršenju funkcije obrane.⁴⁸ Pomažanjem okrivljeniku branitelj otklanja nedostatke neravnopravnog položaja okrivljenika s državnim odvjetnikom, ostvarujući tako postulat „jednakosti oružja“ te druge elemente načela „pravičnog suđenja“ zajamčene čl. 6. st. 1. i 3. EKLJP-a.⁴⁹

Branitelj može biti samo odvjetnik. Iako branitelj nije glavni, već sporedni subjekt kaznenog postupka, njegovo sudjelovanje u postupku iznimno je važno. Opravdanje zakonskog omogućavanja osumnjičenoj, odnosno optuženoj osobi, osim osobne (vlastite) i obrane preko stručnog branitelja, nalazi se u osiguranju efikasnijeg i djelotvornijeg korištenja njegovih procesnih prava, ali i osiguranju stručnog pravnog *nadzora i kontrole* nad radom pravosudnih tijela. Uz to, kao razlozi uvođenja formalne obrane navode se socijalni, psihološki, humani te razlozi eficientnosti kaznenog postupanja.⁵⁰ Stručna pravna pomoć optuženiku u kaznenom postupku zasniva se na

jedna drugoj niti se isključuju, već su kumulativne i upravljene postizanju istog cilja.

Stajališta o tome vidi u odlukama ESLJP-a u predmetima: *Pakelli v. Njemačke* (1983), *Imbrioscia v. Svajcarske* (1993).

⁴⁸ Detaljnije: Krapac, D., KPP 2015., str. 242.

⁴⁹ Odluka US RH, U-III/64667/2009 od 1. III. 2011.

⁵⁰ U predmetu *Granger v. Velike Britanije* (1991) ESLJP je zaključio da je priznavanje obrane uz pomoć branitelja „na prvom mjestu u službi pravde i pravičnosti jer omogućava optuženiku stvarno učešće u kaznenom postupku“. Usp. i odluke ESLJP-a u predmetima: *Melin v. Francuske* (1994), *Franquesa Freixas v. Španije* (2000), *Can v. Austrije* (1985). Opširnije: Trachsel, S., *Human Rights*., 2006., str. 244–247.

načelu pravičnog postupanja države prema građaninu osumnjičenom odnosno optuženom za kazneno djelo čime se istodobno osigurava i njegova pravna sigurnost pred pravosudnim tijelima vlasti.

Odvjetnici kao branitelji u kaznenom postupku obavljaju javnu, a ne privatnu ili državnu djelatnost. Branitelj u kaznenom postupku postupa u svoje ime ali u korist optuženika. Ipak, branitelj je pri izjavama i procesnim radnjama dužan slijediti stajalište i upute optuženika o osnovanosti optužbe. U iznošenju pravnih stajališta i zaključaka, branitelj je neovisan. Radnje u korist okrivljenika branitelj poduzima u skladu sa zakonom (*lege artis*) prema svojem najboljem stručnom znanju i praksi. Od branitelja se ne traži objektivnost u postupanju jer su dužni sve radnje poduzimati samo u korist svojih branjenika, a nikada na njihovu štetu. Zato mogu i prešutjeti neke činjenice koje bi išle na štetu branjenika, ili nesurađivati s drugim procesnim tijelima u otkrivanju i dokazivanju pojedinih činjenica.⁵¹ Pritom je važan odnos povjerenja između okrivljenika i branitelja.⁵²

Prema stajalištu ESLJP-a izraženom u predmetu *Goddi v. Italije*, postavljeni branitelj „mora pružiti stručnu pomoć svom klijentu, jer nije dovoljno samo postavljanje branitelja kako bi se udovoljilo članku 6. stavku 3. točka c) EKLJP-a.“ Pritom ESLJP podsjeća da EKLJP zahtijeva „zaštitu stvarnih i efikasnih prava, a ne prava koja su to samo naizgled.“⁵³

Među brojnim pravima branitelja u kazne-

nom postupku, pripada i pravo podnošenja pravnih lijekova protiv nezakonito provedenoga kaznenog postupka i nepravilnih i nezakonitih sudskih odluka. Stoga će u nastavku rada biti detaljnije ukazano na opći pojam, sadržaj i zakonski okvir braniteljeve žalbe u kaznenom postupku.

7. Općenito o žalbi u kaznenom postupku

7.1. Pojam i sadržaj žalbe

Žalba protiv presude prvostupanjskog suda (*appeal against the first instance*) redoviti je, jedinstveni, potpuni, devolutivni i suspenzivni pravni lijek kojim subjekti žalbe traže od drugostupanjskoga suda da, zbog određenih nedostataka u toj presudi ili u provedenom postupku, pobijanu presudu potpuno ili djelomično ukine ili preinači.⁵⁴ Pravo na žalbu u kaznenom postupku pravo je pobijanja nepravilnih i nezakonitih sudskih odluka,⁵⁵ koje istodobno sadrži i zahtjev da drugi, u pravilu viši sud, u propisanom postupku preispita pobijanu odluku, ukloni nedostatke u njoj tako što će je ukinuti ili izmijeniti donošenjem nove, pravilne i zakonite odluke. Omogućavanje prava na žalbu protiv sudskih odluka i odluka drugih tijela vlasti u suvremenom je pravu bitna sastavnica temeljnih ljudskih prava čovjeka i građanina.⁵⁶

Hrvatski Ustav i svi procesni zakoni žalbu koncipiraju i uređuju kao jedinstveni prav-

54 Usp. Bubalović, T., Pravo na žalbu u kaznenom postupku, 2006., str. 12, 85.; Pavišić, B., KPP, 2010., str. 379.; Tomašević, G., Kazneno procesno pravo – Temeljni pojmovi i osnove praktične primjene, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 1998., str. 218.

55 O pojmu prava na žalbu, opširnije vidjeti: Bubalović, T., Pravo na žalbu u kaznenom postupku, 2006., str. 85–127.

56 Usp. Krapac, D., Osnovna prava čovjeka i građanina, 1989., str. 839.

51 Više o tome: Krapac, D., KPP 2015., str. 243–244.

52 O tom odnosu vidi odluke ESLJP-a u predmetima: *Artico v. Italy* i *Imbrioscia v. Switzerland*.

53 Stajališta izražena u odlukama ESLJP-a u predmetima: *Artico v. Italije* (1980) i *Goddi v. Italije* (1984).

ni lijek, jer se njome istodobno mogu pobijati i činjenični i pravni nedostaci sudske odluke. Žalba je u hrvatskom kaznenom procesnom pravu jedini sveobuhvatni redoviti pravni lijek zato što se njome sudske presude mogu pobijati iz svih žalbenih osnova koje zakon predviđa,⁵⁷ što znači da je njome dopušteno pobijanje pravilnosti činjeničnih zaključaka i primjene prava.⁵⁸ Žalba je potpuni pravni lijek protiv sudskih presuda, što znači da pored nje ne postoji nikakav drugi redoviti pravni lijek. Svestrana i učinkovita zaštita ljudskih prava i sloboda ne bi bila moguća bez postojanja ustanove pravnih lijekova, kao pravno normiranoga „sustava kontrole rada i rezultata pravosudne aktivnosti“.⁵⁹

Svaki ovlaštenik prava na žalbu njime se može koristiti samo u okviru svojega neposrednog pravnog interesa.⁶⁰ Pravni interes postoji uvijek ako žalitelj, podnošenjem svoje žalbe, u slučaju da ona bude prihvaćena, može očekivati poboljšanje svojega pravnog položaja, odnosno postizanje određene (pravne) koristi u vezi s konkretnim slučajem.⁶¹ Priroda pravnog interesa ovlaštenika prava na žalbu proistječe iz prirode neposredne pravne pogođenosti onoga tko namjerava podnijeti pravni lijek.

Zakon o kaznenom postupku poznaje: 1) redovite pravne lijekove, 2) izvanredne pravne lijekove i 3) posebne pravne lijekove. Redoviti pravni lijek je žalba (čl. 463.

– 496.), koja se može podnijeti protiv: (a) presude prvostupajnskoga suda (čl. 463. – 489.), (b) presude drugostupajnskoga suda (čl. 490.) i (c) protiv rješenja (čl. 491. – 496.). Izvanredni pravni lijekovi su: (1) obnova kaznenog postupka (čl. 497. – 508.), (2) zahtjev za zaštitu zakonitosti (čl. 509. – 514.), i (3) zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude (čl. 515. – 519.). Posebna su vrsta pravnih lijekova: (a) prigovor protiv prvostupajnske presude o izricanju kaznenog naloga (čl. 542. – 545.) te (b) revizija i izvanredni pravni lijek protiv odluka sudova bivše SFRJ (čl. 570. – 571.). Ovaj sustav pravnih lijekova u hrvatskom kaznenom procesnom pravu primjeren je i djelotvoran sustav dodatne zaštite građanskih prava i sloboda u kaznenom postupku i u skladu je s ustavnim i međunarodnim načelima u tom području.

7.2. Ovlaštenici prava na žalbu

Žalbu ne može izjaviti bilo koji sudionik kaznenog postupka, već samo ovlaštena osoba. Prema odredbi čl. 464. ZKP, ovlaštenim osobama za podnošenje žalbe ponajprije se smatraju procesne stranke, zatim optuženikov branitelj, optuženikovi srodnici, oštećenik, ali i neke druge osobe. Subjekti prava na žalbu ne moraju istodobno biti i subjekti kaznenog postupka. S druge strane, svi subjekti kaznenog postupka ne stječu istodobno i svojstvo subjekta prava na žalbu. Postajanje ovlaštenikom prava na žalbu ovisi o procesnom položaju subjekta, opsegu ovlasti subjekta u kaznenom postupku i neposrednom interesu koji subjekt ostvaruje u kaznenom postupku. To pravo imaju samo pojedinačno predviđeni subjekti i samo u okvirima zakonskih propisa.⁶² Subjekti prava na žalbu razlikuju se

57 Usp. Tomašević, G., *Kazneno procesno pravo – Temeljni pojmovi i osnove praktične primjene*, 1998., str. 218.

58 Usp. Pavišić, B., *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, Rijeka, 2001., str. 591.

59 Tako, Krapac, D., *Osnovna prava čovjeka i građanina i načela kaznenog postupka*, 1989., str. 839.

60 O tome: Pavišić, B., KPP, 2010., str. 379-380.; Krapac, D., ZKP, 2002., str. 133.

61 Triva, S., Belajec, V., Dika, M., GPPP, 1986., str. 547.

62 Usp. Pavišić, B., *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, 2001., str. 592.

po ovlastima u pogledu žalbenih osnova po kojima je mogu podnijeti, po dijelovima odluke i po smjeru u kojem je mogu pobijati. Navedeni subjekti nemaju, naime, ista prava pri uporabi žalbe. Iz biti i pravne prirode žalbe proizlazi da jedan ovlaštenik može pobijati određenu odluku samo po onoj osnovi koja pogađa njegov interes, radi uklanjanja štete prouzročene nepravilnom odlukom. To znači da nije dopušteno žaliti se zbog povrede interesa drugoga ovlaštenika niti zbog povrede općih interesa.⁶³

8. Žalba optuženika i njegovog branitelja kao najčešći pravni lijek u kaznenom postupku

Optuženik⁶⁴ je jedini procesni subjekt koji, u načelu, može podnijeti žalbu protiv svih odluka koje sud može donijeti. Kao procesna stranka, on ima neprijeporno pravo žalbe protiv svih odluka za koje smatra da su nepravilne i nezakonite, neovisno o tome je li to osuđujuća, oslobađajuća ili odbijajuća presuda, odluka o obustavi postupka ili druga procesna odluka. Tako protiv osuđujuće presude optuženik može podnijeti žalbu zbog odluke o krivnji, odluke o kaznenim sankcijama i zbog bitnih povreda odredaba kaznenog postupka. Zakon ne sadrži posebnu odredbu o optuženikovu pravu na žalbu protiv oslobađajuće presude, ali ni odredbu kojom je isključeno to pravo. U pogledu te mogućnosti, osnovni je kriterij

⁶³ O praktičnim aspektima prava na žalbu pojedinih ovlaštenika prava na žalbu protiv presude prvostupanjskog suda, vidjeti: Novoselec, H., Postupak o pravnim lijekovima, primjeri 103. – 105. (str. 168–171), u: Krapac, D. i suradnici, Kazneno procesno pravo – Primjerovnik, Narodne novine, Zagreb, 2001.

⁶⁴ O pojmu okrivljenika (njegovu procesnom položaju, posebice o formalnoj i materijalnoj obrani), vidjeti: Krapac, D., Kazneno procesno pravo, 2000., str. 121–135.

postojanje pravnoga interesa optuženika na uporabu žalbe i protiv tih odluka. Ako taj interes postoji, npr. da ishodi oslobađajuću presudu po povoljnijoj zakonskoj osnovi, i takva bi žalba bila dopuštena.⁶⁵ Primjerice, prvostupanjski je sud svoju presudu utemeljio na zakonskoj osnovi koja optuženika dovodi u nepovoljniji pravni položaj time što povlači određena ograničenja njegovih prava ili interesa.⁶⁶ Neprihvatljivo je stoga stajalište da oslobađajuća presuda donesena po bilo kojoj zakonskoj osnovi, znači konačno oslobođenje i potpuno rehabilitira okrivljenika, te da se zbog toga protiv takve odluke nema pravo žalbe. U pogledu presude kojom se optužba odbija optuženik bi mogao imati razloga da i takvu presudu pobija žalbom, s tim što bi njome, primjerice, mogao tražiti da mu se umjesto odbijajuće presude izrekne oslobađajuća presuda. Optuženik također može pobijati i odluke o obustavi postupka, kao i druge procesne odluke ako za to ima opravdan pravni interes.

U korist optuženika žalbu može podnijeti i njegov branitelj, bez posebne optuženikove ovlasti, ali ne i protiv njegove volje. Branitelj i optuženik imaju samostalna prava na žalbu. Branitelj, međutim, ne može podnijeti žalbu ako se optuženik odrekao prava na žalbu ili je odustao od već podnesene žalbe. Moguće je da braniteljeva žalba bude u suprotnosti s optuženikovom žalbom. Ako je ona podnesena, a optuženik zatraži da viši sud ne razmatra žalbu njegova branitelja, jer je u suprotnosti sa sadržajem njegove žalbe koju je osobno podnio, treba uzeti da je takva braniteljeva žalba izjavljena protiv volje optuženika i kao takva se ima odbaciti.

Državni odvjetnik može podnijeti žalbu i

⁶⁵ Detaljnije: *Bubalović, T.*, Pravo na žalbu u kaznenom postupku, 2006., str. 345–351.

⁶⁶ O tome, *Krapac, D.*, ZKP, 2008., str. 553.

u korist okrivljenika. Optuženik ne može spriječiti državnog odvjetnika da podnese žalbu u njegovu korist jer državni odvjetnik ne radi u ime optuženika, već samostalno, štiteći opće interese određene kaznenim pravom.⁶⁷ Pravo državnog odvjetnika na podnošenje žalbe u korist okrivljenika nije, dakle, konstituirano u privatnom interesu pojedinca, već u javnom interesu društva. Javni interes koji svojom žalbom ostvaruje državni odvjetnik sastoji se u tome da se kaznena stvar pravilno presudi, a ne da se pod svaku cijenu postigne osuda okrivljenika. To potpuno pravo žalbe državnom odvjetniku pripada, uz ostalo, i zbog toga što on u postupku nije samo stranka, već i predstavnik države koji ima dužnost štiti zakonitost.⁶⁸

9. Sastojci i sadržaj braniteljeve žalbe

Prema odredbi čl. 466. st. 1. toč. 1. – 5. ZKP-a, i žalba branitelja optuženika treba sadržavati: oznaku presude protiv koje se podnosi, osnove za pobijanje presude (čl. 467.), obrazloženje žalbe, prijedlog da se pobijana presuda potpuno ili djelomično ukine ili preinači i potpis osobe koja podnosi žalbu. Svi navedeni žalbeni sastojci dobro su znani pa ih nije potrebno posebno analizirati. Ipak, žalbeni prijedlog poseban je sastojak žalbe. Žalbeni sud sam zna, neovisno o danom prijedlogu, kako će odlučiti o prvostupanjskoj presudi, ali mu u donošenju te odluke može pomoći i opredijeljeni prijedlog žalitelja. Taj bi prijedlog trebao ići u smjeru žaliteljeva očitovanja što zapravo traži podnesenom žalbom. Pravilno bi bilo da jedan prijedlog, primjerice branitelja optuženika, sadrži:

67 Pavišić, B., Komentar Zakona o kaznenom postupku, 2001., str. 594.

68 Tako, Pavišić, B., Komentar ZKP-a, 2001., str. 594.

oznaku dijela pobijane presude u pogledu kojega viši sud mora odlučiti, prijedlog da sud donese odluku u korist optuženika te kakvu odluku viši sud treba donijeti – ukinuti ili izmijeniti (preinačiti) pobijanu presudu.⁶⁹ Zakon ne predviđa nikakvu štetnu posljedicu ako ovaj prijedlog nije naveden u žalbi jer sam zakon određuje način odlučivanja višega suda i kakve odluke u vezi sa žalbom mora donijeti.⁷⁰

10. Okvir (opseg) braniteljeve žalbe i pravci pobijanja sudskih odluka

Pod *žalbenim osnovama* treba razumjeti grupe srodnih nedostataka u odluci i provedenom postupku zbog kojih se žalba može izjaviti i na temelju kojih viši sud može ukinuti ili izmijeniti pobijanu odluku.⁷¹ Osnove žalbenog pobijanja određuju pravac pobijanja, opseg ispitivanja pobijane presude, način reagiranja suda na te nedostatke, granice njegovog odlučivanja te sadržaj odluke višeg suda.⁷² Žalbene osnove propisane su zakonom. Prema odredbi čl. 467. st. 1. toč. 1. – 4., presuda se može pobijati zbog: (1) bitne povrede odredaba kaznenog postupka, (2) povrede kaznenog zakona, (3) pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, (4) odluke o kaznenim sankcijama, oduzimanju imovinske koristi, troškovima kaznenog postupka, imovinskopravnim zahtjevima te zbog odluke o objavi presude u sredstvima javnog priopćavanja. Navedenim zakonskim žalbenim osnovama određen

69 Grubiša, M., KP PoPL, 1987., str. 36.

70 Detaljnije: Bubalović, T., Postupanje višeg suda o žalbi protiv prvostupanjske kaznene presude, Zbornik Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 31, 2/2010., 935–967.

71 Usp. Bayer, V., KPP II, 1995., str. 81. i sl.; Pavišić, B., KPP, 2010., str. 386.

72 Tako: Grubiša, M., KP PoPL, 1987., str. 36. i 496.

je okvir odnosno opseg žalbe i branitelja optuženika.⁷³

1) Pravo pobijanja zbog povrede formalnoga kaznenog zakona

Kazneni postupak⁷⁴ vodi se u skladu sa zakonskim pravilima. Ovakav način vođenja postupka osigurava jednoobraznost postupka, sprječava nejednako tretiranje svakog pojedinog slučaja, osigurava sudsku objektivnost i jamči sva procesna prava i ovlasti stranaka i ostalih sudionika u postupku.⁷⁵ Nepridržavanje većine propisanih postupovnih pravila zakon smatra bitnim povredama određaba kaznenog postupka. Bitne su one povrede koje su dovele ili mogle dovesti do nepravilne i nezakonite sudske odluke, a između povrede procesnog zakona i takve odluke postoji uzročna veza.⁷⁶ U tom slučaju svi ovlaštenici prava na žalbu, u okviru svojega neposrednoga pravnog interesa, mogu pobijati sudsku odluku po toj osnovi i, u pravilu, tražiti njezino ukidanje. Drugostupanjski sud ispituje bitne povrede određaba kaznenog postupka na dva načina: (1) u granicama podnesene žalbe i (2) po službenoj dužnosti, što proizlazi iz odredbe čl. 476. st. 1. Primarna je obveza suda ispitati pobijanu presudu u dijelu u kojem se pobija žalbom i iz osnova iz kojih se pobija. Po službenoj dužnosti mora uvijek ispitati:

(a) postojanje određenih bitnih povreda određaba kaznenog postupka (čl. 468. st. 1. toč. 1., 5., 6., 9. do 11., (b) temelji li se presuda na nezakonitom dokazu (st. 2.) i (c) je li rasprava protivno zakonu održana u odsutnosti optuženika i njegova branitelja. U slučaju postojanja ovih procesnih povreda, drugostupanjski će sud, prihvaćanjem žalbe ili po službenoj dužnosti, rješenjem ukinuti prvostupanjsku presudu i predmet vratiti sudu prvoga stupnja na ponovno suđenje i odluku.

2) Pravo pobijanja pravilnosti utvrđenoga činjeničnog stanja

Zakon o kaznenom postupku u čl. 470. st. 1. propisuje da određeni ovlaštenici imaju pravo pobijati presudu i zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja. Time se omogućuje višem sudu ispitivanje i činjenične i pravne osnove pobijane presude. Pravo ispitivanja činjeničnog stanja vezano je, međutim, inicijativom stranka. Ako takve inicijative nema, činjenično se stanje, u načelu, ne može ispitivati po službenoj dužnosti.⁷⁷ Viši sud nije ovlašten cijeliti pravilnost činjeničnog stanja bez podnesene žalbe u tom pravcu ni onda kad osnovano posumnja u njegovu pravilnost.⁷⁸ Ako već postoji žalba i predmet dođe pred viši sud, treba li mu ipak dopustiti ispitivanje činjeničnog stanja i po službenoj dužnosti, posebice onda kada je ono nepravilno utvrđeno na štetu optuženika?⁷⁹ U tom slučaju ovaj bi se prijedlog mogao podržati iz više razloga: (a) na pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje ne bi se moglo ni smjelo primjenjivati kazneno pravo; (b)

73 Detaljnije: Bubalo, T., Drenški Lasan, V., Pravo na žalbu u novom Zakonu o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, broj 5-6/2014, Zagreb, 2014., 989–1011.

74 O kaznenom postupku kao skupu pravno uređenih radnji i mjera, detaljnije: Krapac, D., KPP, 2010., str. 4. i sl.

75 Usp. Krapac, D., KPP, 2010., str. 241–243.; Đurđević, Z., Bitne povrede određaba kaznenog postupka, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2 (1995), 1, 77–116., str. 87.

76 Tako: Đurđević, Z., Bitne povrede, 1995., str. 87. i sl.

77 Od tog pravila postoje i neke iznimke, vidjeti: Garačić, A., ZKP Pl, 2010., str. 333

78 Usp. Grubiša, M., Činjenično stanje u krivičnom postupku, II. izd., Zagreb, Informator, 1980., str. 93.

79 O toj dvojbi: Grubiša, M., Činjenično stanje, 1982., str. 110.

primjena kaznenog prava na nepravilno utvrđeno činjenično stanje dovodi do nepravilne i nezakonite sudske presude, što nije ni stranački ni opći interes; (c) ispitivanjem činjeničnog stanja koje je utvrđeno na štetu okrivljenika, ispravljale bi se još u redovitom postupku najteže činjenične nepravilnosti u sudskoj presudi, prvenstveno one koje bi se odnosile na postojanje kaznenog djela i krivnje okrivljenika; (d) ispravljanje činjeničnih nepravilnosti počinjenih na štetu okrivljenika rezultiralo bi pravilnijom i zakonitijom odlukom, što bi dovelo do rjeđega podnošenja izvanrednih pravnih lijekova; (e) (f) ova zakonska mogućnost višega suda ne bi bitno produljivala žalbeni postupak, niti bi on bio protiviv sadašnjoj konstrukciji i naravi kaznenog postupka.⁸⁰ Stoga je opravdano zaključiti da bi trebalo omogućiti višem sudu ispitivanje po službenoj dužnosti pravilnosti činjeničnog stanja utvrđenoga na štetu optuženika barem u određenim pravicima.⁸¹

Pogrešno utvrđeno činjenično stanje predstavlja osnovu za ukidanje prvostupajnske presude, a samo iznimno i za njezino preinačenje. Nepotpuno utvrđeno činjenično stanje takva je povreda koja se nikad ne može ispraviti preinačenjem pobijane presude na sjednici vijeća žalbenoga suda, jer se činjenice mogu utvrđivati samo u kontradiktornom postupku pred prvostupajnskim sudom.

80 U Načelima za izradu novoga Zakona o kaznenom postupku o pravnim lijekovima navedeno je sljedeće: „Konceptija žalbe, koja ima značajne prednosti prema dualitetnom sustavu apelacije i kasacije, zadržat će se. Međutim, preispitat će se kontrola pravilnosti i potpunosti činjeničnog stanja po službenoj dužnosti.“ Do toga ipak nije došlo!

81 Tako, Bubalović T., Odlučivanje višeg suda o činjeničnom stanju u kaznenom postupku, *Pravna riječ*, 23/2010, 489–512.

3) Pravo pobijanja zbog povrede materijalnoga kaznenog zakona

Pravo pobijanja sudske odluke zbog povrede materijalnoga kaznenog zakona postoji onda kada sud pravilno i potpuno utvrdi činjenično stanje i postojanje kaznenog djela ali to djelo nepravilno pravno ocijeni, tj. ne utvrdi njegovu pravnu kvalifikaciju. U tom će slučaju biti donesena nezakonita presuda.⁸² Do toga će doći zbog nepravilne primjene ili neprimjene odredaba kaznenog zakona. Prema odredbi čl. 469. toč. 1. – 6., ova žalbena osnova postoji ako je kazneni zakon povrijeđen u pitanju: 1) je li djelo za koje se optuženik progona kazneno djelo, 2) ima li okolnosti koje isključuju krivnju, 3) ima li okolnosti koje isključuju kazneni progon, a osobito je li nastupila zastara kaznenog progona ili je progon isključen zbog amnestije ili pomilovanja ili je stvar već pravomoćno presuđena, 4) je li glede kaznenog djela koje je predmet optužbe primijenjen zakon koji se ne može primijeniti, 5) je li odlukom o kazni, uvjetnoj osudi ili sudskoj opomeni, odnosno odlukom o sigurnosnoj mjeri ili o oduzimanju imovinske koristi, prekoračena ovlast koju sud ima po zakonu, 6) jesu li povrijeđene odredbe o uračunavanju pritvora, istražnog zatvora i izdržane kazne.

Povrede kaznenog zakona također se ispituju na dva načina: (1) u granicama podnesene žalbe i (2) po službenoj dužnosti. Osim što se povrede zakona ispituju u pobijanom dijelu i u granicama podnesene žalbe, po službenoj dužnosti drugostupajnski sud mora uvijek ispitati je li na štetu optuženika povrijeđen kazneni zakon (čl. 476. st. 1. toč. 2.). Ovisno o vrsti i značenju pojedinih povreda kaznenog zakona, donose se različite odluke. U pravilu, drugostupajnski sud

82 Usp. Pavišić, B., *KPP*, 2010., str. 398.

preinačenjem ispravlja prvostupanjsku presudu tako što pravilnom primjenom zakona donosi novu odluku.⁸³

4) Pravo pobijanja pogrešne odluke o kaznenim sankcijama i drugim odlučivanjima Zakon je propisao da se presuda može pobijati i zbog pogrešne odluke o kaznenim sankcijama i drugim odlučivanjima. Prema odredbi čl. 471. st. 1. – 3., presuda se može pobijati zbog: (a) odluke o kaznenim sankcijama, (b) oduzimanju imovinske koristi, (c) troškovima kaznenog postupka, (d) imovinskopравnim zahtjevima te (e) zbog odluke o objavi presude u sredstvima javnog priopćavanja. Odluku o kazni ovlaštenici mogu pobijati zbog: pogrešno i nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja koje je relevantno za odluku o kazni, povrede kaznenog zakona ako je sud nepravilno primijenio odredbu kaznenog zakona o kazni koju je izrekao, pogrešne odluke o kazni kada je sud izrekao kaznu u zakonskim okvirima ali je pogrešno ocijenio olakotne i otegotne okolnosti i zbog toga izrekao pogrešnu vrstu ili mjeru kazne te zbog bitne povrede odredaba kaznenog postupka ako sud nije ispravno obrazložio odluku o kazni.⁸⁴

Ispitujući presudu zbog odluke o kazni, viši sud prvenstveno treba provjeriti je li niži sud pravilno i potpuno utvrdio sve relevantne činjenice za odmjeravanje kazne. Ako to nije slučaj, radit će se o žalbenoj osnovi pogrešno ili nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja iz čl. 467. toč. 3., a ne žalbenoj osnovi iz čl. 467. toč. 4. U tom je slučaju dužan na temelju čl. 483. st. 1. ukinuti prvostupanjsku presudu i vrati-

ti predmet na ponovno suđenje. Odluku o kazni zbog povrede kaznenog zakona drugostupanjski će sud ispitati tako što će utvrditi je li prvostupanjski sud pravilno primijenio odredbe materijalnoga kaznenog prava pri donošenju te odluke, odnosno je li primijenio odredbe koje nije mogao primijeniti. Pogrešno supsumiranje utvrđenih činjenica pod zakonsku normu čini povredu kaznenog zakona iz čl. 469. st. 5. Pogrešnost odluke o kazni svodi se na pogreške suda pri ocjeni relevantnih činjenica za odmjeravanje kazne. Pogrešno vrednovanje činjenica predstavlja povredu Kaznenog zakona iz čl. 471. st. 1., a ne povredu iz čl. 469. st. 5.⁸⁵ Posebna je obveza drugostupanjskoga suda ispitati je li odluka o kazni donesena na postupovno pravilan način i je li pravilno obrazložena. Prema odredbi čl. 459. st. 6., prvostupanjski je sud dužan obrazložiti odluku o kazni.⁸⁶ U protivnom, radit će se o bitnoj povredi odredaba kaznenog postupka iz čl. 468. st. 1. toč. 11. u obrazloženju odluke o kazni, na koju viši sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 476. st. 1. toč. 1.), pa ako utvrdi da ona postoji, rješenjem će ukinuti prvostupanjsku presudu i vratiti predmet na ponovno suđenje (čl. 483. st. 1.).

Osim odluke o kazni, žalbom se mogu pobijati i druga odlučivanja u okviru ove žalbene osnove: odluka o oduzimanju imovinske koristi, odluka o troškovima kaznenog postupka, odluka o imovinskopравnom zahtjevu ako je sud tu odluku donio protivno zakonskim propisima, odluka o objavi presude u sredstvima javnoga priopćavanja ako nije donesena u skladu sa zakonom.

83 O povredama kaznenog zakona, detaljnije: Bubalović, T., Pravo na žalbu, 2006., str. 287–298.

84 O tome: Đurđević, Z., Odluka o kazni – kaznenoprocena pitanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 11 (2004), 2, str. 751–782., str. 766.

85 Krapac, D., ZKP, 2008., str. 602.

86 Pravno shvaćanje Vrhovnoga suda Republike Hrvatske zauzeto na proširenoj sjednici Kaznenog odjela od 17. lipnja 1985.

11. Pravo isticanja novih činjenica i novih dokaza u žalbi

Iako načelno zakonom nije dopušteno, iznimno optuženik i njegov branitelj mogu u žalbi iznositi nove činjenice i nove dokaze (*beneficium novorum*) za koje se saznalo nakon zaključenja rasprave. Pozivajući se na nove činjenice, žalitelj je dužan navesti dokaze kojima bi se te činjenice imale dokazati, a pozivajući se na nove dokaze, dužan je navesti činjenice koje tim dokazima želi dokazati i o njima dati valjano obrazloženje.⁸⁷ Optuženik i njegov branitelj mogu u žalbi iznositi nove činjenice i dokaze i samo u pogledu odluke o kazni.⁸⁸ Nove činjenice uključuju sve činjenice koje se utvrđuju u kaznenom postupku: odlučne činjenice, činjenice-indicije i pomoćne činjenice.⁸⁹ Više je razloga koji opravdavaju primjenu ove ustanove. Bilo bi protivno načelu utvrđivanja istine u kaznenom postupku ako viši sud ne bi uzeo u obzir nove činjenice i nove dokaze kojima stranke raspoložu i koje nude u žalbenom postupku. Zatim, opravdanije je prihvatiti te nove dokaze u žalbenom postupku nego u postupku u povodu zahtjeva za obnovu postupka. Pritom valja istaknuti da stranke, dakle i optuženik i njegov branitelj, mogu u svojim žalbama ukazivati na nove činjenice i nove dokaze, ali ne mogu tražiti da se oni izvedu na sjednici vijeća, npr. pozivanjem svjedoka radi svjedočenja, jer drugostupanjski sud u sjednici vijeća ne izvodi dokaze i ne utvrđuje činjenično stanje.⁹⁰ Ako su osnovani prijedlozi stranaka

87 Usp. Garačić, A., ZKP PL, 2010., (3) 27).

88 Odluka VSRH-a, I Kž-98/08 od 4. III. 2008.; Garačić, A., ZKP PL, 2010., (82) 26–27).

89 Pavišić, B., Komentar ZKP-a, 2000., str. 613.

90 Usp., Bubalović, T., Drenški Lasan, V., Pravo na žalbu u novom Zakonu o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno

za izvođenjem novih dokaza, žalbeni će sud ukinuti pobijanu presudu i predmet vratiti sudu prvoga stupnja na ponovno suđenje s nalogom da se provedu i ti dokazi.⁹¹ Nove činjenice i novi dokazi nisu posebna osnova za podnošenje žalbe, već samo sredstvo kojim se utvrđuje pogrešnost ili nepotpunost činjeničnoga stanja.⁹²

12. Pravo na dopunu žalbe optuženika i njegova branitelja

Zakon nema odredbu koja bi predviđala ili zabranjivala dopunu već podnesene žalbe. Zbog toga ovo pitanje rješavaju teorija i sudska praksa. I dok pravna teorija, iako ne jednodušno, uglavnom stoji na stajalištu da je dopuna žalbe protivna zakonu (*propter legem*), praksa pokazuje da dopunu žalbe sudovi, pod određenim uvjetima, toleriraju i prihvaćaju. Naime, dopuna i izmjena žalbe moguća je prije i poslije isteka roka za žalbu. Načelna je postavka da se žalba može dopuniti u žalbenom roku ili već postojeća izmijeniti. Problem nastaje ako se dopuna žalbe čini nakon proteka žalbenog roka i nedopuštenim sadržajem. Sudbina tako nadopunjene žalbe povezana je s naravi te nadopune i osobom koja vrši nadopunu, od čega ovisi dopustivost, granice ispitivanja te odluke žalbenog suda o toj nadopuni.⁹³

Dopunu ili izmjenu žalbe moguće je upravititi na novu žalbenu osnovu ili istu žalbenu osnovu iz drugih razloga. Žalbom se može pobijati neki drugi dio presude, može se dati potpuno novo obrazloženje i sl. Nakon proteka redovitoga žalbenog roka, dopuna

pravo i praksu, broj 5-6/2014, Zagreb, 2014., 989-1011.

91 Đurđević, Z., Gluščić, S., KPP – Primjerovnik, 2007., str. 301.

92 O tome: Vasiljević, T., Grubač, M., Komentar ZKP, 2011., str. 809.

93 Usp. Garačić, A., Pravo na žalbu i upute suda o tom pravu, str. 6.

žalbe nije dopuštena. Dopuna žalbe nakon proteka toga roka, primjerice, po novim žalbenim osnovama, smatra se novom žalbom koju, upravo zato što je podnesena poslije isteka žalbenog roka, treba odbaciti kao nedopuštenu. Ako se, međutim, dopunom samo objašnjavaju, dopunjuju i proširuju već izneseni navodi u okviru ranije istaknutih žalbenih osnova, takva bi dopuna bila dopuštena.⁹⁴

13. Procesnopravna ograničenja prava na žalbu

Osnovni cilj uporabe žalbe je postizanje pravilne i zakonite, a za žalitelja i povoljnije sudske odluke. S druge strane, bitno je ispoštovati i načelo procesne učinkovitosti jer je u interesu stranaka da se što jednostavnije i što brže riješi predmetni slučaj. Zbog toga je važno pomiriti i uskladiti ta dva načela. Jedan od tih kompromisa je propisivanje određenih ograničenja pri uporabi pravnih lijekova, posebice žalbe. Ta se ograničenja, posebice s aspekta teorije prava, mogu sastojati u: (a) isključenju uporabe žalbe, (b) odlaganju uporabe žalbe, (c) uvjetovanju uporabe žalbe te (d) ograničenju za slučaj zloporabe prava na žalbu.⁹⁵

Isključenje uporabe žalbe može se predviđjeti za pojedine vrste odluka ili za pojedina odlučivanja u okviru iste vrste odluka: ako privremenost neke odluke ili njezino malo značenje ne opravdavaju uporabu žalbe, ako je korištenju žalbe suprotstavljen neki viši interes ili ako uopće ne postoji pravna mogućnost za uporabu žalbe. Ustanova isključenja žalbe najčešće se odnosi na naloge i rješenja.

Odlaganje uporabe žalbe znači da se neka

rješenja ne mogu pobijati samostalnom žalbom nego tek u žalbi na odluku o glavnoj stvari. Najčešće su to rješenja koja se odnose na pripremanje i vođenje rasprave. Tim rješenjima, ma kakva ona bila, stranka ne može biti oštećena ako je za nju povoljna konačna odluka.

Uvjetovanje uporabe žalbe rijetka je pojava u pozitivnim pravima. Ono znači da se neke sudske odluke mogu pobijati žalbom samo ako je sud koji je donio odluku, ili viši sud, ili neko drugo državno tijelo, prethodno dopustilo uporabu žalbe u tom određenom slučaju ili su za njezinu uporabu propisani posebni uvjeti.

Zakon je izrijeком propisao neke posebne slučajeve ograničenja prava na podnošenje žalbe. Tako, čl. 464. st. 7. propisuje da branitelj i osobe iz stavka 2. ne mogu podnijeti žalbu protiv optuženikove volje, osim ako je optuženiku izrečena kazna dugotrajnog zatvora. Nadalje, žalbu zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja (čl. 470.) ne može podnijeti optuženik koji se u odnosu na sve točke optužbe izjasnio da se smatra krivim, osim ako je optuženik za dokaze o isključenju protupravnosti ili krivnje saznao nakon donošenja presude ili se radi o činjenicama odlučnim za izbor vrste i mjere kaznenopravne sankcije. Presuda donesena na temelju sporazuma stranaka može se pobijati samo zbog bitnih povreda odredaba kaznenog postupka i zbog povrede kaznenog zakona.

Ograničiti se može i pravo na žalbu, ako je riječ o zlouporabi toga prava.⁹⁶ Ta bi zlouporaba mogla ići u pravcu da, iako stranke najčešće imaju stvaran interes za podnošenje žalbe, one ili drugi ovlaštenici podnose žalbu s namjerom odugovlačenja postupka,

⁹⁴ Odluka VS RH, I Kž.160/00, od 5. IV 2000.

⁹⁵ Usp. Vasiljević, T, Sistem, 1981., str. 571-573.

⁹⁶ Vidjeti odluke: VSRH, I Kž 286/03 od 2. IV. 2003. i VSRH, I Kž 935/02. od 4. XII. 2002.

vršenja određenih postupovnih prijevara, ucjene protivne stranke i sl. Sprječavanje tih zlouporaba nije upitno. Problem bi mogao biti kada bi se tim onemogućavanjem stranaka spriječila u zaštiti svojih stvarnih prava. To, zapravo, upućuje na nužnost pravilnoga i objektivnog razlikovanja zlouporabe od legitimnoga korištenja žalbe.

14. Zlouporaba prava u kaznenom postupku

Zlouporaba subjektivnih prava⁹⁷ u kaznenom postupku (*molus usus abolendus est*) u biti je korištenje nekog procesnog prava ili ovlasti suprotno smislu i cilju neke zakonske odredbe.⁹⁸ Strankama u kaznenom postupku pripadaju mnogobrojna prava, ali je zabranjeno korištenje prava suprotno zakonom određenom cilju. Zlouporaba prava je negacija prava. Zlouporabu prava sud mora po službenoj dužnosti onemogućiti, a ako se zlouporaba dogodi, dužan ju je sankcionirati.

Zakon o kaznenom postupku u čl. 10. st. 2. propisao je obvezu da će sud nastojati postupak provesti bez odugovlačenja i onemogućiti svaku zlouporabu prava u postupku. Zlouporabu prava mogu učiniti svi procesni subjekti u kaznenom postupku, pa i branitelj okrivljenika. Stručan i odgovoran branitelj ipak sebi neće dopustiti bilo kakvu zlouporabu procesnih prava u kaznenom postupku, pa ni u žalbenom postupku. Tako, oni bi mogli imati interes da odugovlačenjem postupka postignu povoljnije rješenje za svog branjenika, npr. odugovlačenjem bi mogli ishoditi nastupanje zakonske mogućnosti primjene blažeg zakona, dovesti do odustajanja od kaznenog progona, sačekivati najavljeno

pomilovanje i sl. Branitelj okrivljenika dužan je odgovorno i zakonito obavljati svoju braniteljsku dužnost u najboljem interesu svoga branjenika. Branitelja koji svoju dužnost neprofesionalno i neodgovorno obavlja, sud može kazniti izricanjem različitih procesnih sankcija, a zakon predviđa i mogućnosti isključenja branitelja u određenom kaznenom predmetu, te slučajeve sudskog razrješenja postavljenog branitelja.

Još u rimskom pravu postojalo je shvaćanje da „sve što je po pravu dopušteno, nije i pošteno“ (*non omne licet, honestum est*). Upravo je zbog toga i danas nužna ne samo zakonska regulacija već i „socijalizacija i humanizacija prava“, kao oblik borbe protiv svih oblika zlouporabe prava.

15. Zaključak

Zaključno se može ustvrditi da je sustav pravnih lijekova u hrvatskom kaznenom procesnom pravu primjeren i djelotvoran sustav dodatne zaštite građanskih prava i sloboda u kaznenom postupku te da je u skladu s ustavnim i međunarodnim načelima u tom području. Taj sustav pruža dobar zakonski okvir i za žalbu branitelja optuženika kojom kao stručni procesni pomoćnik aktivno sudjeluje u djelotvornoj zaštiti prava i pravno zaštićenih interesa osumnjičenika odnosno optuženika u kaznenom postupku. Glavna sadržajna odrednica svake žalbe, pa tako i žalbe branitelja okrivljenika, mora se sastojati u opredijeljenom i argumentiranom braniteljevom zahtjevu da drugostupanjski sud svestrano preispita odluku prvostupanjskoga suda u određenim pravcima tako što će otkloniti bitne nepravilnosti u pobijanoj odluci donošenjem nove pravilne i zakonite odluke koja će uz to biti povoljnija za žalitelja. U tom segmentu obrane okrivljenika branitelj ima veliku ulogu koju ne smije iznevjeriti.

⁹⁷ O tome detaljnije: Perić, B., *Struktura prava*, str. 80.

⁹⁸ Usp. Zeko, N., *Zlouporaba prava stranaka u kaznenom postupku*, <http://www.zupsud-vu.hr>, 1–6.

IUS-INFO®

Uvijek se možete odlučiti za izvrsnost.

ZAKONODAVSTVO

Propisi RH, EU i
međunarodno pravo

SUDSKA PRAKSA

Odluke hrvatskih i
europskih sudova

- Najveća, sveobuhvatna zbirka propisa, sudske prakse i pravne literature u RH
- Sustavno uređeni pravni sadržaji
- Najveći broj poveznica između zakonodavstva, sudske prakse, stručnih mišljenja i članaka
- Ažurnost i visoka kvaliteta
- Stručnost i pouzdanost
- Jednostavan pristup i učinkovito traženje informacija
- Preglednost smisleno povezanih sadržaja
- Stalna korisnička podrška

Posjetite nas na www.iusinfo.hr

LEXPERA d.o.o.

pravne i poslovne informacije

Tuškanova 37, Zagreb

e-mail: info@iusinfo.hr

Telefon: 01 599 9918

EU SADRŽAJI

Zakonodavstvo i
sudska praksa
Europske unije s
poveznicama na
nacionalno
zakonodavstvo

E-OGLASNA PLOČA

Presude, rješenja i
druge javne objave
svih sudova u
Republici Hrvatskoj

INSOLVENCIJSKI
POSTUPCI

Sve objave o
stečajnim i
likvidacijskim
postupcima te
predstečajnim
nagodbama

Povreda prava osobnosti (neimovinska šteta) – slijepa ulica teorije i prakse?

Piše:
Berislav Matijević,
dipl. iur.,
Hrvatsko
društvo za
građanskopravne
znanosti i praksu

1. Uvod

Povod ovom radu je pravno shvaćanje¹ (dalje: Kriteriji 2020) o promjeni Orijentacijskih kriterija i iznosa za utvrđivanje visine pravične novčane naknade neimovinske štete² (dalje: Kriteriji 2002) koje je zauzeo Građanski odjel Vrhovnoga suda Republike Hrvatske (dalje: VSRH), na svojoj dru-
goj sjednici od 5. ožujka 2020. i 15. lipnja 2020. (2/20), na način da se do tada prihvaćeni iznosi naknade neimovinske štete naznačeni u novčanim jedinicama (kune) povećavaju za 50 posto.³

S obzirom na pravnu prirodu neimovinske štete⁴, apsolutno neprijepornim držimo da postojanje i primjena orijentacijskih krite-
rija i iznosa (ma kakvi oni bili) pridonosi pravnoj sigurnosti i ujednačavanju sudske prakse pri određivanju pravične novčane naknade za neimovinsku štetu.

1 Vidjeti: Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje: VSRH), Su-IV-47/2020-5 od 5. ožujka i 15. lipnja 2020. (2.), dostupno na www.vsrh.hr.

2 Vidjeti: VSRH, Su-VI-1331/02 i Su-II-1372/02 od 29. studenoga 2002. (4.), dostupno na www.vsrh.hr.

3 Za više o navedenom upućujemo na Gović Penić, I., Novi orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda RH za naknadu neimovinske štete, dostupno na www.iusinfo.hr od 19. lipnja 2020., rubrika: U središtu.

4 O čemu će biti više riječi *infra*.

Podložnim preispitivanju smatramo činjenicu da se Kriteriji 2002 zasnivaju na Zakonu o obveznim odnosima iz 1991.⁵ (dalje: ZOO/91) koji se primjenjuje na sve obvezne odnose koji su nastali prije stupanja na snagu Zakona o obveznim odnosima iz 2005.⁶ (dalje: ZOO/05).

Kako ZOO/05 neimovinsku štetu sagledava na bitno drugačiji i suvremeniji način u odnosu na ZOO/91, tj. kao povredu prava osobnosti⁷, teško prihvatljivim držimo navod iz Kriterija 2020: *Kako je od njihovog donošenja (Kriterija 2002, op. a.) proteklo znatno vremensko razdoblje, s tim da je u međuvremenu stupio na snagu i novi Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15. i 29/18.), ali i drugi propisi obveznopravne ili postupov-
nopravne naravi koji se djelomično odnose na ovu pravnu materiju, to je bilo potrebno uskladiti postojeće Orijentacijske kriterije s navedenim promjenama* (podvukao B. M.). Ovo iz razloga što su Kriteriji 2020 samo i isključivo iznosom (za 50 posto) povećali

5 Narodne novine, br. 53/91, 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96., 112/99., 88/01.

6 Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18.

7 Čl. 1046. ZOO-a: Šteta je umanjeње nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta).

Kriterije 2002, dok apsolutno nikakva promjena – uskladba nije izvršena u odnosu na promijenjenu koncepciju neimovinske štete u skladu sa ZOO/05, prema kojoj se neimovinska šteta definira kao povreda prava osobnosti⁸.

Infra više o neimovinskoj šteti i raznorodnim izazovima s kojima se susreću teorija i praksa, ovo s obzirom i na sve rasprave koje se vode o njezinoj pravnoj-etičkoj prirodi i opravdanosti, o (ne)mogućnosti objektivnog ustanovljavanja visine same štete, o (ne)mogućnosti utvrđivanja odgovarajuće naknade za takvu štetu i sl.

2. Neimovinska šteta – povijesni razvoj

O tome koliko je u pravu sporan institut neimovinske štete dovoljno nam kazuje činjenica da se taj institut u pojedinim povijesnim razdobljima razvoja čovječanstva potpuno osporavao. Razvoj instituta naknade neimovinske štete priješlo je tradicionalno rimskopravno civilističko poimanje štete kao isključivo materijalne kategorije jer se pojam štete izjednačavao samo s gubicima imovinske prirode kao što su *damnum emergens* i *lucrum cessans*.⁹

U tom smislu, o naknadi štete, može se, prema rimskom pravu, govoriti samo kod imovinske štete¹⁰, jer se vjerovniku naknađivao (uvijek u novčanom ekvivalentu) imovinski interes na ispunjenju činidbe koja je izostala. Kako se poimanje imo-

vinskog interesa sastojalo samo od njegove imovinske vrijednosti i sama šteta po prirodi stvari mogla je biti samo imovinska.

Društveni razvoj Rimljana doveo je do proširivanja i kruga njihovih društvenih potreba, a tako i do proširivanja pravnih interesa: uz *res Mancipi*, postale su predmetom vlasništva i *res non Mancipi*, sam pojam *res* kao objekt prava proširio se na *res corporales* i *res incorporales* itd. Tako su se i za mnoge protupravne povrede, a koje se danas shvaćaju kao neimovinska šteta, u rimskom pravu počele predviđati posebne sankcije. Među takvim sankcijama, odnosno privatnim kaznama (*poena*), najvažnija je bila ona koja se odnosila na namjernu povredu tuđe osobnosti – *iniuria*¹¹. Svaki rimski građanin, koji je bio povrijeđen u svojoj ličnosti (uključujući i tjelesni integritet, op. a.), imao je pravo ustati protiv onoga koji ga je napao s *actio iniuriarum aestimatoria* i tražiti od njega novčanu odštetu čiju je veličinu određivao (*iudex recuperatores* po svom nahođenju¹², a prema težini svakog pojedinog slučaja i prema pravednosti – *in aequum et bonum concepta*¹³.

Bitna karakteristika svih *actio iniuriarum* jest da, iako su imale karakter privatne kazne, one su bile neovisne od postojanja imovinske štete i bile upravljene na izvjesnu svotu novaca koja je tužitelju trebala pružiti zadovoljenje za nanесenu povredu¹⁴. Na našim prostorima i nama bližoj proš-

8 Radolović, A., Pravo osobnosti u novom Zakonu o obveznim odnosima, u Zborniku Pravnoga fakulteta u Rijeci, br. 1/06, vol. 27., Rijeka, 2006., str. 158., navodi: ... *Time se između prava osobnosti i neimovinske štete stavlja znak jednakosti.* ...

9 Paulus, I., u Justinianovim Digestama (1.3. de damno inf., D. 39.2.) navodi: *Damnum et damnatio ab ademptione et quasi deminutione patrimonii dicta sunt.*

10 Horvat, M., Rimsko pravo, Školska knjiga, Zagreb, 1974., str. 218.

11 Romac, A., Justinijan – institucije, L & G, Zagreb, 1994., str. 439., navodi: *Latinska riječ iniuria ima širok smisao, njome se označavalo sve ono što se čini u suprotnosti s pravom, kao uvreda, povreda, nepravda, i sl.*

12 Kalodera, M., Naknada neimovinske štete – rasprava iz komparativnog prava, naklada autora, Zagreb, 1941., str. 16.

13 Horvat, M., *o. cit.*, bilj. br. 10., str. 306.

14 *Ibid*, str. 105.

losti, za vrijeme važenja austrijskog Općeg građanskog zakonika¹⁵ (dalje: OGZ), institut neimovinske štete nije bio sporan¹⁶, da bi pod snažnim utjecajem sovjetskog prava i komunističke ideologije, koje nije poznavalo ni priznavalo naknadu za neimovinsku štetu¹⁷, najprije došlo do njegova

osporavanja¹⁸, a tek potom priznavanja¹⁹. Institut neimovinske štete, nedvojbeno je konačno riješen donošenjem Zakona o obveznim odnosima iz 1978.²⁰, kojim su

15 Opći građanski zakonik bio je objavljen carskim patentom od 1. lipnja 1811. a stupio je na snagu 1. siječnja 1812. u austrijskim sjevernim zemljama, a zatim u ostalim pokrajinama čim budu oslobođene od francuske okupacije. Što se tiče prostora ex SFRJ, zakonik je stupio na snagu: a) 1. siječnja 1812. u Vojnoj granici, ako nije bila pod francuskom okupacijom, b) 1. srpnja 1814. u Karlovačkoj i Banskoj granici, c) 1. svibnja 1815. u okruzima Postojna, Ljubljana, Novo Mesto i Beljak, d) 1. rujna 1815. u Istri i Gorici, e) 1. siječnja 1816. u Dalmaciji, f) 1. listopada 1816. na otocima Koločep, Korčula, Šipan, Lastovo, Vis, Mljet i Lopud, g) 1. svibnja 1853. u Hrvatskoj i Slavoniji, Ugarskoj, Srpskoj Vojvodini i Tamiškom Banatu. Da su prostori koje danas pokriva teritorij Republike Hrvatske uvijek bili na turbulentnom području ukazuje činjenica da je samo u razdoblju od 1918. pa do 1941. to bila Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, pa Kraljevina Jugoslavija, a od 1941. do 1991., država je mijenjala ime od Demokratska Federativna Jugoslavija (DFJ), Federativna Narodna Republika Jugoslaviji (FNRJ) te Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ).

16 Koji je u svojim odredbama sadržavao paragrafe kao: „šteta se zove kao svaki kvar (nazadak) učinjen komugod u imovini, u pravima ili u njegovoj osobi (§ 1293); tko koga ošteti (povrijedi) u tijelu, ..., i suviše ako oštećenik zahtijeva, valja da mu za pretrpljene bolove plati neku sumu prema okolnostima dokazanim (§ 1325); ako je povrijeđena osoba nagrđena po zlom postupanju, ima se, osobito, ako je spola ženskoga, gledati na ovu okolnost u toliko, u koliko bi to moglo smetati njezinom boljem napretku (§ 1326), ...“.

17 Vuković, M., *Odgovornost za štetu u građanskom pravu*, Školska knjiga, Zagreb, 1951., str. 28.

18 Vrhovni sud NR Hrvatske u odluci Gž br. 1190/47-1 od 31. prosinca 1947. (Izbor odluka VsNRH) navodi: „Usvaja se obrazloženje da tužitelju za pretrpljene bolove, koji ne predstavljaju nikakvu imovinsku štetu, ne pripada naknada“.

19 Savezni Vrhovni sud FNRJ u odluci Gz-37/56, navodi: „Primjerena naknada štete za pretrpljeni tjelesni bol u skladu je sa načelima i duhom pravnog poretka FNRJ. – Nije pravilno glediti da u pravnom poretku FNRJ ne može uopće biti pravno zasnovan zahtjev da se naknadi šteta za pretrpljenu bol (bolnina). I prije 6. travnja 1941. godine na području Jugoslavije izvan područja Crne Gore praktično se primjenjivalo pravno pravilo da se za slučaj tjelesne povrede može tražiti naknada troškova liječenja, naknada drugih stvarnih gubitaka i izgubljene dobiti, a pored toga i primjerena naknada za pretrpljene bolove. Tako je i pretrpljeni bol bio obuhvaćen pojmom štete u ličnosti, a ta vrsta štete naknađivana je odgovarajućim iznosom novca. Ovakvo gledanje na štetu i njenu naknadu ima nesumnjivo svoju pozitivnu stranu. Prouzrokovani bol povreda je čovjekove ličnosti, a ošteta za bol izražava humanitarni princip zaštite ličnosti. Tjelesni bol prouzrokovan je povredom tijela i zdravlja. Iako se psihološki manifestira kroz osjećaj bola, on je u stvari materijalna pojava promatrano sa strane svoga uzroka, a isto tako promatrano sa strane posljedice, jer i bol u stvari znači vid oštećenja zdravlja. To znači da i naknadu štete za pretrpljeni bol treba priznati. Ona se razlikuje od drugih vidova štete prouzrokovanih tjelesnom povredom time, što se ne može fiksno odrediti ekvivalent njene naknade pa se mora ostaviti sudu da prema okolnostima utvrdi pravednu naknadu. Pritom sud mora utvrditi intenzitet i trajnost bola, stupanj do kojega taj bol unosi poremećaje što se tiče zdravlja i odnosa povrijeđene ličnosti.“, preneseno iz Vuković, M., *o. cit.*, bilj. br. 17.

20 Sl. list. SFRJ, br. 29/78, 39/85, 46/85, 57/89.

mnoga visoka dostignuća pravne prakse i teorije u tom području našla svoj odraz²¹. Zakon o obveznim odnosima iz 1978. (sa svojim izmjenama i dopunama) osamostaljenjem Republike Hrvatske prenesen je 1991.²² kao takav i u hrvatski pravni sustav – ZOO/91 i primjenjuje se na sve obvezne odnose nastale do 1. siječnja 2006.²³, dok se na sve obvezne odnose nastale nakon tog datum primjenjuje ZOO/05²⁴.

3. Zakon o obveznim odnosima iz 1991. i neimovinska šteta

ZOO/91 u okviru općeg pojma štete²⁵, principijelno i na generalan način²⁶, definira i neimovinsku štetu: Šteta je umanjnje nečije imovine (obična šteta) i sprečavanje njezina povećanja (izmakla korist), a i nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha²⁷, da bi zatim taksativno²⁸ naveo njene oblike koji su novčano naknadivi fizičkim osobama²⁹, nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema.

Ti pravno priznati oblici neimovinske štete po ZOO/91, su: pretrpljeni fizički bolovi, pretrpljeni duševni bolovi zbog smanjenja

životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda časti, slobode i prava ličnosti, smrti bliske osobe, za pretrpljeni strah, i pretrpljeni duševni bolovi zbog naročito teškog invaliditeta, te za pretrpljene duševne bolove zbog navođenja na kažnjivu obljubu ili kažnjivu bludnu radnju, prijevarom, prinudom ili zlouporabom nekog odnosa podčinjenosti ili zavisnosti, odnosno pretrpljeni duševni bolovi osobe nad kojom je izvršeno neko drugo kazneno djelo protiv dostojanstva ličnosti i morala.³⁰

Svaki od navedenih pravno priznatih oblika neimovinske štete prema ZOO/91 predstavlja zaseban konstitutivan element neimovinske štete, odnosno samostalnu pravnu osnovu, što podrazumijeva i mogućnost njihove kumulacije.³¹

Iako ZOO/91 nije ništa konkretno o tome govorio, uzimalo se da svako postupanje štetnika kojeg je posljedica³² – tzv. sekundarna šteta – neki od gore navedenih pravno priznatih oblika nematerijalne štete, može dovesti do odštetne odgovornosti.³³ ZOO/91 pod neimovinskom

30 Čl. 200. st. 1., čl. 201., čl. 202. ZOO/91.

31 Npr. neimovinska šteta zbog pretrpljenog straha može postojati neovisno o postojanju neimovinske štete zbog pretrpljenih fizičkih boli, i sl., odnosno obrnuto, neimovinska šteta zbog pretrpljenog straha može postojati zajedno s neimovinskom štetom u vidu fizičkih bolova, u kojem slučaju se ti vidovi štete kumuliraju, odnosno naknade se zbrajaju jer se radi o zasebnim pravnim osnovama.

32 VSH u odluci Rev-1338/83 od 18. siječnja 1984., navodi: „Odšteta zbog smanjenja radne sposobnosti ne može se osnovano zahtijevati za samu ozljedu, odnosno gubitak organa, već za posljedice koje je ona uzrokovala“.

33 Grbin, I., Oblici nematerijalne štete i kriteriji za određivanje naknade u Naknada nematerijalne štete po Zakonu o obveznim odnosima – pravni i medicinski aspekti, Organizator, Zagreb, 2003., str. 27.

21 Crnić, I., Oblici nematerijalne štete i kriteriji za odmjeravanje pravične novčane naknade, Naša Zakonitost br. 10., Zagreb, 1986., str. 1317.

22 Narodne novine, br. 53/91.

23 V. čl. 1164. ZOO/05.

24 V. čl. 1165. ZOO/05.

25 Što slijedi i ZOO/05.

26 Vizner, B., Komentar zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, Knjiga I, naklada autora, Zagreb, 1978., str. 655.

27 Čl. 155. ZOO/91.

28 VSH u odluci Rev-2041/81 od 16. veljače 1982., PSP 21/61, navodi: „Pravno priznati oblici nematerijalne štete su samo oni koje određuje zakon,“

29 VSRH u odluci Rev-71/93 od 10. listopada 1993., IO VSRH 1/95, navodi: „Zakonom o obveznim odnosima propisano je pravo fizičke, a ne i pravne osobe na naknadu nematerijalne štete, ...“

štetom podrazumijevao je sekundarnu štetu (*damnum consequens*), dakle samo onu (podvukao B. M.) neimovinsku štetu koja je posljedica primarne – izravne štete (*damnum in re ipso*) na osobi oštećenika.³⁴ Ovakvo poimanje neimovinske štete prema ZOO/91, temeljilo se na pretežito subjektivnoj koncepciji prosuđivanja neimovinske štete, prema kojoj se neimovinskom štetom smatraju samo one posljedice koje se manifestiraju u vidu fizičkog ili psihičkog bola ili straha.³⁵ U takvom konceptu pravni sustav ne reagira na povredu određenog pravom priznatog dobra, već samo ako je ta povreda izazvala točno propisanu posljedicu.³⁶

Kako je neimovinska šteta po svojoj prirodi takva da ju nije moguće naknaditi naturalnom restitucijom odnosno isplatom egzaktno protuvrijednosti u novcu, ZOO/91 je propisao novčani oblik otklanjanja pretrpljenih štetnih posljedica koji nije i ne

može biti ekvivalent za uništeno ili povrijeđeno dobro³⁷. Taj oblik naziva se pravična novčana naknada³⁸. Zapravo u pitanju je jedan pravni standard³⁹ čija je evaluacija prepuštena (pretežito) sudskoj praksi.

Ratio takvog pristupa zakonodavca leži u činjenici što je u slučaju neimovinske štete kao sekundarne štete (*damnum consequens*), nemoguće primijeniti načelo ekvivalencije (šteta = naknada štete) jer neimovinska šteta nema svoju egzaktnu novčanu vrijednost, te je u ovakvim situacijama pravo prisiljeno operirati s vrijednostima različitih kategorija⁴⁰: apstraktnom (neimovinska komponenta), individualnom (subjektivna komponenta) i novčanom (imovinska komponenta).

Iz čega proizlazi da pravična novčana naknada u takvim okolnostima nije nalazila svoju ekvivalenciju u visini same štete, već je svoju ekvivalenciju pronalazila u svojoj funkciji ublažavanja štetnih posljedica⁴¹, u satisfakciji⁴² ili novčanoj zadovoljštini⁴³ za povrijeđene osjećaje kao sekundarnoj šteti.

Ovo otvara i pitanje (ne i jedino), s obzirom na to da je riječ o pravnom standardu, znači li to ujedno i da je pravična novčana naknada za neimovinsku štetu neograni-

34 Tako se u Crnić, I., Naknada štete, Organizator, Zagreb, 1995., str. 263. i 264. navodi: „... razmatrajući problematiku pravno priznatih oblika nematerijalne štete ..., ne možemo mimoići pitanje odgovara li štetnik za tzv. primarnu štetu (gubitak nekog ljudskog organa) ili takva naknada pripada oštećeniku samo uz uvjet da oštećenik ima posljedice gubitka tog organa – tzv. sekundarnu štetu. Prevladavajuće je stajalište da oštećeniku pripada pravo na sekundarnu štetu, tj. za posljedice koje oštećenik trpi putem fizičke ili duševne boli ili straha. ...“

35 Jedno od pitanja oko kojeg su se uvijek „brusili“ stavovi, bilo je i pitanje, ima li oštećenik pravo na naknadu neimovinske štete ako, usprkos zadobivenoj tjelesnoj ozljedi, „ne osjeća“ neimovinske posljedice (npr. u slučaju gubitka svijesti, kome i trajnih vegetativnih stanja).

36 Santica, I., Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda Republike Hrvatske u kontekstu primjene Zakona o obveznim odnosima, Zbornik radova Pravnoga fakulteta u Tuzli br. 1/16, Tuzla, 2016., str. 235.

37 Grbin, I., *o. cit.*, bilj. br. 32., str. 43.

38 Čl. 200. st.1. ZOO/91: „... dosuditi pravičnu novčanu naknadu, ...“.

39 Pod pravnim standardima podrazumijevaju se blanketne norme kojima zakonodavac daje okvir, a na primjenjivaču je da upotrijebni sadržaj te norme.

40 Usp. s Kalodera, M., *o. cit.*, bilj. br. 12., str. 28.

41 U tom smislu i Grbin, I., *o. cit.*, bilj. br. 32., str. 43.

42 Ovaj izraz rabi i ZOO/91 u naslovu iznad čl. 202., a ovaj izraz rabi i Vizner, B., *o. cit.*, Bilj. br. 26., str. 914. nadalje.

43 Ovaj izraz rabi Gavella, N., Osobna prava, I. dio, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2000., str. 80.

čena u svojoj visini? Samo načelan odgovor na to pitanje može biti potvrđan, jer svaki pravni sustav ima svoje domete izražene u granicama svojih pravno priznatih interesa i koristi koje nam osigurava i koje štiti.

Kad je u pitanju pravična novčana naknada za neimovinsku štetu, te granice sežu do veličine onih iznosa koje određena društvena zajednica priznaje, sve iznad toga predstavljalo bi izravnu negaciju pravne države, tj. onakve države koja ima sreden i zakonit pravni poredak⁴⁴.

Smatramo da je to bila „misija“ VSRH-a kad je odlučio prihvatiti Kriterije 2002.

Prihvatanjem navedenih kriterija, VSRH svojim autoritetom, konkretno svojom ulogom „osiguratelja“ jedinstvene primjene zakona i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, izraženim kroz formulaciju *omogućavanje ujednačene primjene čl. 200. st. 1. ZOO/91...*, težio je, s jedne strane (*pro futuro*), ujednačiti razlike u novčanim naknadama i slobodnim ocjenama sudova pri dosuđivanju pravične novčane naknade za neimovinsku štetu⁴⁵, a s druge strane, propisujući i javno obznanjujući orijentacijske kriterije, sa samog suca ili suda skinuti teret osjetljivosti stranaka u sporu na subjektivnost i nepristranost suca odnosno sudstva u cijelosti.⁴⁶

⁴⁴ Perić, B., Država i pravni sustav, Informator, Zagreb, 1994., str. 47.

⁴⁵ Tako Crnić, I.,: Naknada nematerijalne štete po ZOO-u – uvodne napomene, u Naknada nematerijalne štete po Zakonu o obveznim odnosima – pravni i medicinski aspekti, Organizator, Zagreb, 2003., str. 8 navodi: „Utvrdivanju kriterija prethodilo je prikupljanje podataka o praksi županijskih sudova kao drugostupanskih...“

⁴⁶ Matijević, B., Institut naknade nematerijalne štete, Hrvatska pravna revija, br. 6/03, Inženjerski biro, Zagreb, 2003., str. 9.

Takva nastojanja nisu nepoznata i u usporrednopravnim sustavima⁴⁷, osobito onima koji se pri određivanju naknade nematerijalne štete koriste tzv. subjektivnom (konkretnom) metodom koja uzima u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja⁴⁸, koje okolnosti služe individualiziranju pravične novčane naknade⁴⁹.

Zaključno o Kriterijima 2002 svakako valja istaknuti da je njihovim prihvaćanjem doista i došlo do određene ujednačenosti dotadašnjih razlika pri dosuđivanju pravične novčane naknade za neimovinsku štetu⁵⁰ prema ZOO/91.

4. Zakon o obveznim odnosima iz 2005. i neimovinska šteta

Za razliku od ZOO/91, ZOO/05 neimovinsku štetu sagledava unutar povrede prava osobnosti.

Posljedica je to prihvaćanja objektivne koncepcije neimovinske štete, prema kojoj neimovinsku štetu čini već sama povreda prava osobnosti⁵¹. Prema ovoj koncepciji,

⁴⁷ Detaljnije vidjeti u Ćurković, M., Oblici nematerijalne štete i kriteriji za određivanje naknade – komparativni pregled zakonodavstva i sudske prakse u nekim europskim zemljama, u Naknada nematerijalne štete po Zakonu o obveznim odnosima – pravni i medicinski aspekti, Organizator, Zagreb, 2003., str. 63. – 85.

⁴⁸ Tako se u Kriterijima 2002 navodi: „Oni ne predstavljaju matematičku formulu koja pukim automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade. U primjeni rečenog valja imati na umu sve okolnosti slučaja, ...“

⁴⁹ Grbin, I., *o. cit.*, bilj. br. 33., str. 46.

⁵⁰ Osobito u slučajevima duševnih boli, ali i kod drugih vidova neimovinske štete.

⁵¹ Tako Obrazloženje Konačnog prijedloga Zakona o obveznim odnosima, Hrvatski sabor, Klasa: 330-01/04-01/04, Ur.br. 65-05-08 od 4. veljače 2005., P. Z. E br. 226., navodi da: „... objektivno poimanje pojma neimovinske štete plod je suvremenih

koja neimovinsku štetu definira kao povredu prava osobnosti, već i sama objektivna činjenica da je određenoj osobi povrijeđeno pravo osobnosti otvara mogućnost popravljanja te štete putem pravične novčane naknade: „... riječ je o iznimno važnoj konceptualnoj promjeni o kojoj bi sudovi, odlučujući o zahtjevima za popravljanje neimovinske štete, u budućnosti trebali voditi računa“⁵².

Pojednostavljeno govoreći, prema ZOO/05, za postojanje neimovinske štete dovoljno je objektivno utvrditi da je štetnik povrijedio ili se našao u zaštićenosti sferi prava osobnosti druge osobe, bez nužnosti da to zadiranje izazove neku unaprijed određenu i strogo definiranu posljedicu (fizičku bol, duševnu bol, strah) kao što se to zahtijevalo prema ZOO/91.⁵³

Do takve „revitalizacije“⁵⁴ prava osobnosti kroz ZOO/05, očigledno je bilo došlo jer je zakonodavac zaključio da je koncepcija

tendencija u pravnoj teoriji i usporednom odštetnom pravu. Od novijih kodifikacija tu ulaze Obligacijski zakonik Republike Slovenije iz 2001. i Građanski zakonik Ruske federacije iz 1994. godine. U raspravi o tome što treba izmijeniti u važećem ZOO-u, vođenoj 1995. godine, objektivnu su koncepciju neimovinske štete predložili Hrvatska gospodarska komora i Županijski sud u Puli.“

52 Baretić, M., Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima, Zbornik Pravnoga fakulteta u Zagrebu, 56., posebni broj, *Liber amicorum* Jakša Barbić: zbornik radova povodom 70. rođendana akademika Jakše Barbića, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2006. str. 472.

53 Usp. sa Santica, I., *o. cit.*, bilj. br. 36., str. 239.

54 Revitalizacije iz razloga što je i ZOO/91 poznao pojam prava osobnosti – doduše naziva prava ličnosti (vidjeti čl. 157., čl. 199., čl. 200. ZOO/91) ali je bila izostala njihova praktična primjena.

neimovinske štete iz ZOO/91 društveno ili humanistički zastarjela.⁵⁵

Bitno je istaknuti, neovisno o postojanju „znaka jednakosti“ između povrede prava osobnosti i neimovinske štete, da navedeno ujedno ne znači da svaka povreda prava osobnosti automatizmom „veže na sebe“ i pravo na popravljajanje neimovinske štete, već to pravo postoji samo ako težina povrede prava osobnosti i okolnosti slučaja to opravdavaju⁵⁶. Prema tome, pravo na popravljajanje neimovinske štete postoji samo ako se kumulativno ispune dva uvjeta (kriterija) koja ga opravdavaju, a to su: težina povrede prava osobnosti⁵⁷ i okolnosti konkretnog slučaja⁵⁸.

Kako je rasprava i publikacija o revitalizaciji prava osobnosti kroz ZOO/05 bilo podosta⁵⁹, ravnajući se osnovnom svrhom ovog

55 Za detaljnije vidjeti Matijević, B., Prava osobnosti – ličnosti, Svijet osiguranja br. 8 / 2006, Tectus, Zagreb, 2006., str. 43. – 49.

56 Čl. 1100. st. 1. ZOO/05: „U slučaju povrede prava osobnosti sud će, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema.“

57 Crnić I., Utvrđivanje iznosa novčane naknade neimovinske štete, Organizator, Zagreb, 2013. str. 29., navodi: „Dakle, kad je povreda prava osobnosti neznatna, tada objektivno postoji neimovinska šteta, ali ne i pravo na isplatu pravične novčane naknade.“

58 Bukovac Puvača, M., Funkcije pravične novčane naknade u hrvatskom odštetnom pravu, Zbornik Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 37, br. 1/16, Rijeka, 2016. str. 164., navodi: „Moguće je, dakle, da čak i neka teža povreda prava osobnosti u konkretnom slučaju ne da pravo na dosudu pravične novčane naknade, ako bi okolnosti slučaja to opravdale (npr. teža povreda prava osobnosti na zdravlje koja je nanesena u prekoračenju nužne obrane ili sl.“

59 Uz već navedene radove navodimo i: Crnić, I., Neimovinska šteta. Organizator, Zagreb,

rada, mi se samim pravima osobnosti⁶⁰ ovom prigodom nećemo baviti, već ćemo istaknuti dvije, prema našem mišljenju značajne stvari, od kojih jednu možemo označiti vrlo pozitivnom i dobrodošlom, a drugu samo upitno pozitivnom i dobrodošlom.

Prva, vrlo pozitivna, je ta da se prava osobnosti temelje na objektivnoj koncepciji neimovinske štete⁶¹, prema kojoj neimovinsku štetu čini već sama povreda prava osobnosti. Te osobna neimovinska dobra postaju objekti prava osobnosti kao posebne vrste subjektivnoga neimovinskoga građanskog prava. Posljedica štetne radnje čiji je objekt neko od osobnih neimovinskih dobara je povreda prava osobnosti kojim se štiti osobno neimovinsko dobro.⁶²

Ovo držimo vrlo značajnim humanističkim (i pravno vrlo značajnim) iskorakom, jer: „... neimovinska šteta je nastala već samom povredom prava osobnosti, a na-

2006.; Klarić, P., O pravima osobnosti, u Radnom materijalu Savjetovanja Odgovornost za štetu zbog povreda prava osobnosti u vezi s radom, Narodne novine, Zagreb, 2007.; grupa autora, Zbornik radova Naknada neimovinske štete – pravno medicinski okvir, Inženjerski biro, Zagreb, 2009.; grupa autora, Zakon o obveznim odnosima – najznačajnije izmjene i novi instituti, Inženjerski biro, Zagreb, 2005.; grupa autora, Naknada štete u primjeni novog Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, Zagreb, 2005.; Klarić, P., Odgovornost za neimovinsku štetu, Pravo u gospodarstvu, br. 4/2005, Zagreb, 2005.; Crnić, I., Neimovinska šteta po Zakonu o obveznim odnosima iz 2005., Godišnjak, br. 12, Organizator, Zagreb, 2005.; itd.

60 V. čl. 19. ZOO/05.

61 A ne više na onoj (relativno) subjektivnoj na kojoj je temeljila neimovinska šteta po ZOO/91.

62 Klarić, P., Zašto objektivna koncepcija neimovinske štete?, Hrvatska pravna revija, br. 12/12, Inženjerski biro, Zagreb, 2012., str. 16.

vedene daljnje posljedice, kao što su fizički bolovi, psihičke boli, strah, naruženost, smanjena životna aktivnost, i sl., mjerila su težine povrede prava osobnosti u svakom konkretnom slučaju. Te daljnje posljedice mogu i izostati ili se javiti u neznatnom opsegu i intenzitetu, a da je neimovinska šteta ipak nastala...“⁶³.

Zahvaljujući objektivnom poimanju neimovinske štete, određene kategorije oštećenika, koje zbog vrlo teških povreda svog fizičkog integriteta (npr. u slučaju tzv. vigilne kome, trajnih vegetativnih stanja i sl.), pravo na naknadu neimovinske štete nisu mogle ostvariti po ZOO/91 jer nisu osjećale „fizičke boli, duševne boli i strah“, sada ga „automatizmom“ dobivaju⁶⁴. No to nije sve.

Objektivna koncepcija neimovinske štete otvara i pitanje same funkcije naknade neimovinske štete, jer kod objektivne koncepcije neimovinske štete dolazi do izražaja i⁶⁵ kompenzacijski karakter⁶⁶ takve vrste naknade: „To znači da naknada neimovinske štete koja se zasniva na principima objektivne koncepcije ima uistinu i karakter popravljajanja, a ne samo satisfakcijski karakter (kao prema subjektivnoj koncepciji, op. a.)“⁶⁷.

63 *Ibid.*, str. 16. i 17.

64 Vidjeti u tom smislu VSRH, Revr 689/08-2 od 1. travnja 2009., EU:ECLI:HR:VSRH:2009:1891.

65 Ne više samo onaj satisfakcijski (moralno ili materijalno zadovoljenje oštećenika).

66 Baretić, M., *o. cit.*, bilj. br. 53., str. 498., navodi: „Stoga se, na temelju provedene poredbenopravne analize, u ovom radu zastupa stajalište, inače široko prihvaćeno u velikom broju pravnih poredaka koji su obuhvaćeni u ovom radu, da pravična novčana naknada neimovinske štete ima ponajprije kompenzacijsku i preventivnu funkciju, a tek kolateralno i satisfakcijsku funkciju.“

67 Livaja, J., Objektivna koncepcija neimo-

Navedena kompenzacijska funkcija (a ne više isključivo satisfakcijska kao prema ZOO/91) naknade neimovinske štete prema objektivnoj koncepciji neminovno na sebe „veže“ i pitanje priznavanja neimovinske štete kao – primarne štete (*damnum in re ipso*) u kontekstu težine povrede samog neimovinskog osobnog dobra, jer se prema subjektivnoj koncepciji neimovinske štete na kojoj se zasniva ZOO/91, neimovinskom štetom smatrala samo sekundarna šteta, tj. šteta koja je posljedica primarne štete – povrede samog neimovinskog dobra (*damnum consequens*). Ovo iz razloga što prema objektivnoj koncepciji neimovinske štete, neimovinska šteta nisu samo tjelesne i duševne boli izazvane određenom povredom već i sama objektivna povreda zaštićenog prava osobnosti.

Prema objektivnoj koncepciji neimovinske štete, sastavnice jedinstvenog pojma neimovinske štete su: i objektivna težina povrede neimovinskog osobnog dobra kao primarna šteta⁶⁸, i posljedice povrede neimovinskog osobnog dobra kao sekundarna šteta^{69,70}. Naravno da takvo vrednovanje neimovinske štete ujedno ne znači (nužno) i „cijepanje“ pravične novčane naknade

vinske štete, doktorski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2019., str. 105.

68 Npr. težina povrede uslijed psihofizičke lezije tjelesnog integriteta.

69 Npr. fizičke ili duševne boli uslijed psihofizičke lezije tjelesnog integriteta.

70 European Group on Tort Law, Principles of European Tort Law – text and commentary, Springer, Wien, 2005., komentar uz čl. 10:301, str. 176., navodi: „...*, that is to say that damages for non-pecuniary loss in personal injury cases involve two elements, even if they are typically lumped together in a global award: the suffering of the victim and the „objektive“ impairment of his health and ability to live life to the full.*“.

za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti na više naknada.

Još nismo naišli na to da se u hrvatskoj stručnoj javnosti i praksi netko konkretnije bavio ovom razradom, stoga očekujemo, da će se, prije ili kasnije, i teorija i praksa, o ovom pitanju morati „konkretnije iskazati“.

Druga značajna stvar, ona koju smo označili upitno pozitivnom (a da nije negativna), ukazuje se pozitivnom samo i jedino zato što je možda značajna u kontekstu neimovinske štete i jednog „prijelaznog razdoblja“ sa ZOO/91 na ZOO/05⁷¹, ali svakako dugoročno nije odgovarajuće rješenje.

Puka „pretvorba“ taksativno navedenih oblika neimovinske štete na kojoj se zasniva ZOO/91, u mjerila⁷² – kriterije – kvalifikatorne okolnosti, na temelju kojih se prosuđuje težina povrede prava osobnosti, na kojima se zasniva ZOO/05, *de facto* priječi (ograničava) ovaj institut u njegovu razvoju i nastojanju da slijedi standarde društvenog razvoja poštivanja (i zaštite) dostojanstva ljudske osobnosti. Jednostavno ta mjerila – kriteriji – kvalifikatorne okolnosti, na temelju kojih se prosuđuje težina povrede prava osobnosti jedan su „pravni relikv“ koji koincidira sa subjektiv-

71 Te ju je u tom smislu valjalo i riješiti (ako ništa drugo primjenom načela *ratione temporis*).

72 U tom smislu se u Obrazloženju Konačnog prijedloga ZOO/05 navodi: „No, ključna je novina u definiciji pojma štete. Posljedica je to prihvaćanja objektivne koncepcije pojma neimovinske štete kao povrede prava osobnosti. Prema toj koncepciji neimovinsku štetu čini već sama povreda prava osobnosti (povreda časti, ugleda, gubitak dijela tijela itd.), a pretrpljeni bolovi i strah, izazvani štetnom radnjom, samo su mjerilo (označio B. M.) težine povrede prava osobnosti i uzimaju se u obzir, uz druge relevantne okolnosti, pri utvrđivanju visine pravične novčane naknade“.

nom koncepcijom neimovinske štete (prema ZOO/91), ali ne i s onom objektivnom (prema ZOO/05).

Tako da za mjerila – kriterije – kvalifikatorne okolnosti, onako kako su impostirana u ZOO/05, teško da možemo zaključiti kako služe jednom „oživotvorenju“ prava osobnosti, već upravo suprotno, a još manje da su u „duhu“ tih prava.⁷³ Ovo zato što prihvaćanjem objektivne koncepcije neimovinske štete kao povrede prava osobnosti, neimovinsku štetu čini sama povreda prava osobnosti, te se oblici i podoblici neimovinske štete ne mogu više određivati prema vrstama i uzrocima koji su ih izazvali, već prema povrijeđenom pravu osobnosti⁷⁴.

Zato, prigodom zauzimanja pravnog shvaćanja izraženog u Kriterijima 2020, umjesto jednog statističko-matematičkog pristupa – izračunavanja novih iznosa pravične novčane naknade za neimovinsku štetu⁷⁵, bilo je puno svrsishodnije slijedi-

73 U tom smislu Gorinjac, A., Nepremoženjska škoda – med objektivnim i subjektivnim konceptom, magistarska radnja, Pravni fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Ljubljana, 2014., str. 146., navodi: „U slučaju Hrvatske čini se da su ambicije radne skupine bile veće, ali realizacija ideje nakon kodifikacije Građanskog zakonika nije bila uspješna“.

74 Usp. sa Crnić, I., „Pravo fizičke osobe na popravlanje neimovinske štete“, u Naknada štete u primjeni novog Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, Zagreb, 2005., str. 178.

75 Tako se u Kriterijima 2020 navodi: „Prilikom donošenja odluke o mijenjanju Orijentacijskih kriterija, uz pomoć kojih sudovi određuju visinu pravične novčane naknade neimovinske štete, Vrhovni sud Republike Hrvatske se, uz ostalo, koristio i podacima Državnog zavoda za statistiku o stopi inflacije mjerenoj indeksom promjena potrošačkih cijena u odnosu na početnu 2002. godinu. Polazeći od tih podataka, pokazalo se da navedeni indeks u naznačenom vremenskom razdoblju iznosi 137,7 %, što znači da je inflacija iznosila 37,7 %, pri

ti kvalitetne smjernice koje je predložila pravna teorija⁷⁶. Ovo pogotovo uzimajući u obzir što su, kako Kriteriji 2002 tako i Kriteriji 2020 manjkavi, jer njima nisu obuhvaćene sve razmatrane kategorije neimovinske štete odnosno povrede prava osobnosti (npr. novčane iznose u slučaju duševnih boli fizičkih osoba zbog povrede ugleda, časti, slobode – ZOO/91, odnosno u slučaju povrede prava osobnosti pravnih osoba, te ugovorne odgovornosti za neimovinsku štetu – ZOO/05). Što ukazuje na jedan prilično „deficitaran“ konceptualni pristup vrednovanju značaja pojma neimovinske štete uopće.

Kada se govori o institutu neimovinske štete u Republici Hrvatskoj, u jednoj raspravi, neovisno o tome da li u kontekstu *status quo* ili u kontekstu *quo vadis*, ne može se zaobići jedan (bitan) nedostatak koji priječi zaokruživanje materije o neimovinskoj šteti u jednu kompaktniju cjelinu, a to je nedostatak odgovarajućih orijentacijskih kriterija o medicinskoj procjeni neimovinske štete uslijed povrede nečijeg prava osobnosti (tzv. medicinski kriteriji). Poznavaatelji tog dijela materije, prisjetit će se pokušaja, iz 2009. odnosno 2010., uvođenja Orijentacijskih medicinskih tablica i iznosa vezanih uz procjenu oštećenja zdravlja⁷⁷

čemu indeks promjene prosječnih mjesečnih isplaćenih neto plaća iznosi 166,9 %. Iz toga proizlazi da su prosječne isplaćene mjesečne neto plaće u odnosu na početnu 2002. godinu porasle za 66,9 %, itd.“.

76 U tom smislu upućujemo na Klarić, P., Neimovinska šteta – pojam, oblici, popravlanje, u Zborniku radova: Naknada neimovinske štete: pravno medicinski okvir, Inženjerski biro, Zagreb, 2009. str. 16. – 20.

77 U tom smislu upućujemo na: Hrvatska orijentacijska medicinska tablica za procjenu oštećenja tjelesnog i/ili duševnog zdravlja – konačan prijedlog, Inženjerski biro, Zagreb, 2010., te na: grupa autora, Naknada

u sustavu obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, koji pokušaj nije pružio odgovarajući rezultat, odnosno, sve je ostalo na (dobrom ili lošem) pokušaju...⁷⁸

5. Zaključak

Uz neimovinsku štetu vezani su neki od uvijek aktualnih izazova s kojim se susreće građansko privatno pravo zato što su u pitanju temeljne vrijednosti suvremene civilizacije koje se izražavaju kroz zaštitu onoga što možemo nazvati „osobnim neimovinskim dobrom“ ili jednostavno „osobnošću“⁷⁹, da li na općoj razini (postojanje/priznavanje), da li na personalnoj razini (individualizacija/konkretizacija).

U tom smislu smo u ovom radu nastojali ukazati na određene izazove vezane uz institut naknade neimovinske štete, gdje ukazujemo na određeni „rascjep“ ili „raskorak“ do kojeg je došlo napuštanjem pretežito subjektivne koncepcije (ZOO/91) i usvajanjem objektivne koncepcije (ZOO/05) prosuđivanja neimovinske štete, a koja dihotomija nije riješena (ili barem minimalizirala) ni Kriterijima 2020.

Iz navedenog razloga teško da Kriterije 2020 možemo nazivati nekim „novim“ kriterijima jer im više prileži naziv „stara normalnim“ kriterijima.

neimovinske štete – nove hrvatske orijentacijske tablice za procjenu oštećenja zdravlja, Inženjerski biro, Zagreb, 2010.

78 Za detaljnije o ovom pokušaju vidjeti u Baretić, M., Veselić I., Osvrt na recentne prijedloge reforme naknade neimovinske štete, Susret 51, Zbornik radova sa 51. susreta pravnik – Opatija 15. – 17. svibnja 2013., Hrvatski savez udruga pravnik u gospodarstvu, Zagreb, 2013. str. 255. – 282., (a upitna je bila uopće njihova usklađenost s objektivnom koncepcijom neimovinske štete).

79 Neovisno o tome je li u pitanju fizička (naravna) ili pravna osoba (društvena tvorevina).

Činjenica je da ZOO/05 neimovinsku štetu sagledava na bitno drugačiji način u odnosu na ZOO/91. Činjenica je da to znači i konceptualnu promjenu pristupa neimovinskoj šteti jer se radi o prelazu sa subjektivne (po ZOO/91) na objektivnu koncepciju neimovinske štete (ZOO/05).

To znači da ne može sve ostati isto – nepromijenjeno (po starom)⁸⁰, već su i teorija i praksa dužni slijediti zakonodavne promjene. U protivnom gubi se sam *ratio* promjena.

Istina je da se prema ZOO/91 bila ustalila meritorna sudska praksa o neimovinskoj šteti. Istina je i da su Kriteriji 2002 doveli do bitnog ujednačavanja sudske prakse (po ZOO/91). Navedeno, izvjesno je da garantira određenu pravnu sigurnost, ali to nije dovoljno da bi se zadovoljila očekivanja zakonodavca po ZOO/05.

Causa uvođenja „povrede prava osobnosti (neimovinska šteta)“ nije bila ta da služi isključivo kao sinonim za „nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta)“, već su u pitanju „promjene gotovo povijesnog značaja“⁸¹.

Prema objektivnoj koncepciji neimovinske štete, sastavnicu neimovinske štete ne čine više isključivo „tjelesni i duševni bolovi, te strah“, već težina povrede osobnog neimovinskog dobra (podvukao B. M.) i posljedice te povrede⁸². Dok „okolnosti slučaja“

80 Razmatrajući sudska praksu po ZOO/05, većina slučajeva vrednovanja neimovinske štete jednostavno je „prevedena“ s „tjelesnih i duševnih bolova“ (prema ZOO/91) na „povredu prava osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje“ (prema ZOO/05).

81 Radolović A., Pravo osobnosti u novom Zakonu o obveznim odnosima, *o. cit.*, bilj. br. 8., str. 157.

82 U tom kontekstu *de lege ferenda* držimo da bi umjesto „tjelesnih i duševnih bolova“ bilo bolje rabiti naziv „bolnina“ odnosno jednostavno naziv „novčana naknada“

(konkretizacija) opravdavaju ili ne povredu prava osobnosti.

Kako normativna regulacija ne može sve *a priori* riješiti, svoj (odgovarajući) doprinos tim promjenama dužni su dati i teorija i praksa građanskog prava. Tu nam se čini da smo nakon početne „euforije“⁸³ zašli u „slijepu ulicu“⁸⁴.

U tom kontekstu, posebno apostrofiramo na povredu prava osobnosti na ugled, čast i dostojanstvo, gdje nedostaju odgovarajući orijentacijski kriteriji⁸⁵, što za posljedicu ima ne samo „šarolikost sudske prakse“, već i pitanje „balansa“ s ostalim povredama prava osobnosti. Ne isključujemo pritom u pojedinim slučajevima ni mogućnost jačeg artikuliranja „preventivne komponente“⁸⁶ u naknadi neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti, osobito kad su u pitanju „veliki igrači“⁸⁷, budući da se radi o stručnom radu čija moć ima snažan utjecaj na društveni život i njegove tokove. U tom

neimovinske štete (po uzoru na njemački izraz *Schmerzensgeld* odnosno *Geldentschädigung* – za detaljnije o ovome vidjeti Stiegler, A.M., *Schmerzensgeld – für Schock und Trauerschäden*, Böhlau, Wien, 2009.).

83 Čitaj: promjene, drugačije, novo, poželjno, suvremeno, iskorak i sl.

84 Čitaj: sve po starom.

85 Ni Kriteriji 2002, a ni Kriteriji 2020 o ovom vidu neimovinske štete ne govore ništa.

86 Baretić, M., *o. cit.*, bilj. br. 53, str. 493., navodi: „Preventivna funkcija odštetnog prava temelji se na ideji da pravila odštetnog prava, pa tako i pravila o odgovornosti za neimovinsku štetu, ne bi smjela služiti samo obeštećenju oštećenika, već bi se tim pravilima morali osigurati uvjeti da se nastupanje štetnih posljedica u što je većoj mjeri smanji. Načelno, smanjenje nastupanja štetnih posljedica moguće je postići tako da se potencijalne štetnike prisili ili barem usmjeri na odgovorno ponašanje“.

87 Ostavljamo čitateljima da sami upotpune prazninu na koje se „velike igrače“ ovo konkretno odnosi.

su smislu, s jedne strane, oštećeni uvijek u neravnopravnom – podređenom položaju, a s druge strane, u takvim slučajevima uobičajene visine naknada ne mogu ostvarivati preventivnu (odvraćajuću) funkciju naknade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti, ovo pogotovo ako je riječ o protupravnoj komercijalizaciji nečijeg osobnog neimovinskog dobra s ciljem stjecanja „ekstra profita“ (ne isključivo u novčanom ekvivalentu).⁸⁸

U takvim slučajevima ako naknada neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti odgovarajuće ne korespondira s ostvarenim profitom, preventivna komponenta naknade neimovinske štete zapravo postaje izvorom lukrativnosti štetnika.⁸⁹

Ne preostaje nam nego nadati se da će u dogledno vrijeme⁹⁰ teorija i praksa građanskog prava ipak morati uvažiti spoznaju da subjektivna i objektivna koncepcija neimovinske štete nisu jedno te isto. Zakonodavac je svoje jasno rekao, određeni inicijalni koraci su napravljeni, ali navedeno nije dovoljno i na tome ne smije stati.

Držimo da „ulog“ koji u hrvatsko građansko-odštetno pravo unosi objektivna koncepcija neimovinske štete, nije u tolikoj mjeri beznačajan da bi mogao opravdati nastalo apatično⁹¹ stanje.

Aristotel: „*Nada je san budnih*“

88 Radi se o situacijama kada netko povrjeđuje nečije pravo osobnosti svjestan da će visina naknade za neimovinska štetu koju će biti prisiljen platiti zbog povrede prava osobnosti biti (višestruko) niža od profita koji će tom povredom ostvariti.

89 Usp. sa Baretić, M., *o. cit.*, bilj. br. 53, str. 195.

90 Iako smo već u zakašnjenju, s obzirom na to da je od stupanja na snagu ZOO/05 već proteklo jedno „razumno“ vrijeme.

91 Od grč. *apatheia*, neosjetljivost, ravnodušnost, indiferentnost.

Sloboda izražavanja odvjetnika: pravo ili dužnost?

Piše:
dr. Blaž Kovačič,
odvjetnik u
Ljubljani

Sa slovenskog
preveo:
Zvonko Šeb

Neposredan povod za ovaj članak je kazneni postupak, koji se vodi pred Okružnim sudom u Ljubljani, a u kojem sam kao branitelj čak dvaput novčano kažnjen, drugi put zbog navodnog vrijeđanja predsjednika sudskoga vijeća¹. Riječ je o postupku u kojem su nekadašnji vodeći ljudi slovenskoga dijela koncerna Hypo optuženi zbog više kaznenih djela u gospodarstvu. O tom su postupku (barem na njegovu početku) iscrpno izvještavali i mnogi mediji, a predsjednik Okružnoga suda u Ljubljani jednom se prigodom, kad je bila riječ o preopterećenosti slovenskoga sudstva (ponajprije specijaliziranih odjela) za medije dao fotografirati pred velikom hrpom kutija u kojima je sud pohranio spise predmeta Hypo, koji je tada bio najopsežniji spis na spomenutom sudu (a najvjerojatnije i u cjelokupnom slovenskome sudstvu).

Tijekom postupka odvjetnici su bili i osobno izloženi: kao što je rečeno, kažnjeni smo visokim novčanim kaznama (najprije s 1.500, a zatim još i s 2.600 eura), o čemu je obaviještena i Odvjetnička komora Slovenije, a preko medija i javnost, našim strankama prijetele su višegodišnje zatvorske i visoke novčane kazne, (koje je sud tada u presudi i izrekao), glavna rasprava trajala je više od tri godine i sastojala se od više od 160 ročišta (koja su održavana nekoliko

puta tjedno), slučaj je bio hitan zbog određivanja privremenog osiguranja protupravne imovinske koristi, atmosfera u sudnici cijelo je vrijeme bila naelektrizirana i na rubu sukoba.

Predsjednik sudskoga vijeća je, naime, još od samog početka pokazivao da optuženici nije sklon i da će presuda biti osuđujuća, zbog čega su tijekom postupka podneseni brojni zahtjevi za njegovo izuzeće. Posljedično tome došlo je do spora između obrane i suda (umjesto između obrane i tužiteljstva), a sve to imalo je zastrašujući učinak (*chilling effect*) na rad odvjetnika. Takav učinak nesumnjivo su imale i obje odluke o kažnjavanju odvjetnika, jer su izrečene novčane kazne, s obzirom na sudsku praksu slovenskih sudova, bile nerazmjerno visoke. Iako su obje odluke o kažnjavanju odvjetnika tijekom daljnjeg postupka bile ukinute (u mojem slučaju prvu odluku ukinuo je Ustavni sud Republike Slovenije), u svemu tome nametnulo mi se pitanje: je li odvjetnikova sloboda izražavanja samo pravo ili je riječ i o odvjetnikovoj dužnosti bez koje ne može obavljati svoju osnovnu zadaću – „ostvarivanje i zaštita zakonitih prava i pravne koristi svojih stranaka“ (članak 20. Kodeksa odvjetničke profesionalne etike). Jednom od odluka o kažnjavanju u opisanom slučaju odvjetnici su, naime, optuženi da su svojim izjavama u jednom od zahtjeva za izuzećem uvrijedili predsjednika sudskoga vijeća i da su posljedično prekoračili granicu dopuštenog i zabranjenog izražavanja,

1 Opširnije o tome Kovačič Mlinar, B., i Mlinar Kovačič, T.: Kaznovanje odvjetnika zaradi domnevnoga zavlčavanja kazenskoga postupka, *Odvjetnik* št. 5 (93) – zima 2019., str. 7.

te su time zadirali u autoritet suda.

Gdje je dakle granica između (još) dopuštenog i (već) zabranjenog izražavanja odvjetnika?

Sloboda izražavanja jedno je od osnovnih ljudskih prava. Kao takvu određuje ju cijeli niz međunarodnih dokumenata koji uređuju područje ljudskih prava. Opća deklaracija o ljudskim pravima u članku 19. određuje da „svatko ima pravo na slobodu mišljenja [...] i slobodu [...] širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija“. Istim člankom određeno je da to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja. Slična je odredba navedena i u dokumentu Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, koji u članku 19. stavak 2. određuje da svatko ima „pravo na slobodu izražavanja“, te da to pravo obuhvaća i pravo na [...] „širenje informacija i ideja svake vrste [...]“. Na europskome prostoru u području ostvarivanja i zaštite ljudskih prava posebno važnu ulogu ima Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja u članku 10. određuje pravo na slobodu izražavanja. „Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća [...] i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti [...]“.

Sloboda izražavanja u većini je demokratskih država čak i ustavom zajamčeno pravo. U Sloveniji je sloboda izražavanja zajamčena člankom 39. Ustava Republike Slovenije, u kojem je definirana kao „sloboda izražavanja misli, govora i javnog nastupanja, tiska i drugih oblika informiranja javnosti i izražavanja“. Slovenski Ustav dodaje i da „svatko slobodno bira, prima i širi vijesti i mišljenja“.

Sloboda izražavanja ima važnu ulogu i u zaštiti drugih ljudskih prava i tako ustvari omogućava učinkovito djelovanje de-

mokratskoga društva, koje se temelji na poštivanju ljudskih prava. Takvo je stajalište zauzeo i Europski sud za ljudska prava (ESLJP) u svojoj odluci u slučaju *Handyside vs. Ujedinjeno Kraljevstvo* (1978., A24). U toj je odluci ESLJP ukazao na teoretsku osnovu za zaštitu slobode izražavanja; to je osnovno mjesto koje to pravo ima u djelovanju demokratskih političkih procesa, i njezinu važnost za osobni razvoj svakoga pojedinca:

„Sloboda izražavanja predstavlja jedan od bitnih temelja demokratskoga društva, jedan od bitnih uvjeta za njegov napredak kao i za razvoj svakoga pojedinca. Poštivanjem ograničenja, sadržanih u drugome stavku članka 10., sloboda izražavanja ne odnosi se samo na ‘informacije’ ili ‘ideje’, koje su u društvu prihvaćene kao primjerene, nego i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju cjelokupno društvo ili njegov određen dio. To, naime, zahtijevaju vrednote kao što su pluralizam, snošljivost i širokogrudnost, bez kojih nema opstojnosti demokratskoga društva.“

S obzirom na navedeno, jasno je da je sloboda izražavanja nužna za svako djelovanje demokratskoga društva. Jasno je također da izražavanje može imati i negativne posljedice za onoga koji se izražava, te da je to pravo također ograničeno pravima drugih. Odvjetnike, dakle, zbog izjava koje daju pri ostvarivanju i zaštiti zakonitih prava i pravnih koristi svojih stranaka, mogu dohvatiti

i izrazito negativne financijske, moralne i druge posljedice. Čak i onda kad smatra da su njegovi argumenti utemeljeni i da je njihovo iznošenje nužno za uspješno zastupanje stranke, strah od negativnih posljedica (iako će one možda biti samo privremene jer će odluke o kažnjavanju biti ukinute ili promijenjene), odvjetnika može odvratiti od učinkovitog zastupanja. Prema mojem mišljenju, posljedica toga može biti kršenje dužnosti koje ima kao odvjetnik (punomoćnik stranke) u skladu s Ustavom, zakonodavstvom i Kodeksom odvjetničke profesionalne etike.

Odvjetnikovo pravo na slobodu izražavanja, ponajprije u raznim postupcima pred državnim organima, prema mojem mišljenju, istodobno je i njegova dužnost, jer inače ne može učinkovito obavljati svoju temeljnu misiju – zastupanje stranaka, što je ustvari smisao njegova postojanja, njegov *raison d'être*. To izrijekom također navodi i ESLJP u predmetu *Radobuljac vs. Hrvatska*, br. 51000/11: „Odvjetnici su dužni revnosno (*zealously, op. a.*) braniti interese svojih klijenata“. U istome predmetu ESLJP je također napisao da je sloboda odvjetnikova izražavanja namijenjena i osiguravanju neovisnosti odvjetničkog zanimanja, što je pak nužan preduvjet za pravičnost (sudskih) postupaka (*effective functioning of the fair administration of justice*).

Kakve su, dakle, smjernice za ograničavanje odvjetnikove slobode izražavanja i u vezi s time opsega odvjetnikovih dužnosti pri aktivnom zastupanju prava i interesa njegovih stranaka, te u vezi s izricanjem stajališta koja su kritika nositeljâ (sudskih) vlasti? Za odgovor na to pitanje treba proučiti relevantnu sudsku praksu međunarodnih i nacionalnih sudova. U tom smislu ponajprije su relevantne odluke ESLJP-a u predmetima *Čeferin protiv Slovenije* (br. 40975/08), *Nikula protiv Finske* (br. 31611/96), *Žugić*

protiv Hrvatske (br. 3699/08), *Narodni list d. d. protiv Hrvatske* (br. 2782/12), *Moriće protiv Francuske* (br. 29369/10) te u već spomenutom predmetu *Radobuljac protiv Hrvatske*, te u odlukama Ustavnoga suda Republike Slovenije u predmetima br. Up-185/14 i U-1-51/16 od 28. rujna 2016., te br. Up-793/15 od 10. listopada 2018.

Na temelju kratkog pregleda navedenih odluka, zaključci su sljedeći:

1. Sporne izjave uvijek se moraju provjeravati u svjetlu primjera kao cjeline, poštujući tako sadržaj kao kontekst spornih izjava. Kontekst je, naime, vrlo važan, potpuno jednaka izjava ili riječ može u različitom kontekstu biti različito tumačena.
2. Pukom semantičkom (jezičnom) značenju riječi i fraza koje su bile izrečene, ne treba pridavati preveliku važnost. Iako se u predmetu *Čeferin*, primjerice, odvjetnik u svom podnesku koristio izrazima „bezvezno lupetanje“ i „umotvorine“ (na slovenskom: „neosmišljeno nakladanje“ i „umotvori“ – op. prev.), a u predmetu *Narodni list* podnositelj pritužbe naveo je „da bi takve suce trebalo pribiti na stup srama“, obojici je ESLJP ipak potvrdio da nije važno samo doslovno (jezično) značenje korištenih izraza.
3. Moraju se razlikovati tvrdnje i vrijednosni sudovi. Zahtijevati dokazivanje istinitosti vrijednosnoga suda već je u osnovi u neskladu sa slobodom izražavanja. Proporcionalnost državne intervencije u slučaju vrijednosnog suda ovisna je o tome postoji li „dovoljna činjenična osnova“ za pobijanu izjavu (koja izražavatelju nudi mogućnost ekskalpacije). Negativan vrijednosni sud nedopustiv je samo ako nema nikakve činjenične osnove kojom bi ga se pot-

krijepilo. Određeni stupanj neprijateljstva u izražavanju ili upotreba „zajedljivog tona“ u izjavama koje se odnose na suca, sami po sebi nisu u neskladu sa slobodom izražavanja ili člankom 10. EKLJP-a. Suci, kada djeluju u okviru svoje funkcije, moraju kao dio temeljne državne institucije otprijeti kritiku u većoj mjeri od običnog pojedinca.

4. Kritika suca izrečena u sudskoj dvorani (usmeno na ročištu) snažnije je zaštićena od kritike izrečene negdje drugdje, na primjer u medijima ili na društvenim mrežama. Isto se odnosi na kritike izražene u pisanom podnesku, prihvatljivije su kritičke primjedbe izrečene u pravnom aktu, koje su u osnovi interna komunikacija između odvjetnika i (apelacijskog) suda, koja se ne odvija pred očima šire javnosti.
5. Prije donošenja odluke o kažnjavanju, odvjetniku svakako treba pružiti mogućnost odgovora odnosno pojašnjenja (obrane), a o kažnjavanju odvjetnika u načelu ne bi smio odlučivati sudac koji je spornom izjavom pogođen.
6. Važna je i okolnost je li odvjetnik zbog spornih izjava već bio optuživan odnosno kažnjavan od Odvjetničke komore ili druge (autonomne) krovne organizacije (*bar*).
7. Od sporne izjave i kažnjavanja ne smije proteći previše vremena, jer kod (pre)velike vremenske distance (od, na primjer, nekoliko mjeseci), kažnjavanje više neće biti smisljeno, a posljedično ni opravdano (ponajprije glede posebne prevencije).

Opisana sudska praksa tako pokazuje da ako odvjetnik svoju kritiku ponašanja suda (ili nekog drugog državnog tijela) izrazi u sklopu konkretnog postupka, pisano ili usmeno, te je smjesti u pravilan kontekst, takva će kritika, iako će biti oštra („zajedljiva“) i neprijatna za onoga kome je upućena (možda čak subjektivno i uvredljiva), dobiti zaštitu u skladu s člankom 10. EKLJP-a i člankom 39. (slovenskoga, op. prev.) Ustava.

Zaključak

Sloboda izražavanja, dakle, nije sam odvjetnikovo pravo nego (čak ponajprije) njegova dužnost. Odvjetnik, naime, mora stranku zastupati „gorljivo“ (predmet *Radobuljac*) odnosno revnosno, jer to je ustvari njegovo temeljna zadaća u sklopu pravosuđa. Njegova je sloboda izražavanja, naime, ponajprije u službi pravilnog funkcioniranja pravosuđa kao jedne od grana vlasti. Bez neovisnog odvjetništva nema poštenog postupka (*fair trial*, u smislu članka 6. EKLJP-a), što je ESLJP potvrdio u predmetu *Morice*:

„Odvjetnik mora imati mogućnost da upozori javnost na možebitne manjkavosti pravosudnoga sustava; konstruktivna kritika sudstvu može koristiti.“

Zanemari li odvjetnik tu svoju temeljnu dužnost, primjerice radi straha od negativnih posljedica, on krši zakletvu koju je dao kad je postao odvjetnikom. Naime, Kodeks odvjetničke profesionalne etike izričito navodi:

„Odvjetnik neka se ističe u principijelnosti i čvrstoj obrani ustavnih sloboda i zakonitih prava i koristi svojih stranaka.“

Upravo „čvrsta obrana“ prava i koristi stranaka zahtijeva da odvjetnik ne šuti onda kad bi morao govoriti, jer je u suprotnome implicitno suglasan s onime što se događa u postupku, a također i s možebitnim nepravilnostima. *„Qui tacet consentire videtur!“*

Nova praksa Ustavnoga suda Republike Hrvatske o povredi aspekata prava na pravično suđenje u kontekstu zastare

Piše:
Marijana Konforta,
poslovna tajnica
HOK-a

1. Uvod

Ustavni sud Republike Hrvatske u svojoj se dosadašnjoj praksi često bavio pitanjem prava na pristup sudu i prava na obrazloženu sudsku odluku, potvrđujući njihovu važnost kao aspekata prava na pravično suđenje, a time i važnost za pravni sustav utemeljen na vladavini prava. Istaknuo je kako bi bilo „nezamislivo da se u pravnom poretku utemeljenom na vladavini prava strankama priznaju postupovna jamstva u postupku koji je u tijeku, a da se pritom ne štiti ono što u osnovi omogućuje korištenje tim jamstvima, a to je pristup sudu“¹. Primjerice, samo o pitanju prava na pristup sudu zbog nedopuštenosti revizije, Ustavni sud razvio je bogatu i nijansiranu praksu.²

Ustavni sud također je više puta upozoravao da obrazloženja sudskih odluka trebaju sadržavati ozbiljne, relevantne i dostatne razloge za ocjenu kakva je odlukom dana,³ naglašavajući da on načelno ne smije zamijeniti pravna stajališta nadležnih sudova svojima sve dok sudske odluke „ne otkrivaju bilo kakvu arbitrarnost, a dostatno su obrazložene i, po potrebi, upuću-

ju na relevantnu sudsku praksu.“⁴

U odnosu na zastaru, Ustavni se sud primjenom propisa koji je uređuju bavio i ranije, a u novije vrijeme možda je najočitiji razvoj prakse na području zastare utvrđivanja porezne obveze.⁵

U recentnom razvoju prakse, Ustavni je sud u studenome 2020. donio dvije zanimljive odluke kojima je utvrđena povreda prava na pravično suđenje iz članka 29. Ustava. Konkretno, odlukom U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020. utvrđena je povreda prava podnositelja ustavne tužbe na pristup sudu, a odlukom U-III-3538/2018 od 12. studenoga 2020. povreda prava na pravično suđenje u aspektu prava na obrazloženu sudsku odluku. Odlukama se razrađuju i primjenjuju ustavni i konvencijski standardi⁶ prava na pravično suđenje u kontekstu građanskopravnog instituta zastare, uzimajući u obzir da način na koji sudovi primjenjuje propise o zastari – kako ocjenjuju zastarne rokove, način početka njihovog računanja, primjenjivost zastarnih rokova na

⁴ Odluka U-III-3715/2017 od 28. ožujka 2019., toč. 6.1., www.usud.hr

⁵ Primjerice, odluke U-III-3491/2020 od 21. siječnja 2021., U-III-5237/2016 od 5. srpnja 2020., U-III-4152/2018 od 13. siječnja 2021., dostupno na www.usud.hr

⁶ Standardi Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kako proizlaze iz prakse Europskoga suda za ljudska prava.

¹ Odluka U-III-3608/2019 od 2. prosinca 2020., toč. 5.1., www.usud.hr

² Npr. odluke U-III-3608/2019 od 2. prosinca 2020., U-III-4526/2010 od 30. travnja 2020.

³ Primjerice, odluka U-III-3709/2019 od 10. prosinca 2020., www.usud.hr

konkretan odnos – mogu dovesti do povrede prava na pravično suđenje.

Kada se zbog načina primjene propisa o zastari postavi pitanje povrede prava na pravično suđenje, najvažniji (i najčešći) aspekti koji dolaze u pitanje upravo su pravo na pristup sudu i pravo na obrazloženu sudsku odluku. Svojim odlukama Ustavni sud razrađuje upravo načela relevantna za zaključak o mogućoj povredi ustavnog odnosno konvencijskog prava. Međutim, treba reći da, kada je riječ o načinu primjene propisa o zastari, nije isključena niti mogućnost povrede drugih konvencijskih prava, ovisno o konkretnim okolnostima predmeta, a prvenstveno prava na mirno uživanje vlasništva zajamčeno člankom 1. Protokola broj 1 uz Konvenciju.⁷

Za odvjetništvo odluke imaju dodatnu važnost jer je ponašanje i postupanje odvjetnika bilo povod parničnom te naposljetku ustavnosudskom postupku u ustavnosudskim odlukama koje će se prikazati. Ustavni sud stoga iznosi važna stajališta glede odnosa odvjetnik-stranka, ponašanja odvjetnika i uloge odvjetnika.

U svjetlu svega navedenog, u nastavku se prvo prikazuje relevantna praksa Europskoga suda za ljudska prava (dalje: Sud) o povredi prava na pravično suđenje zbog načina primjene propisa o zastari u praksi, a osobito načina primjene zastarnih rokova. Riječ je o praksi koju Ustavni sud prihvaća i na koju se poziva razvijajući ustavnosudsku praksu. Zatim će se prikazati stajališta Ustavnoga suda Republike Hrvatske iz odluka U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020. i U-III-3538/2018 od

⁷ Npr. *Lelas protiv Hrvatske*, br. 55555/08, presuda od 20. svibnja 2010., *Zolotas protiv Grčke (2)*, br. 66610/09, presuda od 29. siječnja 2013.

12. studenoga 2020., kao i dati kratki komentar na mogućí daljnji razvoj zastare u hrvatskoj praksi.

2. Praksa i standardi Europskoga suda za ljudska prava glede zastare u pogledu prava na pristup sudu

Pravo na pristup sudu aspekt je „prava na sud“ u skladu s člankom 6. stavak 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Konvencije) i podrazumijeva da se svakome osigurava pravo da podnese sudu zahtjev u vezi sa svojim građanskim pravima i obvezama. Pravo na pristup sudu nije apsolutno, već može biti podvrgnuto ograničenjima koja se dopuštaju implicitno, jer pravo na pristup sudu po samoj svojoj naravi zahtijeva regulaciju države koja u tome uživa slobodu prosudbe.⁸

Zastara je nedvojbeno jedno od ograničenja prava na pristup sudu, ali je i vrlo bitna za vladavinu prava, kako je u svojoj praksi Sud i potvrdio.⁹ Zastara, uz ostalo, služi osiguravanju pravne sigurnosti i konačnosti, štiti potencijalne tuženike od zastarjelih zahtjeva od kojih se može teško obraniti, sprječava nepravdu do koje bi moglo doći kada bi sudovi morali odlučivati o događajima do kojih je došlo u dalekoj prošlosti, na temelju dokaza koji su zbog proteka vremena postali nepouzdana i nepotpuni.¹⁰

Postojanje zastare stoga samo po sebi nije protivno Konvenciji već u svakom pojedinom slučaju treba utvrditi je li priroda

⁸ *Zubac protiv Hrvatske*, zahtjev br. 40160/12, presuda velikog vijeća od 5. travnja 2018., §§ 76. – 79.

⁹ *Zizevičienė protiv Litve*, br. 61462/16, odluka od 8. siječnja 2019., § 37.

¹⁰ *Bogdel protiv Litve*, br. 41248/06, presuda od 26. studenoga 2013., § 79.

zastare kao ograničenja koje je u pitanju, i način na koji je primijenjena u pojedinom slučaju, u skladu s Konvencijom.¹¹ S obzirom na to da je zastara način ograničenja prava na pristup sudu, razmatrajući je li u slučaju primjene propisa o zastari došlo do povrede prava na pristup sudu, uzima se u obzir sljedeće: (i) pravo na pristup sudu ne smije biti ograničeno u opsegu i na način koji umanjuje samu bit tog prava; (ii) ograničenje (odnosno, primjena propisa o zastari) mora težiti legitimnom cilju; (iii) mora biti postignuta ravnoteža između cilja kojem se teži i upotrijebljenih sredstava (razmjernost).¹²

Pri ocjeni razmjernosti, koja je najčešće u praksi presudna za konačni zaključak o tome je li došlo do povrede prava, čimbenici koji se uzimaju u obzir u okolnostima konkretnog predmeta su, primjerice, je li zastarni rok bio prekratak, predvidivost primjene – i to uzimajući u obzir mjerodavno pravo i praksu te konkretne okolnosti predmeta.¹³ Primjena propisa o zastari mora biti takva da može uzeti u obzir različite okolnosti pojedinog slučaja, uključujući subjektivne momente, što znači da treba postojati mogućnost određene fleksibilnosti, a ne samo kruti formalizam.¹⁴

11 *Kurşun protiv Turske*, br. 22677/10, presuda od 30. listopada 2018., §§ 103. – 104. *Kamenova protiv Bugarske*, br. 62784/09, presuda od 12. srpnja 2018., § 48.

12 Vidi i toč. 8. i 9. odluke U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020.

13 *Kamenova protiv Bugarske*, br. 62784/09, presuda od 12. srpnja 2018., *Vujnović protiv Hrvatske*, br. 32349/16, presuda od 11. lipnja 2020.

14 *Kamenova protiv Bugarske*, br. 62784/09, presuda od 12. srpnja 2018., § 48. Vidi i toč. 8. i 9. odluke U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020. Vidi i presude iz bilješki

Sud je tako u praksi utvrdio povredu prava na pristup Sudu, primjerice, u predmetu *Kurşun protiv Turske* u kojemu su podnositelji zahtjev za naknadu štete, koji je prema nacionalnom pravu trebalo podnijeti u roku od jedne godine od saznanja za štetu i identitet štetnika, prema tumačenju turskog suda trebali podnijeti u roku od jedne godine od eksplozije rafinerije nafte kao štetnog događaja. Tumačenje turskog suda bilo je vrlo formalističko, jer podnositelji neposredno nakon eksplozije nisu mogli znati njezin uzrok niti tko je odgovoran, a tumačenje mjerodavnog turskog prava nije niti imalo jasno i dosljedno uporište u ranijoj sudskoj praksi.¹⁵

U predmetu *Esim protiv Turske* utvrđena je povreda prava na pristup sudu zbog toga što su se turski sudovi pozvali samo na vrijeme kada se štetni događaj dogodio i činjenicu da podnositelj zaštitu nije tražio u roku od pet godina, ali nisu uzeli u obzir kada je podnositelj uistinu saznao za štetu niti činjenicu da nije uopće mogao podnijeti zahtjev za naknadu štete u roku od pet godina.¹⁶

U presudi *Howald Moor i dr. protiv Švicarske* Sud je smatrao da je pravo na pristup sudu bilo nerazmjerno ograničeno odbijanjem zahtjeva za naknadu štete zbog proteka objektivnog roka u slučaju bolesti povezane s izlaganjem azbestu, kada se početak roka računao od trenutka izlaganja azbestu. Naime, kada je dokazano da osoba nije mogla znati da boluje od određene bolesti – pa stoga nije niti podnijela zahtjev – tu činjenicu tre-

16. i 18.

15 *Kurşun protiv Turske*, br. 22677/10, presuda od 30. listopada 2018., §§ 103. – 104.

16 *Esim protiv Turske*, br. 59601/09, presuda od 17. rujna 2013., §§ 23. – 27.

ba uzeti u obzir pri računanju zastarnog roka.¹⁷

U presudi *Sanofi Pasteur protiv Francuske*,¹⁸ u kojoj je podnositelj zahtjeva bilo društvo proizvođač cjepiva koje je prouzročilo progresivnu bolest, Sud je potvrdio prethodno načelno stajalište, navodeći da u slučaju progresivne bolesti koja se nije stabilizirala nije bilo moguće potpuno oćijeniti nastalu štetu, pa stoga niti pokrenuti parnični postupak ranije, prije nego što se bolest stabilizirala.

Međutim, u istoj je presudi Sud istaknuo da je riječ o situaciji u kojoj su na jednako osnovi suprotstavljena dva konvencijska prava dviju osoba. S jedne je strane pravo društva podnositelja zahtjeva na pravnu sigurnost, a s druge pravo pojedinca na pristup sudu. U takvim je situacijama zahtjevno balansirati između suprotstavljenih interesa što znači da država ima široku slobodu prosudbe. Nacionalni sudovi su ipak dužni izbjeći kako pretjerani formalizam koji bi ugrozio pravičnost postupka, tako i pretjeranu fleksibilnost koja bi ustvari dovela do uklanjanja postupovnih zahtjeva propisanih zakonom.¹⁹

Presuda *Aksis i drugi protiv Turske*, pak, pokazuje kako različita sudska praksa o tome je li riječ o ugovornoj ili izvanugovornoj obvezi, a posljedično i primjenjivost različitih propisa o zastari, može dovesti do povrede prava na pravično suđenje.²⁰

17 *Howald Moor i dr. protiv Švicarske*, br. 52067/10 41072/11, presuda od 11. ožujka 2014., §§ 74. – 80.

18 *Sanofi Pasteur protiv Francuske*, br. 25137/16, presuda od 13. veljače 2020., §§ 52. – 61..

19 *Sanofi Pasteur protiv Francuske*, br. 25137/16, presuda od 13. veljače 2020., §§ 52. – 61.

20 *Aksis i drugi protiv Turske*, br. 4529/06, presuda od 30. travnja 2019., §§ 48. – 56.

S druge strane, u predmetu *Kamenova protiv Bugarske*, Sud je utvrdio da nije došlo do povrede prava na pravično suđenje jer je primjena propisa o zastari bila dovoljno predvidiva, a podnositeljica zahtjeva bez opravdanog razloga propustila je pravovremeno podnijeti zahtjev nadležnom sudu.²¹ Isto tako, u presudi *Vujnović protiv Hrvatske* Sud je utvrdio da način na koji je Vrhovni sud računao petogodišnji zastarni rok nije bio protivan Konvenciji.²² Ipak, ne treba gubiti iz vida da se citirane presude Suda ipak odnose na zastaru u specifičnim pravnim i činjeničnim pitanjima.

3. Stajališta Ustavnoga suda

a) Odluka U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020.

Odlukom U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020. Ustavni je sud ukinuo revizijsku presudu Vrhovnoga suda Republike Hrvatske, drugostupanjsku presudu Županijskoga suda u Zagrebu i prvostupanjsku presudu Općinskoga građanskog suda u Zagrebu i predmet vratio Općinskom građanskom sudu u Zagrebu na ponovno odlučivanje jer je utvrdio povredu prava na pristup sudu iz članka 29. Ustava Republike Hrvatske.

Sažetak činjeničnog stanja i odluka redovnih sudova

U konkretnom predmetu dvije su podnositeljice osporavale presudu Vrhovnoga suda kojom je revizija odbijena kao neosnovana i potvrđena presuda Županijskoga suda kojom je pravomoćno odbijen tuž-

21 *Kamenova protiv Bugarske*, br. 62784/09, presuda od 12. srpnja 2018., §§ 49. i 54.

22 *Vujnović protiv Hrvatske*, br. 32349/16, presuda od 11. lipnja 2020.

beni zahtjev radi naknade štete, odnosno stjecanja bez osnove.

Iz odluke Ustavnoga suda proizlazi da je srodnik podnositeljica ustavne tužbe preminuo u prometnoj nesreći u Bosni i Hercegovini 1987. godine. Podnositeljice je kao punomoćnik radi naknade štete od inozemnog osiguravajućeg društva, jer je vozilo bilo registrirano u Njemačkoj, zastupao odvjetnik koji je početkom 1989. podnositeljicama isplatio ukupan iznos naknade štete od 15.500,00 DEM (ne obuhvaćajući mirovinu odnosno rentu). Prva podnositeljica je zatim prilikom umirovljenja 2004. saznala da joj odvjetnik nije prezentirao točne podatke o isplati naknade štete, a 2007. podnositeljice su od osiguranja saznale da je ukupno isplaćena naknada štete od 1988. do 11. srpnja 1991. bila 301.143,07 DEM. Kaznena i disciplinska prijava podnositeljica protiv odvjetnika odbačene su zbog zastare.

U tužbi radi naknade štete protiv odvjetnika, podnesenoj 3. siječnja 2008., podnositeljice su tvrdile da je utajio više od 280.000,00 DEM (144.035,68 EUR) naknade štete koja im je pripadala, te se u konačnici za taj iznos neosnovano obogatio. Konačno uređenim tužbenim zahtjevom svotu su potraživale zbog stjecanja bez osnove. Tuženik je prigovorio osnovi i visini tužbenog zahtjeva i istaknuo prigovor zastare. Tužbeni zahtjev je odbijen zbog zastare, pozivom na članak 376. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99 i 88/01), a sudovi su utvrdili da se nije mogao primijeniti članak 377. stavak 1. Zakona o obveznim odnosima koji predviđa dulji zastarni rok kada je šteta uzrokovana kaznenim djelom.

Sažetak odluke Ustavnoga suda

Ustavni je sud u predmetu utvrđivao je li način na koji su sudovi u konkretnom slučaju tumačili odredbe mjerodavnog zakona o nastupu zastare (nerazmjerno) ograničio pravo podnositeljica na pristup sudu. Prihvaćajući prethodno opisana načelna stajališta Suda, Ustavni je sud potvrdio da postojanje zastarnog roka nije samo po sebi nespojivo s Ustavom, ali da treba utvrditi jesu li priroda roka o kojem je riječ i/ili način na koji je primijenjen spojivi s Ustavom, i to je li primjena zakonskih zastarnih rokova bila predvidiva podnositeljicama ustavne tužbe.²³ Ustavni sud ujedno je upozorio da niti nastup zastare sam po sebi ne znači da je došlo do povrede prava na pravično suđenje.²⁴

Ustavni sud smatrao je netočnim da su posljedice odnosa podnositeljica ustavne tužbe i odvjetnika bile konačno definirane 1991. godine. Subjektivni moment predmeta Ustavni sud, za razliku od redovnih sudova, nije smatrao irrelevantnim. Naveo je da redovni sudovi uopće nisu ispitivali kada su podnositeljice mogle saznati za povredu odnosa odvjetnik-klijent i razloge zbog kojih to nisu saznale ranije, a nije uzet u obzir ni pokušaj pokretanja disciplinskog i kaznenog postupka protiv odvjetnika.²⁵

Nadalje je istaknuo kako je povjerenje u korijenu odnosa odvjetnik-stranka pa stranka nije dužna sumnjati u odvjetnika i provjeravati mu rad. Stoga se ne može smatrati kulpoznim ponašanje podnositeljica koje su vjerovala odvjetniku i nisu provjeravale je li ih on možda prevario,

²³ Odluka U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020., toč. 7.

²⁴ Ibid. toč. 8.

²⁵ Ibid. toč. 12.

jer je odnos odvjetnik-stranka specifičan odnos posebnog povjerenja zbog čega nije nužna budnost i oprez druge strane. Također, osoba od posebnog povjerenja ne smije izvlačiti korist od svojeg lošeg postupanja.²⁶

Ustavni je sud stoga zaključio da bi pravilan pristup redovnih sudova omogućio podnositeljicama da očekuju drukčije rješavanje svoje građanske tužbe od odbijanja tužbenog zahtjeva zbog nastupa zastare. Smatrao je da su sudovi na arbitraran način ocjenjivali zastarne rokove te je bila povrijeđena sama bit prava na pristup sudu.

Iz odluke Ustavnoga suda proizlazi nužnost uvažavanja specifičnosti konkretnih okolnosti pojedinog predmeta, izbjegavajući kruti formalizam i prihvaćajući nužnu mjeru fleksibilnosti kako ne bi došlo do dokidanja same biti prava na pristup sudu. Posebne značajke odnosa odvjetnik-stranka dio su cjeline posebnih okolnosti predmeta koje prilikom odlučivanja treba uzeti u obzir. Sudska praksa stoga će trebati voditi više računa o izbjegavanju formalizma i kod primjene propisa o zastari.

b) Odluka U-III-3538/2018 od 12. studenoga 2020.

Odlukom U-III-3538/2018 od 12. studenoga 2020., Ustavni sud usvojio je podnositeljevu ustavnu tužbu, ukinuo presudu Vrhovnoga suda Republike Hrvatske i predmet vratio Vrhovnome sudu na ponovno odlučivanje. Kao i u predmetu U-III-3062/2019, i u ovoj je odluci u središtu zastara i (nesavjestan) rad odvjetnika.

Sažetak činjeničnog stanja i odluka redovnih sudova

Predmet parničnog postupka, koji je doveo do ustavnosudskog postupka, bio je tužbeni zahtjev podnositelja kao tužitelja za naknadu štete koju mu je navodnim nesavjesnim radom uzrokovao njegov odvjetnik u parničnom postupku koji se vodio pred Općinskim sudom i koji je pravomoćno završen 2002. godine. Predmetni parnični postupak u kojemu je došlo do spornog rada odvjetnika (neisticanje prigovora zastare) doveo je i do ovršnog postupka na podnositeljevoj nekretnini.

U postupku radi naknade štete koji je bio predmet ustavnosudskog postupka, prvostupanjski je sud utvrdio da je podnositelju nastala šteta zbog propusta odvjetnika da istakne prigovor zastare. Bez obzira na zaključak da je šteta nastala zbog nesavjesnog rada punomoćnika, odbio je tužbeni zahtjev jer je tužba podnesena izvan zastarnog roka. Također je zaključio da je podnositelju šteta nastala kad je pravomoćno odbijena njegova žalba 2002., tj. donošenjem presude i rješenja u spornom postupku. S obzirom na to da je podnositelj za tu odluku saznao tek 2006., tj. tijekom ovršnog postupka na nekretnini pokrenutog na temelju pravomoćne i ovršne presude, smatrao je da je subjektivni, trogodišnji zastarni rok počeo teći najkasnije 1. siječnja 2007. i to je bio trenutak saznanja i za štetu i za osobu koja je štetu učinila. Prvostupanjski sud zaključio je da je tužba podnesena protekom (trogodišnjeg) zastarnog roka.²⁷

Drugostupanjski je sud u cijelosti prihvatio činjenična utvrđenja prvostupanjski

²⁶ Ibid. toč. 13.

²⁷ Odluka U-III-3538/2018 od 12. studenoga 2020., toč. 2.1.

skog suda, ali je smatrao da je pogrešno primijenjeno materijalno pravo, iako je i pravilnom primjenom prava tužbeni zahtjev trebalo odbiti. Smatrao je da se radi o naknadi štete iz ugovorne obveze pa da je trebalo primijeniti opći, petogodišnji zastarni rok. Za razliku od suda prvog stupnja, također je smatrao da se zastarni rok ima računati danom donošenja presude Županijskoga suda iz 2002., jer su tada za podnositelja nastupile pravne posljedice povrede ugovorne obveze.²⁸

Vrhovni je sud smatrao da su nižestupajski sudovi pravilno primijenili materijalno pravo kad su odbili tužbeni zahtjev zbog zastare, ali se nije složio kako su računali početak tjeka zastarnog roka. Istaknuo je da potraživanje naknade štete zastarijeva za tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila, te je ocijenio da je podnositelj za opseg i visinu štete saznao trenutkom protoka paricijskog roka jer su tada nastupile pravne posljedice presude. Stoga je upravo to trenutak od kojeg treba računati vrijeme potrebno za zastaru.²⁹

Sažetak odluke Ustavnoga suda

Ustavni je sud primijetio da su redovni sudovi odbili tužbeni zahtjev s obrazloženjem da je nastupila zastara, ali su odluke utemeljili na različitoj primjeni materijalnog prava u pogledu načina računanja početka tjeka zastarnog roka.

Ustavni sud i u ovoj je odluci ponovio da zastara predstavlja ograničenje prava na pristup sudu koje uključuje i pravo na „rješavanje“ spora od suda, a Ustavni se sud mora uvjeriti da je način na koji je rok

primijenjen bio predvidiv za podnositelje ustavne tužbe s obzirom na mjerodavno pravo, sudsku praksu i konkretne okolnosti pojedinog predmeta.³⁰

U ovom predmetu već to što je svaki od sudova koji je odlučivao u parničnom postupku koji je prethodio ustavnosudskom na svoj način tumačio početak tjeka zastarnog roka upućuje na sumnju da je podnositelj mogao predvidjeti do kad je trebao podnijeti tužbu,³¹ a stoga i ozbiljno otvara pitanja poštivanja ustavnih jamstava.

Ustavni je sud u okolnostima predmeta posebice ocijenio neprihvatljivim obrazloženje Vrhovnoga suda prema kojem je podnositelj ustavne tužbe za opseg i visinu štete saznao u trenutku protoka paricijskog roka.³² Naime, Ustavni je sud upozorio da je u drugostupajskoj presudi i presudi Vrhovnoga suda zanemarena činjenica da podnositelj bez svoje krivnje četiri godine nije znao za odluku za čiju su pravomoćnost odnosno ovršnost sudovi vezali početak roka. Sudovi su ujedno zanemarili podnositeljev argument da je do stvarne štete za njegovu imovinu došlo prodajom nekretnine u ovršnom postupku. Vrhovni sud nije se osvrnuo niti na zaključak drugostupajskog suda da je šteta posljedica povrede ugovorne, a ne izvanugovorne obveze.³³

Ustavni je sud stoga ukinuo presudu Vrhovnoga suda, smatrajući da u svjetlu činjenica predmeta nisu dani dostatni i uvjerljivi razlozi za iznesene zaključke. Obavezao ga je da u ponovljenom postupku novu odluku donese vodeći se i ustav-

³⁰ Ibid. toč. 5.4.3.

³¹ Ibid. toč. 5.5.

³² Ibid. toč. 5.8.

³³ Ibid. toč. 5.10. – 5.13.

²⁸ Ibid., toč. 2.2.

²⁹ Ibid. toč. 2.4.

nim i konvencijskim standardima koji se tiču primjene zastarnih rokova.

4. Zaključak

Dvije prikazane odluke Ustavnoga suda Republike Hrvatske ukazuju na mogućnost novog razvoja sudske prakse u primjeni propisa o zastarnim rokovima. Naglasak je, pri tome, na predvidivosti primjene zastarnih rokova u okolnostima konkretnog predmeta, što ustvari znači da bi sudovi morali više pažnje posvetiti subjektivnom momentu svakog pojedinog predmeta, kako proizlazi iz konvencijskih standarda, a u što je u ovim predmetima po ocjeni Ustavnoga suda bilo zanemareno. Riječ je o nužnosti izbjegavanja krutog formalizma i primjeni odre-

đene „fleksibilnosti“.

Jednako tako, važna su i utvrđenja Europskoga suda za ljudska prava o suprotstavljenosti dvaju jednakih interesa (pravna sigurnost i pristup sudu) te nužnosti pronalaska sredine između pretjeranog formalizma koji ugrožava pravičnost postupka i pretjerane fleksibilnosti koja može ukloniti postupovna jamstva. Stoga uvažavanje specifičnih okolnosti pojedinog predmeta, odnosno subjektivnih okolnosti, ne smije biti izbjegnuto u mjeri da se ocjena nadležnog suda svede na formalizam, ali ne smije niti prijeći granicu i dovesti do povrede prava suprotstavljene strane u postupku i do uklanjanja postupovnih jamstava koja imaju važnu ulogu u pravnom sustavu utemeljenom na vladavini prava.

Priznata specijalnost Davoru Radiću, odvjetniku u Splitu

Upravni odbor Hrvatske odvjetničke komore je na temelju odredbe čl. 69. st. 3. Zakona o odvjetništvu („Narodne novine“ broj 9/94., 117/08., 50/09. i 18/11.) i odredbe čl. 90. st. 5. Statuta Hrvatske odvjetničke komore („Narodne novine“ broj 115/13., 64/18. i 67/19.) te odredbe čl. 10. Pravilnika o uvjetima i postupku za priznanje specijalnosti odvjetnicima upisanim u Imenik odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore, odlučujući o zahtjevu Davora Radića, odvjetnika u Splitu, Hrvatske mornarice 1i, za priznanje specijalnosti iz oblasti sportskog prava, na sjednici održanoj 13. veljače 2021. donio rješenje kojim se Davoru Radiću, odvjetniku u Splitu, priznaje se specijalnost iz oblasti sportskog prava.

Davor Radić, odvjetnik u Splitu, podnio je Hrvatskoj odvjetničkoj komori dana 20. svibnja 2020. zahtjev za priznanje specijalnosti iz oblasti sportskog prava. Izvršni odbor HOK-a je postupajući sukladno čl. 4. st. 1. Pravilnika o uvjetima i postupku za priznavanje specijalnosti odvjetnicima upisanim u Imenik odvjetnika HOK-a (dalje: Pravilnik) utvrdio da podnositelj zahtjeva ispunjava preduvjete za priznanje specijalnosti pa je stoga, temeljem čl. 5. Pravilnika, prosljedio zahtjev Davora Radića, odvjetnika u Splitu, Povjerenstvu za ocjenu postojanja uvjeta za priznanje specijalnosti (dalje: Povjerenstvo), koje je temeljem odredbe čl. 91. Statuta Hrvatske odvjetničke komore i odredbe čl. 6. Pravilnika imenovao Upravni odbor HOK-a na sjednici održanoj 24. listopada 2020. Povjerenstvo je, nakon pregleda zahtjeva za priznanje specijalnosti, objavljenih radova podnositelja zahtjeva te druge zahtjevu i dopunama priložene dokumentacije, na svojoj sjednici održanoj 4. veljače 2021., jednoglasno donijelo mišljenje da podnositelj zahtjeva ispunjava uvjete za priznanje specijalnosti iz oblasti sportskog prava.

Upravni odbor je, sukladno odredbi čl. 10. st. 3. Pravilnika, kojom je propisano da je jednoglasna ocjena Povjerenstva obvezna za Upravni odbor, temeljem jednoglasnog mišljenja Povjerenstva donio rješenje kojim se Davoru Radiću, odvjetniku u Splitu, priznaje specijalnost iz oblasti sportskog prava.

Kolokacije u jeziku prava

Incitement, insurrection, impeachment

Piše:
Ivana Bendow,
prof.

O autorici:

Ivana Bendow, profesorica engleskog jezika, autorica je dvaju rječnika u nakladi Školske knjige. Pisanje (novinarstvo i esejistiku) studirala je na University of Massachusetts u Sjedinjenim Američkim Državama. Podučava pravnički engleski jezik, prevodi stručne tekstove i sastavlja hrvatsko-engleski pravni rječnik.

U hrvatskim smo medijima sredinom siječnja čitali i slušali kako je Donald Trump prvi predsjednik u povijesti Sjedinjenih Američkih Država koji je dvaput opozvan. Prosječan poznavatelj hrvatskog jezika morao se na to zapitati: opozvan? Ne znači li opoziv u ovom slučaju razrješenje dužnosti, smjenu? Ako znači, kako jedna te ista osoba može biti dvaput opozvana s jedne te iste dužnosti? Prosječnom poznavatelju hrvatskog jezika treba ovako odgovoriti: Donald J. Trump nije dvaput opozvan (uostalom, svjedoci smo da je do kraja mandata uredno ostao na dužnosti), nego je dvaput optužen. Predviđeni postupak je takav da predsjednika optužuju članovi Zastupničkoga doma Kongresa, a hoće li doista biti opozvan (razriješen dužnosti, smijenjen) to ovisi o odluci Senata (sljedeći korak u postupku), koji provodi raspravu i donosi oslobađajuću ili osuđujuću odluku. Ako Senat dvotrećinskom većinom odluči optuženika osuditi, slijedi razrješenje dužnosti, tj. opoziv kao jedna od dvije moguće sankcije (druga je zabrana obavljanja javnih dužnosti, *disqualification to hold and enjoy any office of honor, trust, or profit under the United States*, za koju je dovoljna natpolovična većina senatorskih glasova). Dok ovo pišem, ne zna se što će Senat odlučiti. Zna se samo da će suđenje započeti u tjednu od 8. veljače i da – eto još jednog presedana – optuženi predsjednik više i nije na dužnosti nakon što je novi inauguriran. Provjerimo načas u rječniku znači li glagol *to impeach* doista – optužiti. Black's Law Dictionary kaže: *impeach – to charge with a crime or misconduct, especially to charge a public official with a violation of the public trust*. Ova

nas definicija usput podsjeća da je postupak za opoziv primjenjiv na još neke visoke dužnosnike, a ne samo predsjednika.

Donald J. Trump je, dakle, dvaput optužen. A sada na djelo stupa jedna jezična figura (*a figure of speech*) koja se zove sinegdoha i opisuje pojavu u kojoj dio označava cjelinu (*pars pro toto*). Optužba kao dio postupka za opoziv, njegov početni dio, daje naziv cijelom postupku koji slijedi pa smo tako dobili da *impeachment* ne znači samo optužbu, nego još i postupak za opoziv. Stoga *he was impeached twice* možemo prevesti na dva načina: dvaput je optužen, ili dvaput je pokrenut postupak za njegov opoziv. Dobro upućeni hrvatski novinari tako su i izvještavali. Manje upućeni su govorili i pisali da je Donald Trump dvaput opozvan.

Glavninu odluke Zastupničkoga doma Kongresa kojom započinje postupak za opoziv čine *articles of impeachment*, što je ekvivalent optužnici u kaznenom postupku protiv običnih građana. Svaki *article* navodi jedno kazneno djelo što se optuženiku stavlja na teret, tj. odgovara jednoj točki optužnice u kaznenom postupku. Manji dio odluke, samo jedna završna rečenica, predstavlja prijedlog ili zahtjev za suđenje i sankciju.

Nakon prvog, neuspjelog pokušaja zastupnika da uklone Donalda J. Trumpa iz Bijele kuće – neuspjelom jer su u Senatu većinu činili Trumpovi prijatelji republikanci – sada već bivši predsjednik nastavio se dodvoravati svojim „fanovima“ i poticati ih na svako ponašanje koje bi mu moglo osigurati ostanak na vlasti. Je li svoje pristaše potaknuo i na nartaj na zgradu Kongresa 6. siječnja, koji su zastupnici nazvali pobunom protiv zakonite

vlasti (*insurrection*), a predsjedniku stavili na teret poticanje na pobunu (*incitement of insurrection*)? Zna se točno što je predsjednik govorio, postoje o tome zvučni i slikovni zapisi. Pitanje je samo tumačenja riječi: predstavljaju li doista određene izjave poticanje – *do particular statements constitute incitement, do they really amount to incitement, do they meet the definition of incitement?* Sudeći po komentarima stručnjaka, dokazati kauzalitet u konkretnom slučaju, tj. utvrditi da postoji uzročno-posljedična veza između riječi predsjednika i djela prosvjednika, vraški je težak posao.

Kauzalitet se redovito provjerava jednim testom čiji nam je engleski naziv možda nepoznat: *but-for test*. Izraz *but for that* znači isto što *if it hadn't been for that* i treba ga prevesti riječima „da nije bilo toga“, ili „bez toga“, npr. *but for the defendant's act* – da nije bilo okrivljenikove radnje, bez

okrivljenikove radnje. Nastavak rečenice je pitanje i glasi: bi li bila nastala šteta – *would the harm have occurred?* Ako bez okrivljenikove radnje šteta ne bi bila nastala, znači da postoji kauzalitet. U utvrđivanju nekusa između riječi bivšeg predsjednika i djela prosvjednika, njegovih pristaša, rečenica bi glasila: *But for Trump's rhetoric, would the violent attack on the Capitol have occurred? If it hadn't been for the president's inflammatory rhetoric, would his supporters have stormed the Congress building?*

Jedna engleska dječja rima kaže: *Sticks and stones may break my bones, but words shall never hurt me*. Rima šalje poruku da riječi nisu opasne kao šibe i kamenje pa se na njih ne treba previše osvrnati, vjerojatno ni na one izgovorene s najvišeg mjesta. Bojim se da povijesno sjećanje tu poruku ne potvrđuje.

optužiti predsjednika to impeach the president

pokrenuti postupak za opoziv predsjednika to impeach the president

optužba predsjednika ili drugog visokog dužnosnika impeachment

postupak za opoziv predsjednika ili drugog visokog dužnosnika impeachment proceeding, impeachment process, impeachment

sudjenje u postupku za opoziv the impeachment trial

djelo za koje se može optužiti visoke dužnosnike i pokrenuti postupak za njihov opoziv an impeachable offense

suditi predsjedniku to try the president

opozvati predsjednika, razriješiti ga dužnosti to remove the president from office

dopustiti mu da ostane na dužnosti to allow him to remain in office

i dalje biti prijetnja nacionalnoj sigurnosti to remain a threat to national security

valja ga optužiti, suditi mu i razriješiti ga dužnosti he warrants impeachment and trial and removal from office

kontinuirano davati lažne izjave to repeatedly make false statements

koristiti ostrašćen jezik to use bigoted language

zapaljiva retorika incendiary rhetoric, inflammatory rhetoric

pomirljiva retorika conciliatory rhetoric

ujediniti naciju to unify the nation

prevladati razne podjele to overcome all sorts of divisions

test za utvrđenje kauzaliteta but-for test

točke optužnice counts of an indictment

točke optužnice u postupku za opoziv visokog dužnosnika articles of impeachment

potaknuti nasilni napad to incite a violent attack

poticati na nasilje, poticati koga na nasilje to incite violence, to incite someone to violence

poticanje na pobunu incitement of insurrection, sedition

javno poticanje na nasilje i mržnju public incitement of hatred and violence

javno poticanje na terorizam public incitement of terrorism

poticanje etničkog neprijateljstva incitement of ethnic hostility

O posebnostima pravnog nazivlja

Piše:
izv. prof. dr. sc.
Marko Alerić

O autoru:

Izv. prof. dr. sc. Marko Alerić diplomirao je na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a zatim magistrirao i doktorirao. Na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu zaposlen je kao profesor. Stalni je stručni suradnik Radio Sljemena u emisiji „Hrvatski naš svagdašnji“. Suautor je knjige „Hrvatski u upotrebi“.

Jedan od važnih uvjeta po kojem se znanstvena ili stručna područja razlikuju jest postojanje kodificiranih riječi i izraza, termina ili naziva koji zajedno čine terminologiju ili nazivlje. Dakle, znanstvena se ili stručna područja međusobno razlikuju ne samo po predmetu i metodama istraživanja nego i po jeziku. Razumijevanje znanstvenog ili stručnog jezika i njegova pravilna upotreba pokazuju da se netko bavi znanstvenim ili stručnim područjem, da mu pripada, tj. da u onom čime se neka znanost ili struka bavi može ravnopravno sudjelovati.

Nazivlje mogu činiti riječi i izrazi koji su dio općeg rječnika, ali se u nekoj znanosti ili struci upotrebljavaju u specifičnom značenju, različitom od onog u općem jeziku, a mogu ga činiti i riječi i izrazi koji u općoj upotrebi ne postoje. Poznavanje jezika struke pripadnicima iste struke omogućuje lako i točno sporazumijevanje, a onima koji tim jezikom nisu ovladali njegovo će razumijevanje svakako predstavljati problem koji može dovesti do nepravilnog tumačenja riječi i izraza, najčešće u skladu s njihovim značenjem u općem jeziku.

Stručnjaci moraju osvijestiti postojanje jezika struke koji je ostalima nepoznat i nerazumljiv. Ne treba se čuditi tome što najveći broj klijenata, npr. ne može bez pomoći razumjeti složeni jezik pravne struke. Potrebno se potruditi i provjeriti što je klijentu nerazumljivo, nejasno ili što možda razumije suprotno značenju koje neka riječ ili izraz imaju u jeziku pravne struke.

Problem za one koji poznaju jezik struke i

njime se svakodnevno služe nastaje kad se bez opravdanog razloga umjesto postojećih riječi i izraza u jezik struke počnu uvoditi novi, kao i kada se za isti sadržaj u jeziku struke upotrebljava više riječi ili izraza. Sigurno je da se nove riječi u jeziku struke ne bi smjele pojavljivati ako za njima ne postoji potreba, tj. ako ne postoji novi sadržaj ili novo značenje koje tom riječju treba imenovati. Problem u jeziku struke nastaje i kada se za isto značenje počinje upotrebljavati više riječi, tj. kada se pojave sinonimi, riječi koje imaju različit izraz (slijed glasova), ali isti ili gotovo isti sadržaj. Naime, opravdano se postavlja pitanje postoje li uopće pravi sinonimi budući da se riječi koje imaju različit slijed glasova barem u jednom dijelu značenja razlikuju. Već i činjenica da se jedan od sinonima češće upotrebljava u jednom, a drugi u drugom kontekstu, utječe na to da se oni barem u jednom dijelu značenja razlikuju.

Opunomoćitelj, opunomoćenik ili punomoćitelj, punomoćnik

Postoje slučajevi kada se uz riječ koja pripada jeziku pravne struke u istom značenju u toj struci ili izvan nje upotrebljava druga riječ ili više njih, što zbunjuje i otežava razumijevanje, odnosno stvara nesigurnost u to je li značenje riječi koje se upotrebljavaju isto ili različito. Primjer za to su imenice *opunomoćitelj* i *opunomoćenik*, *punomoćitelj* i *punomoćnik*. Glagol *opunomoćiti* svršeni je glagol čije je značenje 'dati komu punomoć da djeluje u nečije ime, ovlastiti koga da što radi ili da čime raspolaze'.

Zbog činjenice da se tim glagolom označava izvršenost radnje, tj. da je vrlo važno da je radnja koju podrazumijeva glagol *opunomoćiti* izvršena, nije slučajno da u hrvatskom jeziku za značenje 'davati punomoć' ne postoji nesvršeni glagol *punomoćiti*, nego nesvršeni glagol *opunomoćivati* koji je nastao od svršenog glagola *opunomoćiti*.

Umjesto *opunomoćiti* nije pravilno *izvršiti opunomoćenje* jer je umjesto glagola *izvršiti* i imenice koja znači rad koji se obavlja pravilno upotrijebiti glagol, kao što ni umjesto *izmjeriti* nije pravilno *izvršiti mjerenje* i sl. Glagoli *opunomoćiti* i *opunomoćivati* oblikom su i značenjem povezani s imenicom *punomoć* koja je nastala od priloga *puno* i imenice *moć*, a značenje joj je 'pismena izjava kojom se drugome daje ovlaštenje da umjesto opunomoćitelja nastupa u njegovo ime', tj. *punomoć* je 'ovlaštenje za zastupanje koje opunomoćitelj pravnim poslom daje opunomoćeniku'.

Za značenje 'osoba koja daje punomoć, koja opunomoćuje' osim pravilne imenice *opunomoćitelj* nepravilno se upotrebljava imenica *punomoćitelj*, a za značenje 'osoba koja biva opunomoćena, koja prima punomoć' osim pravilne imenice *opunomoćenik* nepravilno se upotrebljava imenica *punomoćnik*. Slično imenicama *opunomoćitelj* i *opunomoćenik* od svršenog glagola *optužiti* pravilno nastaju imenice *optuženik* koja postoji u jeziku pravne struke i *optužitelj* koje u tom jeziku nema, od nesvršenoga glagola *tužiti* nastaju imenice *tužitelj* i *tuženik*, a od nesvršenoga glagola *braniti* imenice *branitelj* i *branjenik*.

Stanar ili štíćenik

Ponekad se značenje riječi u jeziku pravne struke razlikuje od značenja te iste riječi u općem jeziku ili se neke riječi iz jezika pravne struke u općem jeziku upotrebljavaju u značenju koje je različito od onog koje imaju u jeziku pravne struke. Npr. u općem jeziku riječ štíćenik označava 'osobu koja je pod čijom zaštitom, koju netko štiti', a u jeziku pravne struke štíćenik je 'osoba koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti i kojoj je imenovan skrbnik'.

Neobično je da se stanare domova za starije i nemoćne osobe umjesto stanarima ili korisnicima usluga koje

dom pruža naziva štíćenicima, što bi značilo da su svi djelomično lišeni poslovne sposobnosti i da imaju zakonske zastupnike, skrbnike.

Glagol *zastupati* koga ili što znači 'govoriti u čije ime, predstavljati koga, zamjenjivati ga', odnosno 'iznositi neko mišljenje, ideju, za njih se boriti'. Dolazi od prijedloga *za* i glagola *stupati*. Je li pravilan izraz *zastupati koga po kome*, odnosno *biti zastupan po kome* ili je pravilno *koji zastupa koga*, npr. je li pravilno **Zastupati Ivana Ivića po Petru Periću...**, **Ivan Ivić zastupan po Petru Periću...** ili **Petar Perić koji zastupa Ivana Ivića...**?

Izraz *zastupan po* je u pasivu, što znači da subjekt trpi radnju, a izraz *koji zastupa* je u aktivu, što znači da subjekt vrši radnju. Glagol u pasivu u hrvatskom jeziku nije neutralan, nego je stilski obilježen u odnosu na glagol u aktivu zbog čega su neutralni izrazi, npr. *odvjetnik koji zastupa okrivljenika*, *društvo koje zastupa direktor*, *Europski parlament koji zastupa građane*, a stilski su obilježeni izrazi *okrivljenik zastupan po odvjetniku*, *tvrtka zastupana po direktoru*, *građani zastupani po Europskom parlamentu*.

Nehaj ili nehat

Ponekad možemo biti zbunjeni sličnošću riječi zbog čega možemo pomisliti da imaju isto značenje. Bez obzira na sličnost oblika, riječi *nehaj* i *nehat* imaju različito značenje koje postaje jasnije ako se prisjetimo da je imenica *nehaj* u vezi s glagolom *ne hajati* koji je podrijetlom iz mađarskoga jezika, a znači 'ne mariti, ne obraćati pažnju, biti nezainteresiran, nemaran'. Dakle, radnja koja se označava glagolom *ne hajati* odvija se svjesno, namjerno. Zato je neobično da se u članku 29. Kaznenog zakona navodi da se kazneno djelo može počinuti svjesnim ili nesvjesnim nehajem.

Značenje priloga *hotimice* povezano je s glagolskim prilogom sadašnjim *hoteći*, *htijući* pa *hotimice* znači 'svojom voljom, svjesno, namjerno', a značenje priloga *ne hotimice* ili *nehotice* 'nesvjesno, slučajno'. Od *nehotice* nastala je imenica *nehat* koja označava ono što je učinjeno nesvjesno.

Dakle, *nehaj* podrazumijeva svjesnu, a *nehat* nesvjesnu aktivnost.

Dana 16. prosinca 2020. godine pred predsjednikom Hrvatske odvjetničke komore odvjetničku prisegu dali su:

REA ALAČ STRABIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u RIJECI.

MIRELA ALERIĆ PUKLIN
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

IGOR ĆURKOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u SPLITU.

TOMISLAVA JUKIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u ČAKOVCU.

KATARINA KRANJČEVIĆ ZANKI
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u ZADRU.

MARIJA LALIN
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

IVANA MARKOVIĆ PALAIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u PETRINJI.

MARTINA MOSTARČIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

MLADEN PAVASOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u SPLITU.

DOLORES SVITLANOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

ANTE ŠEPAROVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

TONI ŠTIFANIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 7. prosinca 2020., sa sjedištem ureda u RIJECI.

LUCIJA VRANEŠEVIĆ
Odobren upis na sjednici
Izvršnog odbora 7. prosinca
2020., sa sjedištem ureda u
ZAGREBU.

ADRIANA VUKOVIĆ
Odobren upis na sjednici
Izvršnog odbora 7. prosinca
2020., sa sjedištem ureda u
ZAGREBU.

Zbog epidemioloških mjera vezanih uz pandemiju koronavirusa, nakon prisege nije snimana zajednička fotografija novih članova Hrvatske odvjetničke komore

Dana 27. siječnja 2021. godine pred predsjednikom Hrvatske odvjetničke komore odvjetničku prisegu dali su:

IVAN ACALINOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u VISU.

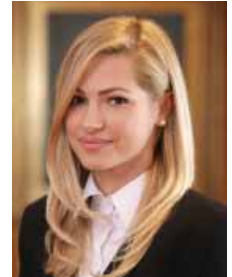
ANA ACINGER
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u RIJECI.

ANDREJ BAŠOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u RIJECI.

IVAN BATINIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

MAGDALENA BOKANOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u ZADRU.

MARIN CURIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

ANA ČOPOR
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u VARAŽDINU.

NIVES ERNOIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u VARAŽDINU.

PAULA EŠKINJA OREŠKOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u BIOGRADU NA MORU.

HELENA KUGLER
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

LUKA KUVAČ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u ŠIBENIKU.

DEA MARAČIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

PAULA NÜRNBERGER
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

MARTINA PAVČIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u RIJECI.

SANDRA PEHAREC
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 18. siječnja 2021. godine, sa sjedištem ureda u PULI.

MARIO PUŠKAR
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u ZAGREBU.

NINA RUŽMAN
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u PRELOGU.

MATEA SEKUR
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u ZAGREBU.

EDI SULJIĆ
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u ZAGREBU.

KATARINA ŠIMAC
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u ZAGREBU.

JELENA TURKALJ
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u ZAGREBU.

DEAN VELENDERIĆ
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u PAZINU.

MATEA VIDJAK
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u ZAGREBU.

JULIA VLADUŠIĆ
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 18. siječnja
2021. godine, sa sjedištem
ureda u SPLITU.

Zbog epidemioloških mjera vezanih uz pandemiju koronavirusa, nakon prisege nije snimana zajednička fotografija novih članova Hrvatske odvjetničke komore

Dana 17. veljače 2021. godine pred predsjednikom Hrvatske odvjetničke komore odvjetničku prisegu dali su:

MIRNA CAMBJ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u SPLITU.

MIHAELA CAROVIĆ RUKAVINA
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u VARAŽDINU.

VALENTINA CVETKO
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u POPOVAČI.

MARKO LJUBIČIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u SPLITU.

ANTUN MATIČIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u NOVIGRADU.

PETRA MATIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

KARLO NIKOLOVSKI
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

BRUNO PERKOVIĆ
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u SPLITU.

TOMISLAV PETROV
Odobren upis na sjednici Izvršnog odbora 8. veljače 2021., sa sjedištem ureda u ZAGREBU.

RUŽICA PETROVIĆ
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 8. veljače
2021., sa sjedištem ureda u
SPLITU.

IRENA PLEVNJAK
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 8. veljače
2021., sa sjedištem ureda u
ZAGREBU.

ALAN POZDERAC
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 8. veljače
2021., sa sjedištem ureda u
ZAGREBU.

IVONA ZAGAJSKI
Odobren opis na sjednici
Izvršnog odbora 8. veljače
2021., sa sjedištem ureda u
ZAGREBU.

Zbog epidemioloških mjera vezanih uz pandemiju koronavirusa, nakon prisege nije snimana zajednička fotografija novih članova Hrvatske odvjetničke komore

Mladen Žuvela (1936. – 2020.)

Piše: dr. sc. Miroslav Šeparović, predsjednik Ustavnoga suda Republike Hrvatske

Mladen Žuvela rodio se u Blatu na Korčuli 1936. godine. Na Pravnome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je 1959. a pravosudni ispit položio je 1962. godine. Njegova bogata pravnička karijera započela je u Rovinju, gdje je radio kao sudski vježbenik, sudski referent i javni pravobranitelj općine (1959. – 1968.). Na Vrhovni sud Republike Hrvatske dolazi 1968. godine, najprije kao stručni suradnik, pa kao voditelj evidencije sudske prakse, da bi potom bio izabran za suca te predsjednika Građanskog odjela Vrhovnoga suda Republike Hrvatske. Od 1991. do 1999. godine bio je sudac Ustavnoga suda Republike Hrvatske u prvom sazivu u samostalnoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj, a dužnost dopredsjednika tog Suda obavljao je od 1998. do 1999. godine.

Kao pravni publicist autor je više desetaka stručnih i znanstvenih članaka iz područja građanskog i ustavnog prava. Osobitu pozornost poklanjao je prikupljanju, obradi i objavljivanju sudske prakse, te je bio suosnivač i dugogodišnji urednik *Pregleda sudske prakse*, priloga časopisa *Zakornost*. Objavio je, uz ostalo, *Komentar Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima* (1982., 1985., 1987., 1990., 1996.), *Vlasničkopravni odnosi* (2004., 2005., 2009., 2014.), *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima* (1997., 2007.), *Zakon o zemljišnim knjigama* (suautor, 2003.). Bio je autor, suautor, predavač i urednik niza zbornika i savjetovanja, osobito u organizaciji Hrvatskoga društva za građanskopravne znanosti i praksu, kojeg je bio suosnivač i prvi predsjednik. Bio je član ili voditelj komisija za polaganje pravosudnog i javnobilježničkog ispita te član radnih skupina za izradu i pripremu propisa iz oblasti građanskog prava. Bio je vanjski član Odbora za Ustav, poslovnik i politički sustav Hrvatskoga sabora. Bio je predsjednik Izdavačkog savjeta *Novog informatora*, član uredništva časopisa *Odvjetnik*, te član Znanstvenog vijeća za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Suradivao je u nizu publikacija i dnevnih novina, od *Glasa Istre* preko *Vjesnika* i *Sportskih novosti*, a manje je poznato da je bio i sportski radnik te predsjednik Rukometnog saveza Hrvatske, kao i arbitrator Arbitražnog vijeća Hrvatskog olimpijskog odbora.

Dobitnik je nagrade Zaklade Jadranko Crnić za iznimna dostignuća u pravnoj struci i promicanje vladavine prava te Zlatnog grba Općine Blato za životno djelo, kojim su mu Blačani zahvalili za njegov doprinos u promicanju ugleda tog mjesta uz koje je bio jako vezan. Nositelj je Ordena rada sa srebrnim vijencem i Ordena Kneza Branimira s ogrlicom za osobite zasluge stečene promicanjem međunarodnog položaja i ugleda Republike Hrvatske i njezina odnosa s drugim državama.

Godine 1993., zajedno s kolegom Hrvojem Momčinovićem, osniva Zakladu Zlatka Crnića u spomen na tragično preminulog predsjednika Vrhovnoga suda Republike Hrvatske, koja od tada uspješno promiče pravnu struku i vladavinu prava stipendiranjem najboljih studenata prava i nagrađivanjem njihovog znanstvenostručnog rada. Dužnost predsjednika Zakladnog vijeća obavlja od 1993. do 2010., kada je izabran za doživotnog počasnog predsjednika. Zaklada je do danas stipendirala gotovo 700 studenata ili postdiplomata prava, od kojih su mnogobrojni ostvarili uspješne karijere kao sveučilišni profesori prava, u pravosuđu, kao odvjetnici ili pravnici u gospodarstvu.

Mladena Žuvelu pamtit ćemo kao skromnog i nenametljivog čovjeka, pravog humanista uvijek spremnog na pomoć i razumijevanje. Iako tih i samozatajan, njegov se glas daleko čuo, bio je poštovan i uvažavan gdje god se kretao. Ugradio je sebe u napredak naše domovine, ali i u promicanje univerzalnih vrijednosti i zaštite temeljnih ljudskih prava. Od njega su učile generacije pravnika, a neizbrisiv trag ostavio je i u Ustavnome sudu Republike Hrvatske, kojem je nedavno darovao vrijednu zbirku stručne literature.

Osobno mi je iznimna čast što sam u njemu imao velikog prijatelja i učitelja. Njegovim odlaskom izgubili samo vrhunskog stručnjaka i velikog humanista.

Ime Mladena Žuvele ostat će zapisano u plejadi najvećih hrvatskih jurista

Piše: Igor Hrabar, urednik „Odvjetnika“

Rastanak od kolega uvijek je prilika za poniranje u dubine zajedničkih susreta, djelovanja, izrečenog, a kojih više neće biti. Odlazak kolege Mladena Žuvele sve nas je zatekao i rastužio. Njegova prisutnost u sudstvu i odvjetništvu tijekom desetljeća marljivog djelovanja ostavila je neizbrisiv trag. Kolege Mladena Žuvele mnogi od nas se sjećaju s radošću jer je bio nadasve izvrstan pravnik, zaljubljenik u svoju struku, mudar i iskusan sudac, odličan pravni teoretičar. Svoje znanje crpio je iz pravne argumentacije i poznavanja smisla i svrhe pravne norme, propisa koje je poznao do u dubinu. Uvijek je bio rado viđen kolega i među nama odvjetnicima. Rado se odazivao na različite konferencije, seminare, nastojeći podučavati mlade naraštaje u primjeni prava i pravедnosti, oštreći svoje misli i izazivajući nas na nova i drugačija promišljanja. Njegovo veliko juridičko znanje odražavalo je srce koje je kucalo za civil. Ljubav za taj dio prava sažeo je i pretočio u svoje knjige i članke, koji će ostati kao dubok trag njegove prisutnosti u hrvatskoj pravnoj misli.

Kolega Mladen Žuvela bio je i dugogodišnji član uredništva časopisa „Odvjetnik“ čime nam je ukazao veliku čast, jer je uvijek bio spreman svoj doprinos podastrijeti i odvjetništvu, smatrajući ga jednako važnim kao sudstvo. Objavio je i nekoliko članaka u našem časopisu, a poticao je mlade kolege da se „late pera“ smatrajući važnim ostaviti pisani trag o pravnim pitanjima. Pamtimo ga kao samozatajnu i tihu osobu, odmjerenu u nastupima, uvijek dobroga savjeta. Na tomu mu velika hvala.

Ime kolege Žuvele ostat će zauvijek zapisano u plejadi najvećih hrvatskih jurista. Iza njega ostaje lijepo sjećanje na dragoga kolegu, a njegove riječi i djela svjedočit će o doprinosu koji je dao pravu i odvjetništvu.

Neka mu je velika hvala i slava!

Boris Klaić (1934. – 2020.)

Poštovana obitelji Klaić, posljednji ispraćaj vašeg dragog Borisa ujedno je i posljednji ispraćaj našeg dragog, poštovanog i cijenjenog kolege odvjetnika Borisa Klaića, nositelja najvišeg priznanja hrvatskog odvjetništva, Plakete Dr. Ivo Politeo s poveljom.

Nakon završenog osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, Boris je upisao studij prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomiravši pravo zaposlio se kao sudački pripravnik na Kotarskome sudu u Slavanskom Brodu, zatim na Kotarskome sudu u Zagrebu, te na Okružnome sudu u Zagrebu i Višem privrednome sudu u Zagrebu. Nakon položenog pravosudnog ispita postao je sudac Općinskoga suda u Kutini.

U odvjetništvo ulazi 1967. godine i toj profesiji posvećuje 47 godina svojeg života. Odmah nakon upisa u Imenik odvjetnika uključuje se u rad Hrvatske odvjetničke komore, postaje član Upravnog odbora Odvjetničkoga zbora u Sisku, pa dopredsjednik Odvjetničkoga zbora grada Zagreba. Za člana Upravnog odbora Hrvatske odvjetničke komore bio je biran u dva mandata, bio je član Vijeća Vrhovnoga suda Republike Hrvatske, predstavnik Hrvatske odvjetničke komore u raznim udruženjima, sudjelovao je u radu Društva za građansko pravo i praksu, Udruženja za kazneno pravo, Udruženja za pravo u gospodarstvu, bio je arbitar Stalne međunarodne arbitraže pri Gospodarskoj zbornici Slovenije i dr. Autor je mnogobrojnih priznatih stručnih članaka o pravu osiguranja u tuzemstvu i inozemstvu.

No Boris je osim vremena koje je trošio za svoje profesionalne i stručne obveze i interese, mnogo vremena posvetio i svojoj drugoj ljubavi – sportu, posebice skijanju, tenisu, nogometu i rukometu. Povezao je svoju struku sa sportom i sudjelovao je u radu, kako s domaćim, tako i s inozemnim organizacijama koje se bave sportskim pravom, a posebno naknadom štete zbog ozljeda u sportu. Bio je nacionalni delegat, zapravo predstavnik Hrvatske odvjetničke komore u organizaciji SKILEX – Svjetskoj organizaciji pravnik skijaša i organizaciji za sportsko pravo.

Bio je sudionik hrvatskoga proljeća i osnivač ogranka Matice hrvatske u Kutini, zbog čega je, naravno, imao mnogobrojne probleme, čak do zahtjeva da ga se liši prava na obavljanje odvjetništva.

Uz sve rečeno, Boris je bio uzoran suprug i otac četvero djece. Dvojicu svojih sinova odgojio je, kao i mnoge druge pravnike, da postanu odvjetnici. No u njih nije samo usadio ljubav prema odvjetništvu, već i ljubav prema skijanju i tenisu. Dragi Borise, danas kada se opraštamo od tebe, nalazimo se u godišnjem dobu koje si volio jer si mogao skijati. Možda ima neke simbolike u tome da te ispraćamo na tvoj posljednji put u vrijeme snijega. Neka snježne pahulje svojim kristalnim ukrasima pokriju tvoje posljednje počivalište.

Počivao u miru!

(Govor Darka Horvata, poslovnog tajnika Hrvatske odvjetničke komore, na posljednjem ispraćaju Borisa Klaića)

Branislav Brožičević (1948. – 2021.)

Dana 17. siječnja 2021. preminuo je naš kolega, Branislav Brožičević, odvjetnik u miru.

Branislav Brožičević rođen je 1948. u Crikvenici, a nakon osnovnog školovanja u Crikvenici te završene gimnazije u Crikvenici 1967. godine upisuje se na Pravni fakultet u Zagrebu na kojem je diplomirao 1973. godine.

Nakon završenoga Pravnog fakulteta, u Crikvenici obavlja odvjetničko vježbeničku praksu kod odvjetnika Željka Alača 1974/1975., a kasnije kao sudski vježbenik do 1976. te nakon položenog pravosudnog ispita 1976. godine radi kao sudac na Općinskome sudu u Crikvenici do 1980., kada je imenovan za Općinskog državnog odvjetnika u Crikvenici.

Godine 1989. upisuje se u Imenik odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore sa sjedištem u Crikvenici, te kao odvjetnik radi sve do umirovljenja 16. travnja 2012. godine.

U tijeku svoje odvjetničke prakse bio je predan svojem pozivu, svojim strankama, nesebično je primao na vježbeničku praksu kolegice i kolege, kojima je pomagao svojim znanjem i iskustvom, tako da su pojedine kolegice i kolege postali članovi Hrvatske odvjetničke komore.

Ante Batarelo (1949. – 2020.)

U ovu teško vrijeme pandemije sustigla nas je tužna vijest o smrti kolege Ante Batarela, odvjetnika u miru. Naš Ante preminuo je 13. prosinca 2020. godine u Rijeci, a na posljednji počinak ispraćen je 15. prosinca 2020. u njegovim Lučanima pokraj Sinja.

Ante Batarelo rođen je 29. listopada 1949. godine u Lučanima, te u Sinju završava osnovnu školu i gimnaziju. U travnju 1974. završava Pravni fakultet u Splitu, da bi prvo zaposlenje kao dipl. iur. našao u tada vrlo uspješnom izdavačkom poduzeću *Otokar Keršovani* u Opatiji, gdje ostaje sve do 1984. kada se upisuje u Imenik odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore sa sjedištem u Rijeci, čiji je član bio sve do svog odlaska u mirovinu 2010. godine.

Kolega Ante svoj je odvjetnički poziv obavljao predano, savjesno i časno, jer drugačije nije znao niti je mogao. Korektan u odnosu s kolegama, poštovan od strane sudaca, snalažljiv u sudnicama, profesionalan kako u odnosu sa svojim strankama tako i u odnosu s protivnom strankom u postupku. Prenio je svoje znanje i iskustvo na svog tadašnjeg odvjetničkog vježbenika Petra Marovića koji mu je nakon završetka vježbeničkog staža postao partner u Zajedničkom odvjetničkom uredu u kojem zajedno ostaju sve do umirovljenja kolege Ante.

Stranke su našega Antu, čemu sam više puta svjedočio, zbog njegova znanja, radišnosti skromnosti, nenametljivosti, a nadasve pristupačnosti, izuzetno cijenile.

U turbnim ratnim vremenima početkom devedesetih priključuje se obrani naše domovine kao pripadnik 71. bojne Vojne policije pri operativnoj zoni Rijeka.

Ante je bio ponosni otac dviju kćeri – Jelene i Petre. Obje su krenule očevim putem, Jelena se jedno vrijeme priključila očevom odvjetničkom uredu da bi je život potom odveo u Zagreb gdje nastavlja obavljati odvjetničku praksu. Mlađa kći Petra također je jedno vrijeme provela u odvjetništvu, da bi nastavila raditi kao sudski savjetnik na sudu u Bujama. U ime Riječkog odvjetničkog zbora zamoljen sam napisati nekoliko prigodnih riječi spominjanja na kolegu Antu. Časna mi je to zadaća, ali i jako emotivna.

Kolegu Antu upoznao sam još kao dijete. Budući da je bio dobar prijatelj mog oca i za mene je bio i ostao moj barba Ante. Došavši kao odvjetnički vježbenik u odvjetnički ured mog oca u Supilovoj ulici gdje smo dijelili zajednički poslovni prostor s Antom, u početku mi je bilo neobično mog barba Antu doživljavati kao kolegu. Međutim, od samog početka prihvatio me ne samo kao sina svog prijatelja, nego i kao ravnopravnog kolegu s kojim je rado dijelio svoje neiscrpno odvjetničko znanje i iskustvo. S vremenom postali smo prijatelji i suradnici, divio sam se tom poštenom, karakternom i hrabrom čovjeku, te odvjetniku koji je držao do digniteta našeg poziva.

U to vrijeme, vrijeme mirnijeg odvjetništva u kojem nije bilo mobitela, *mailova*, video konferencija, ostajalo je vremena otići do *Skalinade* popiti piće, proćakulati o svemu, i ta sjećanja ostaju zauvijek.

Kćerima našeg kolege Ante, gospođi Klari, još jednom – iskrena sućut.

Adio, moj barba Ante! Adio, naš dragi kolega Ante! I neka ti je laka hrvatska zemlja koju si toliko volio.

Počivao u miru!

(Govor Arsena Stipinovića, odvjetnika u Rijeci, na posljednjem ispraćaju Ante Batarela)

Nedžad Hüsein (1931.-2021.)

Nedžad Hüsein rođen je 27. ožujka 1931. godine na Ohridu. Pravni fakultet završio je 1959. godine u Skopju. U imenik odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore upisan je 1963. godine i kao odvjetnik radi sve do odlaska u mirovinu 2016. godine. Od 2006. do 2015. godine bio je sudac Višeg disciplinskog suda Hrvatske odvjetničke komore. Nedžad Hüsein preminuo je u Zagrebu 15. siječnja 2021. godine.

Branko Knežević (1925.-2021.)

Branko Knežević rođen je 21. ožujka 1925. godine u Čadavcu. Pravni fakultet završio je 1958. godine u Zagrebu. U imenik odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore upisan je 1967. godine sa sjedištem ureda u Grubišnom polju. Godine 1997. preselio je odvjetničku kancelariju iz Grubišnog polja u Bjelovar. Iz imenika odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore brisao se 1999. godine radi odlaska u mirovinu. Branko Knežević preminuo je 21. siječnja 2021. godine.

